

szél-járás

XIV. ÉVFOLYAM 1. szám • 2021. március

Görföl Jenő főszerkesztő (Pozsony)

Böröndi Lajos (Feketeerdő)

Deák Ernő (Bécs)

Hornyák István (Pozsony)

Kovács László (Egyházgelle)

Tuba László (Mosonmagyaróvár)

Uzsák Zoltán (Mosonmagyaróvár)

Végh László (Somorja)

Zsódi Viktor (Mosonmagyaróvár)

Szerkesztőség:

Bratislava - Pozsony,

Námestie 1. Mája 10/12, 815 57 Bratislava.

E-mail: csevadok@csevadok.hu

Feketeerdő, Erdőalja u. 11. 9211. borondi@

falu-tv.hu, mosonvarmegye@gmail.com

Wien - Bécs, Schwedenplatz, 2/I/8.

Levélcím: A-1011 Wien, Postfach 358.

E-mail: becsi-naplo@aon.at.

A Pro Patria Honismereti Szövetség megbí-

zásából kiadja: Mosonvármegye Lap- és

Könyvkiadó, 9211 Feketeerdő, Erdőalja u. 11.

E-mail: mosonvarmegyekft@gmail.com

Nyugat Takarékszövetkezet: HU90 5950 0155-

1108 5733 0000 0000 SWIFT:TAKBHUEB

*Előfizethető a fenti bankszámlára való utalással,
előzetes vagy utólagos számlázással.*

Egy évre a négy szám 3200 Ft, illetve 10 euró.

Sárga csekk a kiadó címén kérhető!

mosonvarmegyekft@gmail.com

ISSN: 2060-3886

Megjelenik a Palatia Nyomda és Kiadó Kft.
gondozásában (9026 Győr, Viza u. 4.).

Felelős vezető: Radek József ügyvezető.

Hornyák István

Hogy híjjával ne találtassunk

3

Kerék Imre

Bertók László sírjánál (vers)

4

Nagy Erika

Hat év (elbeszélés)

5

Kertai Csenger

Tél, A friss hóról, Oldások (versek)

7

Dudás Károly

Álom (elbeszélés)

9

Bobory Zoltán

Lehetnék (vers)

14

Mezey László Miklós

Egy évnvi éjszaka (elbeszélés)

15

Gál Sándor

A kert (vers)

23

Gecsei Ádám

Memento (elbeszélés)

24

Saitos Lajos

Estétől hajnalig, 152. zsoltár (versek)

26

Jakubecz Márta

Útjelző kavicsok (esszé-részlet)

27

Görföl Jenő

*Megégett idő – Beszélgetés Böröndi Lajossal
(3. rész)*

29

Oros László

*Hentz Zoltán, a Mindszenty-per egyik
elíteltje*

38

Keller-Deák Kristóf

*Jelentés a felvidéki magyarság
hangulatáról 1935-ben*

41

Pálffy Lajos

Heckenast Gusztáv, a szűkmarkú kiadó

44

Hornyák István

A pozsonyi Jeszenák-sírbolt

46

Szakálos Éva

A gombaszögi pálos kolostor

49

Muzsnay Árpád

*Levél a Felvidékre
(Muzsnay Zoltán Fábry-díja kapcsán)*

57

irodalom

életpálya

honismeret

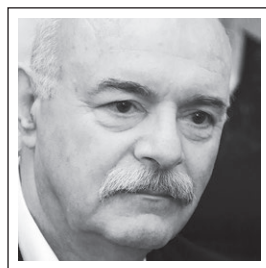
barangoló

közművelődés

>>

Hornyák István

Hogy híjjával ne találtsunk

A magyar kultúra napján egy korai gyermekkori emlék jut eszembe, amelyet nagyjából 60 évvel ezelőtt éltem meg. Elsős kisiskolás voltam, ilyenkor január vége felé lassan közeledett az első félév lezárása, és már sikeresen elsajátítottam az írás-olvasás tudományát. A tanítónk elérkezettnek látta az időt, hogy a nagyobbaknak könyvet adjon kölcsön otthoni olvasásra. Nagy volt az örömöm, amikor én is kaptam könyvet, mivel az olvasási készségem már elérte azt a szintet, hogy önállóan olvassak. Persze, én akkor nem valamiféle tudományos megközelítéssel értékeltem a tényt, hanem úgy vettem, hogy a nagyobbakkal egy szintre kerültem. Büszkén vittem haza Petőfi színes rajzokkal illusztrált János vitézét.

Amint tehettem nekiláttam az olvasásának. Közben rám esteledett, télen hamarabb sötétedik, és bár volt villanyvilágítás, valami oknál fogva a nyitott kályhaajtón kiáramló fény mellett fejeztem be az olvasását. Egy ültömben elolvastam a könyvet. Utólag tudom, hogy a János vitéz elbeszélő költemény nem egy terjedelmes regény, de számomra a Könyv volt, nagybetűvel, amelyet anyanyelvemen olvastam. Ha úgy tetszik, ez volt az első hivatalos kapcsolatam a magyar kultúrával.

Persze tudom, otthon meséltek nekem korábban is, talán még énekeltek is, sőt, magam is énekeltem, bár szigorúan csak a közös énekórán, de kitörölhetetlen nyomot az első könyvem elolvasása hagyott bennem. Viszont azt is tudom, ha később, amikor már jobban eszméltem, és nem lett volna bennem tudatos ragaszkodás a magyarságomhoz, amelyhez a kultúra minden szálán keresztül kötődtem, akkor ma nem állnék itt a kamera előtt. Azért, mert egy Ozsvád Árpád verséből vett gondolat parafrázisával élve, kiesett volna a szememből a lazúrkő, vagy azért, mert Gyurcsó Istvánt idézve, ha „egyszer elfogynak a nagyszülők: elfogy a kerek alma, kihűlnek a tiszta szobák. Az unokák nem tanulják meg a varázsigéket és elfelejtik a világot...”

És így jutunk el ahhoz, mennyire fontos az iskola, mert aki nem Petőfi, Arany vagy József Attila versein, a Kodály gyűjtötte Gerencséri utca dallamán keresztül ismeri meg a szülei által még ápolt kultúrát, akinek nem dülleszti a mellét a büszkeség attól, hogy hány Nobel-díjasa vagy olimpiai bajnoka van a magyar nemzetnek, az azt sem tartja majd fontosnak, hogy vállalja identitását, és a népszámláláskor magyar nemzetiségűnek vallja magát. Hogy ne fenyegetsen bennünket a bibliai figyelmeztetés, mely szerint megszámláltattál és híjjával találtattál.

Hornyák István: Hogy híjjával ne találtsunk

>>

szélfúvás

Muzsnay Árpád	<i>Kölcsey szülőfalujában, Sződemeteren is emlékeztek</i>	60
Tuba László	<i>Várostörténeti vetélkedő Mosonmagyaróváron</i>	63
Pap Boglárka	<i>Ifjúsági munka a korlátozások előtt, alatt és után a Csemadokban</i>	65

recenzió

Neszméri Tünde	<i>Értékes könyv egy felvidéki faluról (Dunasápújfalu értékei)</i>	66
Mezey László Miklós	<i>Két kötetnyi szerelmes vers a Kráter Műhelytől</i>	67
Kerék Imre	<i>Az emlékezés méltósága (Böröndi Lajos Sortúz című verseskötönyvéről)</i>	71
Böröndi Lajos	<i>A rettenet könyve (Kovácsné Back Irén A mosoni zsidóság emlékezete I–III. kötet)</i>	73

felhívás

Kotolácsi Mikóczy Ilona	<i>Magyarul olvasok!</i>	75
--------------------------------	--------------------------	----

nekrológ

Kálóczy Katalin	<i>Elmúlásunkaz elmúlásodban, Huszár Laci</i>	77
Görföl Jenő	<i>Búcsú Németh Gyulától</i>	80

Szenc város

CSEMADOK

Mosonvámegye Lap- és Könyvkiadó

MEGVALÓSULT A MAGYAR KORMÁNY
TÁMOGATÁSÁVAL

Kerék Imre:

BERTÓK LÁSZLÓ SÍRJÁNÁL

Most, amint a hant dübörög,
s az anyaföld mindent bezár,
sejtjeit fűlissza a rög,
tüdeje, szíve nem zihál;

de szavát a nyelv őrzi még,
és lepecsételi a Nap:
múlhatatlan aranypecsét.-
Most már szabad, végképp szabad!

Ki diktatúrák láncait
túlélte, elnyomást, nyomort;
bennre töretlen volt a hit
s igazság iker-fia volt.

Nyugodjon békében a holt! -
Hazánk, fogadja be hamvait!

2020

*

Nagy Erika

Hat év

Ervin elviselhetetlen volt, tudta ezt maga is, de már az agyára ment, hogy pontosan kilenc hónapja „homofisz” kénytelen dolgozni. Ráadásul közeleg a karácsony, és nagy a valószínűsége annak, hogy még az új esztendő sem hozza meg a korlátok feloldását. S ettől a gondolattól kirázza a hideg. Úgy érzi, ha nem jön változás, megőrül. A tükör előtt a haját vizsgálja. Őszül. Napról-napra őszül. Edit az ajtónak támaszkodva figyeli. Fintorogva, száját húzva méregette a férjét, de mivel napok óta nem beszéltek, a zsebébe csúsztatta a borítékot, és szó nélkül a nappaliba ment. Bekapcsolta a tévét, és unottan kapcsolgatni kezdte. Covid...covid.. minden csatornán ez ömlött rá, meg az, hogy mennyi a

pozitív, és mennyi a halott. Nem akart már rossz hírt hallani. Elege volt. Mindenből. A négy falból, a férjéből, a bezártságból. S még mindig csak öt óra van. Nem tudott tisztán gondolkodni. Zaklatott volt. Beszélne kellene a férjével, de ilyen fagyos állapotban képtelen volt arra, hogy az egész életüket megváltoztató kérdésről beszéljen vele. Nem tudta, hogy mit tegyen. Talán életében először. Hirtelen felpattant, magára kapta a kabátot, csizmát húzott. Már kinyitotta az ajtót, de megcsapta a hideg fuvallat így visszament, a fogasról leemelte a salát, és körbetekerte a nyakán. Zsebében kitapogatta az autókulcsot. A ház előtt parkoló autójába ülve azonnal beindította a motort. Csak menni akart, előre, céltalanul. Nem bírta már elviselni azt, hogy férje megváltozott. Közömbössége nagyon fájt neki, pedig ő mindent megtett azért, hogy az otthoni munka kényelmes, zökkenőmentes legyen a számára. Azt a kevés időt, amit otthon töltött arra fordított, hogy Ervin kedvében járjon, pedig rengeteget dolgozott, orvosként néha emberfeletti erővel kellett küzdenie. S mivel keveset volt otthon, szép lassan elhidegültek egymástól. Vagyis az ő érzései semmit sem változtak, csak szép lassan ellaposodtak. Vajon késő mindent újrakezdeni? Szeme elhomályosult, akaratlanul is könnyekkel küzdött. Semmit sem látott... homály mindenütt. Majd fény, vakító, és hirtelen semmi.

Ervin a monitort bámulta, de nem sok eredménnyel, egyre csak azon járt a feje, hogy Edit vajon merre lehet, hiszen ma nem ügyel, szabadnapos. Tudja, hogy valami nagyon nincs rendben, de azt is, hogy ehhez neki több köze van, mint a feleségének. Napok óta szeretne leülni vele, hogy beszéljenek, mert nem szeretné őt elveszíteni. Egyszer már majdnem megtörtént. Amikor Edit megtudta, hogy nem lehet gyereke, depresszióba esett, majd elköltözött tőle. Karácsony előtt pár héttel. Mindez hat éve már. Gondolataiból a telefon csengőhangja zökkentette ki. Még percek múlva is úgy szorította a mobilját, mint akinek a görcs nem engedi, hogy elengedje. Időre volt szüksége. Ahhoz, hogy felfogja a hallottakat. Nem tudta, hogy jutott el a kórházig. Gondolatai folyton Edit körül jártak. Vádolta magát, mert tudta, hogy ő tehet mindenről. Agyára ment a bezártság, s ki mást bántott, mint azt, aki mellette van. Tudta, hogy sokszor volt igazságtalan, hogy ok nélkül féltékenykedett, hisz felesége a pandémia alatt éjt nappallá téve dolgozott a kórházban. S amikor a járvány sűrűbben kezdte szedni az áldozatait, Edit lelke egyre sérültebb lett. Ő pedig beletaposott. Minden alkalommal. Megvádolta, hogy biztos pasival volt, pedig ő életéért küzdött. Most meg ő küzd az életéért.

A recepciónál ismerős hangokat hallott, nem csoda, hiszen a covid előtti időkből gyakran járt itt.

– Szerettük a doktornőt, hiányozni fog – ez a mondat volt az első, amit hallott. A szíve a torkában dobogott. Nem, ez nem lehet igaz!

– Edit? – kérdezte falfelhéren.
– Ervin, nyugodj meg – de a szavak nem jutottak el a tudatáig.
– Miért? Miért pont vele? Miért pont velem? Ezt nem akartam, soha nem akartam? Hol van?
– Gyere velem – ezzel a fiatal orvos megragadta a karját, s maga után húzta az intenzív osztályra.
Ervin könnyes szemmel szédelgett az orvos után, aki először beöltöztette, és az elengedhetetlen maszkot is a kezébe nyomta. Hallotta a szavakat, de nem fogta fel az értelmüket. Ájulás környékezte. Edit arca jelent meg a szeme előtt, mosolygott, kedvesen, csillogó szeme sugárzott a szeretettől. S ő ezt a szeretetet kockára tette, most pedig már minden hiába.
– Figyelj rám, hallasz engem, Ervin? Mi van veled? – rázta meg a vállát az orvos.
– Hol van? Látni akarom – suttogta alig hallhatóan.
– Bemehetsz hozzá pár percre, de kímélni kell.
– Kímélni? Ezt nem értem.
– Menj be, és mindent megérsz.
Amikor benyitott az ajtón, egy ütemet kihagyott a szíve. Odalépett az ágyhoz, s az ablakon beszűrődő fényben meglátta Edit sápadt arcát. Homlokán zúzódások voltak, az ajka is felszakadva. A kezén hatalmas kötés, csak az ujjai látszottak ki. De életben volt, s ettől Ervin legszívesebben magához szorította volna. Leült az ágy szélére, kezét a kezébe tette, s csak nézte az asszonyt, akinek teste belesüppedt az ágyba. Jó lett volna sírnia, feloldódni egy fájdalmas zokogásban, de csak ült némán. Maga sem tudja, hogy mennyi idő telt el, csak arra eszmélt fel, hogy valaki a nevét suttogja.
– Ervin... Ne haragudj rám... minden olyan hirtelen történt.
– Edit... Dehogy haragszom! Azt hittem, hogy... hogy elveszítettelek. Félig már belehaltam. – azzal az asszonyföle hajolt, és óvatosan apró csókokkal halmozta el.
Szenteste előtt három nappal Edit már otthon lábadozott, férje kényeztette, leste minden óhaját. A baleset utáni együtt töltött napok közelebb hozták őket egymáshoz. Nem fogadkoztak, csak hittek abban, hogy van még jövőjük. Ervin bevásárolt, karácsonyfát is vett, hatalmasat, évek óta először. A szülőket várták, hogy együtt töltsék a karácsonyt. Ritka pillanat volt, hogy mindnyájan együtt voltak, sütöttek, főztek, s örültek, hogy nem történt tragédia. Este a vacsora után körülülték a fát, s az ajándékozás sem maradt el. Edit elnézést kért mindenkitől, hogy nem volt lehetősége ajándékot vásárolni, de arra kérte Ervint, hogy üljön mellé a kanapéra.
– Azért van egy ajándékom. Neked. Vagyis mindenkinek, aki itt van. Ebben a borítékban. Még a baleset előtt akartam róla beszélni, de a helyzet sajnos nem volt olyan, hogy így is marad. Ez a boríték nekem a boldog jövőt rejt. Erre a borítékra hat éve várok. Aztán megérkezett, és nem mertem felbontani. Úgy éreztem, hogy egyedül vagyok. S nem akartam egyedül részese lenni az örömnak.
Edit egy piros szalaggal átkötött borítékot adott át Ervinnek, aki remegő kézzel oldotta ki a masnit. Ő már tudta, hogy mi van benne... ő is hat éve várta... akkor nyújtották be a kérelmet. Kislány... január végén már a kezükben tarthatják.

Kertai Csenger

Tél

Annyira vártalak.
És most itt vagy, és nem tudok mit kezdeni veled,
csak belülről nézem,
amiről már el sem hittem, hogy lehet,
mert akkora hótörölgőket emeltél bennem,
hogy márciusig senki nem lát be hozzánk,
sélés közben egymást kerülgetjük
a kezünkben csillogó vékony pálcikákkal,
ha hazaértünk megrögtörve,
bor és napfény van az asztalon,
talán jobb úgy, ha elfelejtelek egy rövid időre,
olvadáskor majd úgyis öklömnyi rügyekkel
követelsz helyet magadnak bennem,
de addig, együtt a kandalló körül
a tavaszi gyújtós ropogását halljuk,
miközben kint beleszeli a tájat a hó.

A friss hóról

Én minden reggel vért izzadok a kerti virágoknak,
de ha rájössz, hogy maguktól is nőnek,
elég, ha néhányat megöntözzöl délután.

Nem leszek másmilyen miattad,
ha megunsz, annyival tartozol nekem,
hogy szomszédként néhány percet elbeszéljünk
egymás füle mellett az időjárásról.

Először esik hó nagyon rég óta,
és nekem nagyon tetszik az illatod ilyenkor,
mert olyanhoz kötöm, amit a legjobban szeretek,
néhány hópihe mutatja, hogy mennyit érek,
ha sokáig nem jössz el hozzám.

Oldások

Feloldottad a vér alól az ösztönt,
és most hegyeket emelsz hóból,
hogy azon keresztül marasztalj
az együtt maradásra.

Hólapáttal órákig dolgozol,
mert szereted nézni,
ahogy formálható a fehérség,
és a hegyet is formázhatónak gondolod,
síelés közben a hegy belseje és a tiszta ég horizontja
olvadnak össze hasonló kupacokká,
csak át kell ugrani őket, és máris ott vagy,
belevágtatsz a kék tiszta gyöngyszemébe
famagos, szép új síléceiddel,
hogy frisset szagolj hosszú esők után,
gömbölyű jégtökökkel dugd tele a zsebed,
a felvonón majd éles áram víz újra fel hozzám,
kedvedre nézelődhetsz egész nap,
és ha elfáradtál, majd jóleső érzés lesz lecsatolni
a hegyet magadról.

szél-járás

Dudás Károly

Álom

„Álom: játék, mint az élet... Néha komolyra fordul a játék. Az élet is, az álom is.”
(Krúdy Gyula: Álmoskönyv)

1. A ház

Az éjjel vagy inkább hajnaltájt ismét álmodott a házzal. Igen, azzal ott a Szőlősorton, a harmadik utca 24-es szám alatt.

– Nem lett volna szabad eladnotok a házat – mondta neki egyszer valaki. Mikor is, ki is? Talán valamelyik távoli rokon, hiszen közeli már egyetlen sem él. Hát ide jutottál...

– Eladtátok az emlékeiteket – folytatta az illető –, eladtátok mindeneteket. Első és legutolsó kapaszkodókat. A gyümölcsfákat ott a hátsó udvarban, inkább már a régi kertben. A lécgórét, amelynek tetején örökké macskák kergetőztek, az istállót, az aklot és az ólakat. Szellő lovatok, a Bimbó tehén, a Bogár meg a Csikasz szép emlékét is vele adtátok. A nyerítésüket, a bőgésüket, az ugatásukat. A padlásfeljárót, a nagylétrát, amelyen búzamaggal teli zsidózsákkal a nyakában, a vállán annyiszor ment fel apád – a nagylétrát, a legtitkosabb birodalmadba vezetőt. Anyád még most is ott áll a kicsiny konyhában, befutni készül éppen a spájzba – mert mindig csak futott, szaladt, soha meg nem állt –, de legutóbbi szélütésétől elerőtlenedve beesik szegény az ajtón... A házzal együtt eladtátok az Erdélyből hozott parányi fenyőfát is, amely az évek megállíthatatlan múlásával az égig nőtt. Figyeltétek, te is, apád is, az anyád is, később már a feleséged, a lányod, ahogy nő, egyre növekszik. Nagy nyári zivatarok idején hogy félt az anyád, hogy rádől a kis házra, a földdel teszi egyenlővé, hogy imádkozott! Az égig növekedő gyönyörű fenyőfát – a legszebbet talán a falutokban – azóta kivette az új tulajdonos, mint ahogy derékba vágta az örökké csak barkát termő, ám az udvarra perzselő nyáridőben jótékony árnyékot vető öreg eperfát is... Eladtátok a rég kiszikkadt, de a múlt idővel még mindig dacoló csigás kutat. Az ezernyi titkot és csodát rejtő padlást és pincéteket. Minden értékeket eladtátok...

Mikor is? Ki is? Talán nem is valamelyik távoli rokon mondta, lehet, hogy ezt is csak álmodta...

– A házat, azt eladhatod, fiam – nyugtatná magát egy apjával folytatott régi beszélgetés emlékével –, az úgyis összedűl egyszer, főleg ha nem lakik benne senki, de ha a földet eladod, egyszer csak fogom magam, följövök érted, és magammal viszlek – mert a jó csantavéri föld, az örökké érték marad...

A negyed évszázaddal korábban megfogalmazott és kimondott atyai intelem, a gondoskodásba ojtott, félig tréfás, félig meg nagyon is komoly fenyegetés, amit a korábbi években inkább csak megmosolygott, jópofa szülői heccként terjesztett barátai körében, most, a senkit és semmit nem kímélő kataklizma idején komolyra fordult, hogy azt ne mondja: testközelségbe került, szinte tapinthatóvá vált. Ami néhány héttel ezelőtt még távol volt – ha nem is nagyon távol –, most egészen közel jött hozzá. Ébren és álomban, félálomban egyaránt.

2. A Tabán

„*Valamikor itt házak álltak, Uram, de milyen házak! és a házak közt utcák kanyarogtak, de milyen utcák!... Itt valamikor utcák voltak, Uram, itt volt az ifjúság.*” (Szerb Antal: Budapesti kalauz marslakók számára. Tabán.)

Az éjjel vagy inkább már hajnaltájt a Tabánban járt. Nem először: korábban is megfordult erre felé. Álmában persze, de nehogy most azt gondolja valaki, hogy az ébrenlét immáron ködbe vesző szép pillanataiban, még valamikor boldogult úrfi korában barátaival nem bolyongott volna a Tabánban, illetve hát annak hült helyén. Kis híján azt írta, hogy a valóságban is megismerkedett a Gellért-hegy, a Vár, a Naphegy és a Duna által határolt résszel ott az Erzsébet híd budai tövéénél, de ki veszi magának a bátorságot, hogy megítélje: az-e a valóságosabb valóság, amit akkor ott tapasztalt, vagy inkább az, amit most a nagy járvány idején álmában látott.

Úgy kezdődött az egész, hogy a szobája falán jó negyven éve már ott lóg egy olajfestmény, amelyről egész a közelmúltig azt hitte, hogy Balázs G. Árpád aláíratlan képe a régi Belgrád egyik eldugott kis utcácskáját ábrázolja. Aztán a mindenre képes világháló jóvoltából egyszer csak kiderült, hogy nem Balázs G. Árpád az alkotó, s nem is a régi Belgrád van rajta megfestve, hanem bizony az egykori Tabán, annak is Aranykaca nevű patinás utcája. Ettől kezdve egészen belemerült Krúdy csodavilágának tanulmányozásába, újabb és újabb helyszínek, történetek és képek aprólékos vizsgálatába, s hamarosan fény derült arra is, hogy hiába fordult meg a festmény neves budapesti galériákban, a mindentudó világháló és a felkent „hozzáértők” is rosszul tudják: bizony a festmény nem az Aranykaca, hanem éppen az Aranykakas utcát ábrázolja – micsoda különbség: Krúdy és Bródy Sándor volna a megmondhatója!

Ettől kezdve megszállottja lett a régi Tabánnak, nem csoda, hogy a pusztító járvány idején még álmában is oda menekül, habár tudomása szerint ott is volt tengernyi emberéletet követelő árvíz meg tűzvész, s lebontották végül a Tabánt, ahogy most lebontódik egész eddigi életünk.

Álmában is pontosan tudta, hogy Szindbád utazásainak helyét rég benőtte a fű, még ebben a korlátozásokkal teletűzdelt időben is autók zúgnak el ott, ahol a Mélypincéhez címzett vendéglő volt valamikor, de már *A vörös postakocsi* szerzője fogta a kezét, a Tabán halhatatlan festői, Turmayer Sándor, Zórád Ernő, Guzsik Ödön irányították a lépteit, és a Naphegyről lejövet máris ott volt előtte a lebontottságában is soha le nem bontható Holdvilág utca, girbegörbesége ellenére is bizvást el lehetett rajta indulni. A Kőműves utcán végig egészen a festményén megörökített Aranykakas utcáig, azon át az Árok közig, s máris ott van előtte a Fehérsas és a Görög utca, sarkukon pedig az álmaiban szüntelenül visszatérő Mélypince vendéglő, a Tabán legvarázslatosabb és egyben legolcsóbb kiskocsmája, fölötte a rác templom égisz magasodó patinás tornya, amelynek órája most már az idők végezetéig fél nyolc után öt percet mutat. Jó volna benyitni a zöldre festett keskeny ajtón, Poldi bácsinál, a világ legkocsmárosabb kocsmárosánál lehajtani egy nagy pohár sashegyi vöröset, de túl korán van még, Krúdy is csak órák múlva szokott érkezni, lebotorkál hát egészen a Hadnagy utcáig, ahol a 14-es házszám alatt nemcsak Szindbád, de bizony Casanova is megfordult annak idején, tovább bolyongva útba lehet ejteni a Kakuk vendéglőt, ahol egykoron Gusztáv svéd trónörökös, a walesi herceg mulatott, de tiszteletét tette egy valódi maharadzsa is, aztán remegő térdekkal megállni a Hét Választó Fejedelem Fogadó előtt, amelynek elegáns termeibe Szemere Pál és Berzsenyi Dániel mellett bizony Ferenc József, Erzsébet királynő és Beethoven is be-betéretegetett, és már csak a Szarvas téren álló, Három Heteshez címzett szerb kocsmá hiányzik, ahol a mézes gesztenye mellé Karlócáról érkezett valódi rác ürmöst lehet kapni, amelybe valamikor még a Rudasban és a Rác-fürdőben gyógyulást kereső Vuk Karadžić is belekóstolhatott, mégpedig Kölcsey Ferenc, Vörösmarty Mihály és Berzsenyi Dániel megtisztelő szép társaságában...

S ahogy így járt-kelt térben és időben, minden akadály nélkül átjutva egyik utcából a másik utcába, az egyik évszázadból a másik évszázadba, egyszerre azt tapasztalta, hogy bármerre jár is, mindenütt kihalt a Tabán. Hiába kereste a Szindbád szívét oly gyakran rabul ejtő szépasszonyokat, elegáns úrfikat, de még *a szerelmi éj varázsának ismerete nélkül imakönyvetűvé törpült asszonyokat, már gyermekkorukban megbabonázott és háborodottságban megvénült férfiakat* is hiába kereste: üres volt körülötte a világ, mint ahogy üres volt álmában az ő szíve is. Annyira üres, akár városának szecessziós szép utcái most járvány idején, a szigorú kijárási tilalom napjaiban.

Észre sem vette, hogy időközben ráesteledett, s a Görög utca gázlámpáitól megvilágítva elkezdett esni a jócskán megkésztetett áprilisi hó: ott járt megint a Mélypincénél. És ebben a sziporkázó hóesésben egyszerre meglevenedett a Tabán, legalábbis a Fehérsas és a Görög utca környéke, s már hangokat is hallott: sejtelmes szoknyasuhogást, sétapálcák vasalt végének koppanását a simára koptatott köveken, s a Mélypince sátoztetős épületéből kihallatszottak Kovács Joszó hegedűjének hangjai. Benézett a résnyire nyitva hagyott ablakon, s a családi asztalnál ott ültek mind, akiknek ott kellett ülniük: Krúdy Gyula, Bródy Sándor, Márai Sándor, Szerb Antal, Kosztolányi Dezső s egy számára ismeretlen fiatalember, mintha a Dutka Ákos... Úgy foglalt helyet az asztaluknál, mintha az a világ legtermészetesebb dolga lett volna. Akárha egykor a Dominóban, jutott eszébe valahonnan, csak ott Bori tanár úr, a Hornyik Miki, a Dormán Laci, a Podolszki Józka, a Kartag Nandi, a Mucsi Géza, a Szeli Miki, a Móri meg a Baráth Feri, a Várady Tibi meg a Letsch Endre ültek az asztalnál, s Krausz Lipót – a Poldi bácsi – helyett Kántor Lajos bácsi vette fel a rendelt. Úristen, ott van most megint, abban a felejthetetlen zajban és füstben, abban a megismételhetetlen hajnali dalolásban, de már Poldi bácsi köpcös alakja súlyosodott föléje: – Tessék már rendelni, járvány idejére se állhat meg az élet!

Krúdy-fröccsöt kért persze, kilenc deci bort és egy deci szódát – Szindbádtól tudja, hogy a víz ilyen arányban nemcsak felpeszdtí, hanem bizony meg is neveteti a bort. Koccintani akart a többiekkel, de azok nem figyeltek rá, mintha észre sem vették volna, hogy letelepedett az asztalukhoz. Ittak és meséltek, egyre csak meséltek... Tisztában volt vele, hogy Krúdy Gyula asztalánál sem irodalomról, sem politikáról, sem művészetről nem lehet beszélni, csak a nőkről... Róluk aztán hajnalhasadtáig...

Márai Sándor mesélt éppen egy asszonyról és két megöregedett gavallérról, valami földöntúli nagy szerelemről és egy végtelen nagy utazásról, olyan szépen beszélt, hogy megfájdult tőle a szíve.

– Mit tapogatja a szíve tájékát, kedves bátyám – fordult felé váratlanul Krúdy Gyula, mintha az asztalnál ülők közül egyedül ő érzékelte volna a jelenlétét –, tán csak nem ott fészkel a baj? Igazán banális dolog lenne járvány idején szívbetegségben meghalni. Lám, az én szegény Szindbádom is...

Aztán amikor Márai befejezte a történetet, mintha csak folytatni akarná előbbi gondolatát: – Halottasházba is betévedtem egyszer hányatott életem során, amely halottasház munkásai még élnek, de szünet nélkül szembesülnek a pusztulással. – *Ne tessék a haláltól félni író úr – mondta egyikük, Szeleczi a foghíjas szájával.* – *Nem érdemes tőle félni.* – *Látta már a halált? kérdeztem tőle.* – *Láttam is, nem is...* *Az ördög tudna eligazodni ezeken a dolgokon, amikor a mi pályánkon reggeltől estig részeg az ember...* *Ki tudná olyankor, hogy mit látott a szemével és mit a részegségével! Ami pedig a halált illeti: bizonyos, hogy van valaki itt Pesten, aki osztogatja.*

És nem csak Pesten, gondolta már ébren vagy még félálomban.

3. Matuska

„*Márpedig saját embert csatatéren nem hagyunk!*” (Ismeretlen szerző)

Azt álmodta, hogy valami eddig ismeretlen járvány tört a világra, elkezdte irtani, pusztítani az embereket. Apokaliptikus pillanat volt: látta az életükért reménytelenül küzdő, hörgő és fuldokló betegeket, koporsó híján műanyag zsákokba göngyölt halottakat, a megtelt temetők miatt tömegsírokba vetetteket... Elöntötte a forróság, egy adta víz lett az egész teste, maga sem kapott már levegőt: azt hitte, itt a világvége.

Nem, nem ébredt fel, nem ült fel az ágyban, és tekintett szét riadtan maga körül a homályba borult szobában, ahogy filmekben lehet látni: tovább álmodott.

Álmában a hatóság szigorú intézkedéseket hozott a járvány leküzdése vagy legalábbis mérséklése érdekében, rendkívüli állapotot vezetett be, részleges vagy teljes kijárási tilalmat rendelt el, bezárták az iskolákat, a szórakozóhelyeket, bezártak mindent, ahogy az világjárványok idején lenni szokott. A legnagyobb veszélyben levőket, az időseket a saját és a többiek jól felfogott érdekében karanténba zárták, nem mozdulhattak ki otthonukból... Úristen, már több mint egy hónapja tart ez az állapot, gondolta, miközben a múltó napokat számolta magában.

És amíg mindezt gondolta, mérhetetlen szomorúság uralkodott el rajta. Semmi félelem, semmi szorongás, semmi kilátástalanság-érzés, egyszerűen csak nagy-nagy szomorúság. Akárcsak legfőbb regényhősén, a biatorbágyi merénylet, Matuska Szilveszteren – no nem a halálos ítélet kimondása után, hanem még a trianoni békediktátum kihirdetésének pillanatában. Amikor a Pestvidéki Törvényszéken emberi ésszel fel nem fogható, huszonkét embertársa életét követelő szörnyű tettének igazi mozgatórugóit keresték, írta le valahol életének egyik legjobb ismerője, ezzel a szomorúsággal kellett volna többet foglalkozni. Hogy azt ne mondja: a mélyére ásni. Akkor talán még a lényeg is napvilágra kerül. A most már örök időkre homályban maradó igazság. Nagyon pontosan fogalmazott a főtárgyaláson az egyik tanú: „*Magyarország elvesztette a háborút, ránk szakadt Trianon, s Matuska Szilveszteren erőt vett a szomorúság.*” (De hát ott minden más fontosabb volt, mint ez a mondat, amely teljesen elsikkadt a mondatok áthatolhatatlan rengetegében.)

Igen: minden bizonnyal erről van szó. Pontosabban: erről is. Csapatával az erdélyi hegyekben állomásoztak valahol, nem is emlékszik már rá, hol is. Pillanatok alatt rá kellett döbbsennie, hogy minden odalett. Értelmét veszítette a háborúzás, amelyben pedig ő oly lelkesen és a legjobb tudása szerint vett részt, értelmét veszítette a hősiesség és a helytállás, amire későbbi élete során építkezni lehetett volna, értelmüket veszítették a rangjelzései, a kitüntetései, a sebesülése: értelmét veszítette minden. Szép Erdélyország, amelyről pedig oly szépen és lelkesülten énekeltek nagy vonulásaik közben, nem volt többé az övé, s hiába harcolt érte, idegen kézre került szeretett Csantavérje is. Hazatért még ugyan, s ifjú feleségével együtt elfoglalta a tanítói állást, de nem találta többé a helyét...

Így valahogy érezte magát ő is itt a benti világban egy hónappal az „önkéntes izoláció” elrendelése után. Persze, még mindig csak álmában. S ahogy múltak a napok, most már az egyre kézzelfoghatóbbá váló szomorúság mellett egyfajta feleslegességérzés is rátelepedett. Nyilván nem minden ok nélkül: a többiek a kinti világban, ha bizonyos megszorítások közepette is, jártak-keltek, utaztak, dolgoztak, tettek, amit tenniük kellett, ők pedig itt bent a szobában csak ültek a televízió előtt, számolták az egyre szaporodó fertőzötteket és halottakat a határ egyik meg a másik oldalán, várták, hogy a gyerekeik meglátogassák őket, hozzanak nekik ezt-azt: mást nemigen tehettek. Legfeljebb imádkoztak. Még azt a félelemmel vegyes izgalmat, gyomorgörccsöt és remegést is megvonták tőlük, annak a lehetőségét, hogy a kintiekhez hasonlóan ők is megfertőződjenek, és esetleg meghaljanak. Vagy hogy kigyógyuljanak a kórból, és ezáltal védetté váljanak. De talán az nyomasztotta leginkább, hogy

mostanra egyértelművé vált: odakint nélkülük ugyanúgy működik a világ, mint ahogy jelenlétükben eddig működött, kicsit tán jobban is, hiszen nem akadályozzák a többieket az emberéletért folytatott harcban. Több mint egy hónap múltán számára most már az is kiderült, hogy egykori munkatársai – ahogy némelyek annak idején mondani szerették: harcostársai – ott a kinti világban egy-két kivétellel teljesen megfélemedeztek róla, s ez akár érthető is, hiszen ebben a vészterhes időben mindenkinek megvan a saját baja-dolga. Erről megint csak Matuska Szilveszter jutott eszébe: egyik birtokába került, Csantavérre hazaküldött levelében arra panaszkodik a váci Királyi Országos Fegyintézetben életfogytig tartó börtönbüntetését töltő vonatrobantó, hogy egykori nagy tekintélyű barátai – hogy azt ne mondja: bajtársai – a kinti világban egészen megfélemedeztek róla, egyikük sem látogatta meg, még csak nem is érdeklődött felőle, hogyan is telnek napjai, hónapjai, évei ott a reménytelenség benti világában, ahova tulajdonképpen az ő megbízásuk hibátlan végrehajtása következtében került. Pedig annak idején, a merénylet közös kitervelése közben hogy fogadkoztak, hányszor elismételték – különösen köztük a legmagasabb hivatal viselő –: márpedig saját embert csatatéren nem hagyunk! Elalszik majd, s álmában ki tudja hányadszor, ott fekszik elvérzőben a csatatéren, és összekulcsolt kézzel azon fohászkodik, nehogy az övéi találjanak rá...

Felriadt, csuromvizes volt a teste, a feje kibírhatatlanul fájt, attól tartott, menten szétrobban. Nem tudta, éjszaka van-e még mindig, vagy már hajnal. Távoli kutyaugatást hallott ebben a karanténszorítású palicsfürdői csendességben. Nemsokára elaludt újra.

Denevérekről álmodott.

(Első közlés: az *Előretolt Helyőrség délvidéki száma.*)

Bobory Zoltán

Lehetnék

Vörösmarty Mihállyal felül az árban

Lehetnék a félrevezetett
a megcsalt, a megalázott,
a gyöngeségre ítélt,
az örökre bemocskolt,
az átmosott agyú töltelék,
hipózott vérű senkiházi,
a csoszogva bólogató,
üres tekintetű, emlékeit
feledő semmirekellő,
az élni-hagyott, lelassult,
bűdös-egyenruhás áruló,
szarházi barátok kapcája,
júdások nyomába járó,
jó szóra hittelen vacogó,
a kérdést is feledő néma...

De nem lehet!
De nem leszek!

Amíg csak egy valaki is
megfogja kezem és
átölel, s éjszaka
ágyamhoz térdepelve
simogat, szerelmet ígér,
s kéri szívemet, hogy
magáénak fogadhassa
mindörökre!

Mert megittuk az árát
bátorságunknak, konok
elszántságunknak; bőszen
huzatjuk a cigánnyal:
hogy lánggal égjünk, ha kell
akár kenyéren és vízen.
Az nem lehet, hogy hiába...!
Hogy úgy hajlongjunk, ahogy
más húzza, de lehet,
hogy a nyéki szél ne
sóhajokat hozzon, inkább
szózatot, s az árban akár
a nagyvilággal szemben is
mind, mindig felül,
Boldogasszony Anyánk
kezeivel vállunkon,
ölelve egymást, érte
vele és Veled menjünk,

ne verjen Sors keze!

Mezey László

Egy évnyi éjszaka

„Megáll az idő...” (Hollós Ilona, 1960)
„Rohan az idő...” (Koncz Zsuzsa, 1966)

Mint minden közösség, egy szakasz vagy század katona is valóságos lélekdzsungel. Akad itt mindenféle jellem és karakter — a gyámoltalantól az erőszakosan önzőig, a szájhőstől a zárkózottig, a naivtól a ravaszkodóig. Pedig a mi alakulatunk még viszonylag homogén volt, hiszen úgynevezett előfelvételis egység voltunk. Ez akkor – történetünk idején, az 1970-es évek első felében – azt jelentette, hogy az a fiú, akit fölvettek valamilyen felsőoktatási intézménybe, érettségi után, a főiskolai, egyetemi tanulmányok megkezdése előtt tizenegy hónapos katonai szolgálatot teljesített, éspedig azzal a céllal, hogy két lépcsőben tartalékos tisztté képezzék ki. E célnak megfelelően az első fokozatban, az érettségit követő tizenegy hónapos kiképzés olyan kemény volt, hogy azt máig emlegeti, aki végigcsinálta.

A század közösségének egész karakterét nagymértékben a századparancsnok személye határozta meg. A mi A. őrnagyunk maga volt a megtestesült katonásság. Számos, állandóan sulykolt jelmondata közül az egyik úgy szólt: – „Az első század ne csak a nevében legyen első, hanem mindenben, kiképzési eredményekben, fegyelemben, elszántságban...” – és itt hosszú felsorolás következett. A. őrnagy általában kedvelte a hosszú felsorolásokat. Délután fél ötkor, amikor véget ért a kiképzés, a folyosón felsorakoztatta a századot, és dörgő hangon szózatot intézett hozzá. Ezek a szónoklatok elviselhetetlenül sokáig tartottak, miközben állandó szövegpanelek ismétlődtek bennük. Például ez a jellegzetes mondat, hogy – „Első a kötelesség, második a kötelesség, harmadik a kötelesség, csak azután a jog.” Vagy: – „A katona egész nap úgy hajt, hogy a kiképzés végén kiborul, mint a bulgárszatyor”. A. őrnagy akkoriban harmincnyolcadik évét taposta, de az arca olyan gyűrött és cserzett volt, akár egy rossz sorsú ötvenesnek. Nem csoda, hiszen nehéz feladata volt. Mindenekelőtt egy századnyi – ugyancsak az ő szóhasználatával élve – „sumák civilből” kellett katonát faragnia. Ráadásul a szakaszparancsnokokkal sem volt szerencséje, akik – finoman szólva – különös alakok voltak. A legegyszerűbb alkati képlet a lélekben kiégett G. százados volt, aki az ötvenes éveie elején járt, az akkori kedvezményes nyugdíjkorhatár közelében, és immár belenyugodott abba, hogy iszákossága miatt sem rendfokozatban, sem beosztásban nem fog előre lépni, marad százados és szakaszparancsnok. Aztán ott volt a lányos képű, fiatal és nőtlen O. hadnagy, aki esténként sakkpartnereket keresett a fiúk között, és az irodájába invitált egy-egy jól játszó partnert. Persze rögtön lábra kapott a suttogás, hogy O. hadnagy meleg. (Akkor nem ezt a jelzőt használtuk.) Pedig nem az volt, hanem – mint később kiderült — a katonai elhárítás embereként a sakkpartik közben megejtett bizalmas beszélgetések értékelhető részleteit jelentette az ezred illetékes elhárító tisztjének. A mi harmadik szakaszunk parancsnoka egy növendék őrmester volt, Sz., a mezőgazdasági főiskolát frissen végzett fiatal agrármérnök, aki A. őrnagy szerint éppen olyan „sumák civil” volt, amilyenek mi leszünk az egyetem elvégzése után. A végére maradt a szolgálatvezető őrmester, szintén Sz., aki gyámoltalanabb

volt a legszerencsétlenebb, tornából fölmentett előfelvételis filosznál is. Senki nem értette, miért és hogyan lett hivatásos tiszthelyettes. Gyakorlatilag egész nap a század raktárában üldögélt, és őrizte a szabályosan élére hajtogatott tartalék pokrócokat, törölgette a polcokat, rendezgette a dobozokat, és valami nagy leltárkönyvben adatokat vezetett. Ezzel a „tisztkarral” kellett volna A. őrnagynak katonákat faragni a csaknem száz érettségizett és reménytelenül civil fiúból.

Hivatása gyakorlásában azért nem maradt magára! Igazi segítői a rajparancsnokok voltak. Ezek a tisztesek, vagyis őrzetők és tizedesek voltak az ő igazi megbízható emberei, azaz meghosszabbított karjai! A húsz-huszonkét éves fiatalemberek előbb nyolc hónapos tisztes kiképzést kaptak Baján, azután átvezényelték őket olyan alakulatokhoz, ahová előfelvett fiúkat hívtak be. Már az alaphelyzet – persze szándékoltan — szerencsétlen volt, hiszen a rajparancsnokok eleve gyűlölték a kezük alá kerülő érettségizett fiúkat, hiszen őket eleve két évre sorozták be, amíg a beosztottjaikat „mindössze” tizenegy hónapra. Ők már túl voltak a kemény nyolc hónapos bajai tisztesiskolán, és csaknem fél évvel az előfelvételisek távozása után szerelhettek le. Sokkal előbb vonultak be, és jóval később mehettek haza – ez bőven elegendő indok volt az irántunk érzett gyűlölethez. Ráadásul a maguk nyolcosztályos vagy ipariskolai végzettségükkel eleve kisebbségi érzésekkel küszködtek a „tudósokkal” szemben. Ezt a komplexust pedig rosszindulattal és agresszióval kompenzálták. Ilyenformán a rajparancsnokok élből megnehezítették a beosztottjaik életét. Arról a lelki motívumról se feledkezzünk meg, hogy körükben alapszabály volt a bajai tisztesiskolán elszenvedett sérelmek továbbadása mostani alárendeltjeiknek. Az én szakaszomban G. tizedes volt a szakaszparancsnok-helyettes, aki valójában nem a szakaszparancsnok, Sz. növendék őrmester helyettese volt, hanem A. őrnagy meghosszabbított karja, e huszonnégy fős közösség korlátlan ura.

G. tizedes legfőltűnőbb testi jegye túlméretes és hegyes orra volt, innen nyerte a Csőrös gúnynevet. Másik egyedi tulajdonsága az volt, hogy a rajparancsnokok túlnyomó többségével szemben ő sohasem ordított, inkább sutogott, pontosabban sziszegett. De ez félelmetesebb volt minden őrzőgésnél: G. tizedes vészjósló sziszegéséhez hasonlóan hátborzongatót azóta sem hallottam. Harmadik tipikus alkati vonása az volt, hogy nem felejtett; nem feledett el egyetlen kihágást, szabálytalanságot, lazaságot sem, és szigorúan megtorolt minden vétséget, vagy azt, amit vétségnek tartott. Ő volt – ahogy mondtam – A. őrnagy büntető karja. És G. tizedes éppen nekünk, a harmadik szakasz előfelvételis katonáinak jutott.

Mivel az emlékek rendszerint pillanatképek formájában őrződnek meg az agyban, idézzünk föl néhányat közülük majd’ fél évszázad távolából.

Első pillanat: késő éjjel

G. tizedessel már a megismerkedésünk problematikusra sikerült. Történetünk szempontjából a bevonulásunk eseménysoráról csak annyit érdemes megemlíteni, hogy reggel nyolc órakor kellett jelentkezünk egy fővárosi művelődési házban; itt osztották el a bevonuló előfelvételis fiatalokat a két kiképzőhely, Kalocsa és Hódmezővásárhely között. Egésznapos adminisztráció és vonatozás után körülbelül éjfélkor érkeztünk meg Hódmezővásárhely Népkert nevű kis állomására. Mondanom sem kell, teljesen kimerült a társaság, mire hajnali egy óra után végre eljutottunk a századunk – mint később megtudtuk, a nevezetes első század – körletébe. De még ekkor sem ért véget az aznapi megpróbáltatások sorozata. Itt ugyanis megkaptuk az egyéni felszerelésünket, az alsónadrágoktól a bakancson át a kulacsig és a rohamsisakig. Az egészet beleszórtuk egy sátorlapba. Mivel ekkor már hajnali fél kettő volt, és lélekben is meglehetősen megtört voltam, a sátorlap-batyut a földön magam után húzva beléptem a nekem kijelölt hálóterembe, ahol már számos ágy foglalt volt. A szuszogástól, sóhajoktól és horkolástól sejtelmes sötétben, némi tapogatózás után rátaláltam egy üres ágyra.

A batyumat betoltam alája, a frissen kapott, még befűzetlen bakancsomat lerúgtam a lábamról, és végigdőltem az ágyon azzal a föltett szándékkal, hogy most rögtön elalszom, és legalább egy kis időre elfelejtem bevonulásom napjának történéseit, és nem gondolok az előttem álló, rémesnek ígérkező tizenegy hónapra. Már épp lehunytam szemem, és egy álmos fohászba kezdtem, amikor közvetlenül a fülem mellett megszólalt egy sziszegő hang: – Hajtsa ki a stokit!

Nehéz fölidézni azokat a kavargó érzéseket, amelyek ekkor támadtak bennem. Itt, egy zsúfolt hálóteremben fekszem csaknem kétszáz kilométerre az otthonomtól, a fáradtságtól és a reménytelenségtől félájultan, és azzal a tudattal, hogy csaknem egy évet elrabolnak legszebb ifjú életemből, és akkor idelopózik mellém egy láthatatlan alak, aki azt mondja: hajtsam ki a stokit. Mi az a stoki? Miért kell kihajtani? És pont hajnali fél kettőkor kell kihajtani? Ráér az holnap is – gondoltam. Tizenegy hónapig lesz időm stokit hajtogatni, vélekedtem maradék öniróniámmal.

– Majd holnap! – mondtam a sötétben felém hajló alaknak. És visszahanyatlottam a meglehetősen kemény párnára. Rövid csend állt be, mintha a horkolók is szünetet tartottak volna – legalábbis ma így emlékszem vissza e pillanatra.

– Ráfázott! – sziszegte a sötétből az alak, majd a folyosóról beszűrődő sápadt fényben láttam, ahogy kilépdél a szobából. Akkor, ott a sötétben, a szuszogó hangok egyvelegétől körülveve igazán nem gondoltam, hogy ez csakugyan így lesz. Pedig éppen így lett. G. tizedes megjegyzett magának – tizenegy hónapra.

Második pillanat: reggeli helybenjárás

Néhány órányi alvás után – mintha nem hajnalban feküdtünk volna le –, reggel hatkor fölarsant az ébresztő akkor először hallott parancsa: – Jó reggelt, elvtársak! Ébresztő! Föl! – Leírhatatlan az a káosz, ahogyan a huszonnégy álmotól kótyagos, tétova vagy mogorva, riadt vagy dühös fiatalember téblábolt az emeletes ágyak közötti szűk helyen. Néhányan talán azt sem tudták, hol vannak. Mások meg – mivel pontosan tudták, hogy hol vannak – elkeseredetten próbálták összeszedni magukat. G. tizedes mihamar rendet vágott közöttünk. Sziszegése mint ostorsuhogás vágott végig a hálótermen, amelyről ezen a borongós reggelen még nem tudtuk, hogy körlet az igazi neve. Vezényszavakkal terelte egybe szédelgő nyáját a szakaszparancsnok-helyettes, és már futottunk is reggeli tornára. Minden „civilségünk”, sőt „sumákságunk” ellenére azt zokszó nélkül tudomásul vettük, hogy a hadseregben reggeli torna van. Azt is elfogadtuk, hogy minden program előtt és után sorakozni kell. De ami utána következett – az a mi középiskolában edződött gondolkodásunk számára – fölfoghatatlan volt. Mire gondolok? A század torna, mosakodás és rendrakás után levonult reggelizni. Már az furcsa volt, hogy a hodály méretű étkezde bejárata nem a laktanya központi tere – jól jegyezzük meg a hivatalos nevét: alakuló tér – melletti széles főútról nyílt, hanem meg kellett kerülni az épületet, és a mögötte levő szűkös betonplaccon kellett sorakozni. (Ez volt az első reggelünk a laktanyában, de már vagy négyszer sorakoztunk – jegyzem meg zárójelben.) Nos, a századok érkezési sorrendben sorakoztak föl a magas betonkerítéssel övezett, moslékszagú és sivár terecskén – ez még mindig elfogadhatónak tűnt föl. Csakhogy amíg az előttünk lévő, valamiért gyorsabban ide érkezett századok étkezését kívártuk, addig egyfolytában helyben kellett járnunk. Erre nem találtunk racionális magyarázatot. G. tizedes „egy-kettő-egy” vezényszavára egy helyben meneteltünk percek óta. Az igazi meglepetés csak ezután következett. G. tizedes vészjósló arccal hosszú pengéjű bicskát húzott elő a nadrágzsebéből, és a helyben járó katonák sorai közé lépett, szűrős szemmel figyelve azokat a gallérokat és zsebeket, amelyek begombolatlanul maradtak. Ha ilyet talált, szó nélkül a delikvenshez lépett, és éles bicskájával lenyisszantotta a renitens gombot, amelyet tulajdonosa markába nyomott a következő parancsal: — Ha fölment a körletbe, két perce lesz fölvarrni! Tiszta?

G. figyelő tekintettel lépegetett a helyben járó katonák sorai között, fürkészett és nyisszantott. Tévedhetetlenül kiszúrta a funkcióját nem teljesítő gombot, és azonnal levágta. Odébb lépett, megint talált egyet, lemetszette. Ha netán valaki alattomban begombolta volna a nyitva hagyott zsebet, szempillantás alatt előtte termett: – Nem kalimpál, helyben jár! – És már le is nyisszantotta a gombot. Egyszer csak előttem állt. Láttam, jól megnéz magának. Azonosítja: ez az ember, aki az éjszaka nem hajtotta ki a stokit. Aha! Figyelte a gombjaimat, miközben én merev nyakkal, természetellenesen kiegyenesedve helyben jártam. Mindenáron szeretett volna egy-két gombtól megszabadítani. De én, akkor még mit sem tudva a gombolkozási szabályokról, öntudatlanul is legomboltam minden zsebem. G. tizedes még egyszer megnézett magának, aztán továbblépett. Lassan a mi századunk következett, hogy belépjen az étkezdébe.

Harmadik pillanat: délelőtt megállt az idő

Hogy az idő múlása milyen relatív fogalom, arról itt, a laktanyában szereztem mély benyomásokat. Azt tapasztaltam, hogy az idő olykor egyszerűen megáll. Felfoghatatlan volt: órák óta csináltunk valamit, és még mindig csak öt perc telt el. Rossz emlékü középiskolai élményeim során – például matematika órán, felelés alkalmával – megtapasztaltam az idő kínos lelassulását, de ilyen fokú elnyúlását soha. Már tizedszer szedtem szét, tisztogattam meg és raktam össze a géppisztolyt, ám még mindig csak a fegyverkarbantartásra szánt óra felénél jártunk. Persze az idő múlása fogalomkörének elemzésébe és ide kapcsolódó emlékeim fölidézésébe is szükségszerűen betüremkedik G. tizedes emléke. Ahogy mondtam, már tizedszer törölgettem meg a szétszedett gépkarabély alkatrészeit, de G. tizedes hajthatatlanul elégedetlen volt a munkámmal. Belenézett a szétszedett géppisztoly agyonsúrolt csövébe, és fitymálva adta vissza: – Ez még csupa sar...

Visszakullogtam a helyemre, és tizenegyedszer is áttörölgettem minden alkatrészt. Amikor elkészültem, újból G. tizedes színe elé járultam a munkámmal. Belenézett a csőbe, és még csak szóra sem méltatott. Ajkát lebiggyesztve, lesújtó pillantással adta vissza a fegyvert. Tehetetlen dühömmel nem tudtam mihez kezdeni. Visszaültem a helyemre, megint szétszedtem a kalasnyikovot, de most már hozzá sem nyúltam. Üldögéltem, lógattam a lábam, méléztam, hazavágyakoztam, miközben az idő múlásának relativitásán gondolkodtam. E gondolati művelet csúcspontján fölidéztem magamban a *Megáll az idő* című örökzöld sláger szövegét: „*Megáll az idő, az égen néma álló csillagok. / A Földön csak te vagy és én vagyok. / Hallgatsz és hallgatok. / Szerelmes szó sem csendül*”. Amikor – végtelenül sokára – letelni látszott a fegyverkarbantartásra szánt óra, az érintetlenül hagyott, de újjól összerakott géppisztolyt odavittem G. tizedeshez. Összevont szemöldökkel hosszasan tanulmányozta a csövet, majd leereszkedő hangon azt mondta: – Na látja, mégis meg tudja maga pucolni...

Negyedik pillanat: délutáni cérnavigációs

A katonaelet egyik leggyakoribb és alapvetően fontosnak vélt elfoglaltsága a takarítás. A súrolás, fölmosás, portalanítás, suvickolás, tisztogatás a mindennapok része volt, azonban hetente egyszer-kétszer – ahogy manapság mondják – csúcsra járaták a takarítást. Ezek a csúcsra járatott suvickszolgálatok azonban mind eltörpültek egy nevezetes alkalomhoz képest. Híre járt, hogy egy észak-koreai tábornok érkezik a laktanyába, akit az itteni hadosztályparancsnokság kíséretével együtt ünnepélyes keretek között fogad az ezred parancsnoka. Az a takarítási örület, ami ekkor kitört – példátlanul bizonyult tizenegy hónapos katonai szolgálatom alatt. Az udvar gypeének fészülésétől a végülőkék lefestésén át a vaságyak csillogóvá olajozásáig terjedt a takarítási hurrikán. Hogy milyen mértéket öltött a festés-mázolás-takarítás, azt mindössze két jelenettel érzékeltetem.

Miközben körletünkben a szakasznyi katona meszelt, súrolt, fényesített, törölgetett, A. őrnagynak eszébe jutott, hogy a végülőkék nem maradhatnak természetes faszínűek, hanem a fülkék ajtaja színének megfelelően – a kötelező egyöntetűség jegyében – szürkére kell mázolni azokat is. Parancsba adta, hogy azonnal lásson neki két katona a mázolásnak. Csakhogy erről a parancsról, illetve a műveletről az alkoholtól bódult állapotban lévő G. százados mit sem tudott. Miután magára csukta egy végcélű ajtaját, iszonyatos ordítást hallatott, ugyanis egyszerűen hozzáragadt a frissen mázolt ülőkéhez.

A csúcsra járatott takarítás katartikus végpontján, amikor már minden csillogott és ragyogott, A. őrnagy személyesen ellenőrizte az eredményt. Már-már úgy látszott, mindent rendben talált, amikor hirtelen hanyatt vágta magát a hálókörletünk közepén, becsúszott egy ágy alá, és ellenőrizte, hogy a matrac alá behajtott szürke pokrócból nem lógnak-e ki cérnaszálak. Üvöltve követelt egy körömmöllöt, hogy saját kezűleg vagdossa le a lelógó, kunkorodó cérnaszálakat... A szakasznyi katona a röhögését visszafojtva figyelte, ahogyan A. őrnagy kerek pocakját az ágy alá préselve, iszonyatos szidalmak között maga vagdossa le a renitens cérnaszálakat.

Mindössze a történeti hitel és a kerekesség kedvéért jegyzem meg, hogy az észak-koreai tábornok csupán a parancsnoki épületet kereste föl. Mint az őt fogadó díszszázad tagja láttam, amint megérkeznek a fekete Volgák, kiszállnak belőlük a piros lampaszos tábornokok és főtisztek, majd sietősen belépdelnek a parancsnoki épületbe. Egy óra múlva ugyanők, ugyanolyan sietősen szálltak a Volgákba és elhajtottak. Mi meg ott maradtunk merev vigyáz állásban az alakuló téren, igaz, egy minden ízében ragyogóra mázolt és suvickolt laktanya közepén.

Ötödik pillanat: betongyűrű és versidézet

A bevezetőben említettem, hogy egy szakasz katona is valóságos lélekdsungel, és hogy hányféle alkat és jellem fordult elő ebben a huszonnégy főnyi közösségben. A mi harmadik szakaszunk is panoptikum volt a javából – az élhetetlen naivtól a dörzsölt sündörgőig, a nagyképűtől az opportunistaig, a művészlélektől a sült bunkóig.

A katonaelet szinte naponta teremt éles helyzeteket, ahol leplezetlenül megmutatkozik a jellem minden vonása. Egy ideig és bizonyos helyzetekben lehet alakoskodni, ám az éles helyzetekben – kizárt. Ugyanakkor mégis jó néhány pozírt ismertem meg ebben a főiskolára, egyetemre fölvelt társaság tagjaiban. Egyikük Gy. volt, a ma értelmiségi körökben jól ismert esztéta, egyetemi tanár, vezető liberális értelmiségi. Javára írható, hogy a leghetlenebb, legkritikusabb helyzetekben sem lépett ki kulturális aurájából. Egy forró nyári napon árkot ástunk a laktanya hátsó fertályán, és a kimélyített árokba vastag betoncsöveket fektettünk, talán vízelvezetés céljából. Egy ilyen mázsás betonelem azonban kicsúszott a kezünkből, és az árok fenekére zuhant. Csakhogy D., aki azóta ismert képzőművész lett, mindenáron meg akarta tartani a súlyos monstrot, ám a keze a betoncső alá szorult. Keservesen üvöltött, hogy emeljük föl a betonidomot. Azonnal odaugrottunk hárman, négyen, valahogy megemeltük a betoncsövet, D. gyorsan kirántotta alóla véres és ellapult hüvelykujjú kezét. Amíg mi erőnklet megfeszítve kiszabadítottuk D. kezét, Gy. lehuppant az árok partjára, elnézett a dél-alföldi pusztá messzeségébe, majd ráncolt homlokkal imígyen szól: – Rosseb egye meg, nem jut eszembe egy idézet Attilától... (Értsd: József Attilától). A helyzet önmagáért beszél: D. eltorzult arccal zsebkendőbe bugyolálja szétronsolt kezét, valaki karon fogja, hogy a gyengélkedőbe kísérje, addig Gy. redőzött homlokkal egy „Attila-idézetet” próbál magának előcitolni. Másik kedvencem K. volt, a „költő”, akiből később csakugyan verselő és könyvkiadó lett. Az ő pozírsége ugyan szintén nevetséges, de jóval ártatlanabb volt, mert csak a délutáni órákra korlátozódott. Mint említettem, fél öt tájban

ért véget a kiképzés, A. őrnagy még szónokolt legalább fél órát, ilyenformán öt óra körül le tudtunk menni a földszinten lévő zászlóalj-kantinba egy üdítőt meginni, nápolyit rágeszálni, beszélgetni, zenét hallgatni. Tehát ötkor végre elérkezett az aznapi szabadulás pillanata! Elindulunk a lépcsőn lefelé a kantinba. Irodalmi érdeklődésű barátaitól, költészete csodálóiól körülvéve, egy vaskos fekete mappával a hóna alatt K. szintén lépeget lefelé, miközben a kortárs költészetről mond igen fontos és tanulságos dolgokat figyelmes hallgatóságának. A kantin egyik asztalát körülüli a lírarajongó társaság, és vacsoráig vagy valami rendkívüli parancs érkezéig folyik az emelkedett diskurzus a poézisről. Időnként K. sokat sejtető mosollyal fölnyitja vaskos, fekete mappáját, előkerül egy új remekmű, amelyet a szerző üdvözlött arccal fölolvass. Ezután csak rajongó – Ah! és – Óh! sóhajok hallatszanak és értő bólogatások látszódnak. Ja, és a háttérből a *Ringasd el magad* című szám a lemezjátszóról...: „*Ha nem bírod már elviselni azt, amiben vagy, / Lépj ki mint egy rossz cipőből, ringasd el magad*”.

Hatodik pillanat: alkonyati kúszás

A takarítás mellett a katonai elfoglaltságok másik legfontosabbika a harcászati kiképzés volt. Ez természetesen alaposan kidolgozott kiképzési terv szerint zajlott. Az első hónapban történt meg az úgynevezett „egyes harcos kiképzés”, ezt követte a raj, a szakasz, a század szintű kiképzés, és jóval később a zászlóalj, illetve az ezred összekovácsolási gyakorlat. De ne vágjunk a dolgok elébe! Még az első hetek megpróbáltatásainál tartunk, vagyis az alapkiképzés, tehát az egyes harcos kiképzés fázisában.

Azon a napon is – emlékeim szerint akkoriban minden áldott nap – borongós, szemerklélős, szeles és nedves idő volt. A laktanya mögötti zsombékos gyakorlótér fűcsomói között idegesítően csillogtak a tócsák. Ezeket azonban a hármasszlopos haladó katonák nem kerülgethették ki, hiszen akkor fölbomlott volna az alakzat. Így hát a hosszadalmas esti bakancstisztítás gondolatába beletörődve lépdeltünk a fűcsomók és tócsák között. Alig távolodtunk el a laktanya kerítésétől, amikor a harcászati kiképzésünkkel megbízott tiszt „állj!”-t vezényelt, majd „balra át!”-ot, és a hármasszloposból máris három soros arcvonal nézett el a dél-alföldi pusztára, illetve a végeláthatatlan kukoricás felé. A helyi őz dialektustól föltűnően eltérő, palócos tájszólással beszélő tiszt röviden közölte, hogy ő most elmegy egy bizonyos távolságra, és ahol megáll, nos, nekünk odáig kell kúsznunk. Mondanom sem kell, olyan messze ment, hogy alig látszott ki a földből. Sejtettem, hogy ennek nem lesz jó vége.

A tisztesek vezényszavára egyesével elkezdünk kúszni a messzi, az őszi párától bizonytalan képet mutató látóhatár felé. Az első gondolatom természetesen az volt, hogy csupa sár lesz a ruhám, kefélhetem, moshatom majd egész nap. De nem volt mit tenni, hasra feküdtem, és elkezdtem kúszni a fűcsomóktól megzavart perspektívában szinte már láthatatlan tiszt felé. Az első percekben még csak a hosszadalmas ruhatisztítás keserveire gondoltam. Később eszembe jutott, hogy a két kezemben magam előtt tartott fegyverre is nagyon kéne vigyázni, nehogy sáros, vizes legyen. De mielőtt egészen erőt vett volna rajtam a pedantéria, elkezdett húzódnai a vállam. Néhány perc után már nem törődtem sem a ruhámmal, sem a kalasnyikovval, mert mint valami gyűrűs féreg vonaglottam a szürke iszapban. Szinte fölülről láttam magam, mint szürkés, nedves hernyó araszolok a pocsolós zsombékosban. Újabb percek múltán sajgó fájdalmat éreztem a könyökömben és a vállamban, no meg azt, hogy lassan kezd átázni a ruhám. Az előttem kúszóktól jócskán összeturkált sárban csúsztam-másztam, miközben félhangosan sziszegve káromkodtam. Nem tudom, mennyi idő telhetett el, de egyszer csak arra kellett gondolnom, hogy szinte biztosan nem jutok el a tisztig. Lehetetlen, hiszen a vállam minden mozdulatra iszonyúan sajgott, közben a géppisztolyt is igyekeztem magasban tartani, továbbá a ruhám teljesen átnedvesedett, a sisakom meg folyton a szemembe csúszott, pereme az orrnyergemet kocogtatta.

Így aztán gyakorlatilag vakon araszoltam előre, csakugyan, mint egy féreg. Nem mintha bármit is látni akartam volna ebből az infernális, sáros világból. Száz szónak is egy a vége, mérhetetlenül hosszúnak tetsző idő és kegyetlenül kimerítő vonszolódás után egyszerűen fölálltam. Magam számára is meglepően fölálltam, tarkómra toltam a sisakom, és próbáltam a ruhámról lecsapkodni a sarat. Körül sem néztem, csak a könyököm, vállam és a hátam sajgását éreztem, teljesen magamba fordultam. Valóban egy féreg tudatállapotába kerültem.

Csak miután koszos kezemmel végképp magamra maszatoltam-kentem a zubbonyra ragadt vastag sarat, hallottam meg a távolból a tiszt kiáltását. Integetett, hogy „futásban hozzá!””. Nehézkesen hozzátappoltam, és sajgó porcikáim ellenére próbáltam a vigyázzállás pózát fölvenni. Stilisztikai okokból nem idézhetem a szavait, amelyeknek a lényege az volt, hogy azonnal jelentkezzem a zászlóaljparancsnoknál, és közöljem vele, hogy megtagadtam a parancsot. Hátraarcot csináltam neki és a pusztának, elindultam a laktanya felé. Csak most, visszafelé tartva láttam, milyen nagy távolságot tettem meg kúszva-mászva. Nekem már úgyszint mindegy alapon, mocskos kezemmel kikotortam a zsebemből egy gyűrött cigarettát és rágyújtottam. Lógó fejjel és pöfékelve bandukoltam a zászlóaljunk épülete felé. Felkészültem a legrosszabbra, a fogdára. Azért egy szolidáris pillantást vetettem a sárban araszoló társaim hátára.

Akármilyen lassan lépdeltam, egyszer mégis csak P. őrnagy, a zászlóaljparancsnok előtt álltam. A tőlem telhető alakiassággal közöltem vele a kiképző tiszt üzenetét, miszerint én megtagadtam a parancsot. – Hogyhogy? – kérdezte merő formalitásból, miközben láthatóan vértolulás fenyegette. – Megfájdult a májam – mondtam. Amilyen szitokközön ezután következett, az megint csak nem idézhető. De a leggyakrabban előforduló rám vonatkozó jelző biztosan a „gyalázatos” volt. Nem számoltam, hányszor hangzott el. Miközben P. őrnagy fülsértő monológját hallgattam, észrevettem, hogy a ruházatom redőzetéből, az övem alól, a gázárc-táskámról és minden létező felületemről, sőt a zubbonyom ujjából is lassan és egyenletesen szürke víz- és sárcepppek hulltak a gyönyörűen kiporszívózott vörös szőnyegre. Redőzött talpú bakancsom cirádás nyomáról már nem is beszélve. Ott álltam, és csöpögött rólam a zsombékos pusztára szürke sár. Oldalt pillantottam, a fehér képű, jól fésült, ápolt körmű írnokot figyeltem. És ekkor valami gonosz elégtétel-féle, lelki kárpótlás csalt mosolyt a szájam sarkába: – Ma aztán lesz itt neked szőnyegpucolás, öreg!

Hetedik pillanat: éjszakai fagy

Nyilvánvalóan nem igaz, hogy folyton hűvös szél fújt és eső vágott az arcunkba. Volt arrafelé rekkenő hőség és dermesztő fagy is. De mennyire! Mindkettőre számos emléket tudnék fölidézni, de most csak az utóbbira mondanék egy példát. Évtizedek távolából is beleborzongok abba jeges élményembe, amit a Tisza árteréhez közeli pusztán éltem át, valahol Sándorfalva, Dóc és Ópusztaszer háromszögében. Január eleje volt, csak néhány nappal hagytuk magunk mögött 1973 első napját. Megpróbáltatásokkal teli gyakorlatról tértünk vissza a laktanyába. G. tizedes, vagyis a rám bevonulásmától fogva erősen pikkelő Csőrös engem jelölt ki a löszerszállító teherautó őrének. Ez nem jelentett mást, mint, hogy amíg a rajom tagjai a benzinszagú, ám zárt és meleg harcjárműben kucoroghattak, addig én egy nyitott platós Csepel teherautón a löszeres ládák tetején ültem a január eleji, alföldi éjszaka sötét fagyában, éles szelében. A hosszú katonai konvoj csaknem lépésben haladt Hódmezővásárhely felé, én pedig a metsző fagyban összegémberedve próbáltam életben maradni. Egy idő után – miután rágyújtani mégsem mertem – úgy döntöttem, helyet csinálok magamnak a ládák között, legalább a menetszél ne érjen – ha ugyan e cammogás alkalmával menetszélről egyáltalán beszélhetünk. Süvítő, fagyos szélről annál inkább. Valahogy helyet szorítottam magamnak a sötétzöld ládák között, és belehanyatlottam a

szűk résbe. Ezzel csak két baj volt. Az egyik, hogy hely híján szinte mozdulatlanul kellett feküdnöm, és ettől – ha lehet – még jobban fáztam. A másik, hogy minden zökkenőnél belevágott az oldalamba egy láda sarka, kiálló pántja. Ezek a zárok olyan hegyesek és élesek voltak, hogy a „mikádónak” nevezett béléses félkabáton keresztül is éreztem bökdösésüket. Ismét csak minden mindegy hangulatban hanyatt feküdtem, és bámultam a fejem fölött lassan elvonuló csupasz és hófehér ágakat. A teherautók reflektorának fényében a girbegurba ágak fehéren csillogtak a fejem fölött, és az idomtalan, göcsörtös gallyakat úgy láttam, mint egy rém csápjait, amelyek rám akarnak fonódni, hogy fagyos szorításukkal megfojtsanak. Máig sem értem, hogyan éltem túl azt az éjszakát. Ha manapság csak egy kicsit is fázom, azonnal ez az országúti éjszaka jut eszembe: ha azt túléltem, mit árthat nekem egy kis fagyoskodás!

Nyolcadik pillanat: atomtámadás utáni éjszaka

A meleg és a hideg váltakozásáról is van emlékem. A tizenegyedik hónaphoz közeledve, a mindenfajta kiképzést betetőző ezred-gyakorlaton szimulált atomtámadást éltünk túl, ami két okból is szerencsés fejlemény volt. Egyrészt, mert véget ért az izzasztó gyakorlat, másrészt mert a túlélők vegyi fertőtlenítésen estek át, aminek része volt egy kellemes langyos zuhany a gondosan fölállított fürdősátorban. Már-már polgáriás elégedettség lett úrrá rajtam és szakaszom tagjain. Bő vízzel lezuhanyoztunk, tiszta alsóneműt húztunk, és fáradtságtól zsibbadt tagjainkkal betelepedtünk a harcjármű sötétzöldre mázolt, benzinszagú és szűkös utasterébe. Jómagam előszedegettem a gázalarc-táskából tartalék – pontosabban maradék – ennivalómat, és falatozni kezdtem. Egy volt ez azok közül a ritka pillanatok közül, amikor az ember úgy érzi: bár megállna az idő. Amikor összecsuksztam a bicskám és megtöröltem a szám, elégedetten dőltem hátra az amúgy eléggé kényelmetlen műanyagülésen, és vártam, hogy ne történjék semmi. Lassan éreztem, beáll a nirvána állapot, a katonaságnál töltött idő múlásának legkellemesebb formája. Csalódnom kellett. Rádióon érkezett a parancs: – Harcjárműről! – E vezényszó nem jelent egyebet, mint hogy sebesen el kell hagyni a páncélozott szállító harcjármű oltalmazó menedékét. Ki ahogy volt, kiugrált a végeláthatatlan mezőre. Volt, aki egy szál atlétatrikóban, más zubbonyban és sisakkal a fején szállt ki. Abban viszont egységes volt az egész alakulat, hogy mindenki azt hitte, egy gyors sorakozó után folytathatjuk az ejtőzést a harcjármű otthonossá bemelegedett gyomrában. Újból csalódnom kellett. A járművek egyszer csak adott jelre sorban elhúztak mellettünk, és hátsó lámpáik vörös fénye hamar fölszívódott az alkonyati homályban. E pillanatban rossz sejtelmem támadt, pedig akkor még nem is tudtam, hogy hajnali öt óráig tartó gyalogmenet előtt állunk. Az őszi, langymeleg nappal után az éjszaka hamar hidegre fordult, és aki csak egy szál trikóban indult neki a pusztának, hát hamar kapkodni kezdte a lábát. Még szerencse, hogy én legalább egy hosszú ujjú inget rántottam magamra kiugráskor. És amilyen hülye vagyok, a géppisztolyom is magammal hoztam. Cipelhettem egész éjszaka.

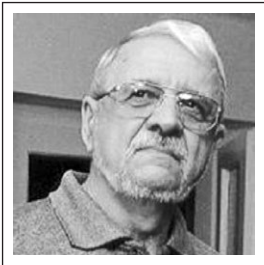
Utolsó pillanat: egy évnyi éjszaka

Hosszú volt az éjszaka, tizenegy hónapig tartott. De én másképp számolom ezt a jóval több, mint félmillió perccet. Úgy, ahogy a hajdani sláger szólta: „*Itt van a perc, ami több mint az évek.*”

Gál Sándor

A kert

a kertnek
történelme van
ahhoz minden évszak
és új esztendő
valamit hozzá ad
vagy elvesz belőle
olykor újra látom
mélységének
egy-egy pillanatát
máskor együtt az **egészet**
hogy amikor akna
robbant felette
feketére érett
benne a naplemente
máskor egy megfagyott
katonát temettünk oda
és az almafák
akkor mind megborzongtak
ágaikról a jégcsapok
vacogva lehulltak
és nagyapám a vén obsitos
kalaplevéve imádkozott
és lejjebb a kicsi tó jegén
szárnyuk alá dugott csőrrel
álmodtak a vadkacsák
pedig már március volt
s csak egy szétlőtt harci gép
maradt a csata helyén
s a csend testvére lett a hallgatás
azóta sok évtized tört- s nyitott
barázdát barázdára itt
s e délutánban
ahogy járok benne
mintha velem jönne
vissza-nem-térőn
egy másik történelemben

Gecsei Ádám

Memento

Most gondolom, azt várod, hogy írjak magamról, hogy milyen volt az én száználmasnak nevezhető gyerekkorom, mit dolgoznak a szüleim, mit szeretek csinálni, szóval mindenféle marhaságot, amire úgysem vagy kíváncsi, ha az is vagy, amire elolvasod, amit írtam, már nem is fogsz rá emlékezni, ha mégis, akkor meg le fogod szarni. Előállhatnék azzal, hogy csodagyerek voltam már két évesen, vagy, hogy még nyolc évesen nem tudtam olvasni, de minek? Egy valamit akarok neked elmesélni. Csupán egyetlen napomat. De ne aggódj, rövid leszek, nem fogom okádni a szavakat, csak azt mondom el, ami rád tartozik, vagy ami kapcsolódik ahhoz, hogy megértsd, mit is akarok elmondani ezzel az egésszel. Tudom, most arra gondolsz, hogy valami világmegváltó dolgot írok le, vagy azt, hogy én is meghülyültem, mint Holden Caulfield, de el kell, hogy keserítselek: nem lesz ennyire érdekes.

2008. szeptember 5-ét írunk. Fél nyolc körül lehet az idő, éppen mentem be az iskolába a reggeli cigim után, amit, ha tudni akarsz, mindig a parkolóban szívtam el, mert basztam rá, hogy mit szólnak a tanárok. De ezen a napon kicsit hátrébb mentem, ahova nem láthatott be senki, és egyedül, megkoronázva az első hét utolsó napját elszívtam kényelmesen egy szál cigarettát. Ja, el is felejtettem mondani, péntek volt, de úgyis tudod milyen az első héten a péntek. Ahogyan mentem be, mindenkin látszott kemény négy nap után, hogy már a harmadik lába ki van az egésszel. Nekem nem volt ki, csak egy-két furcsa érzés kerülgetett. Mert ugye, én nem voltam jó tanuló kilencedikben, és tizedikben, ha tudni akarsz, tizedik félévkor buktam kémiaiából és angolból. Aztán most így neki álltam tanulni, mondjuk szerintem azért, mert most gépem sincs, belecsapott a villám, aztán anyámék nem nagyon akarnak újat venni, mert, ha tudni akarsz elég sokat játszottam. Na, aztán így elég sok időm volt, a könyvek majdnemhogy kinyíltak maguktól. Aztán, ennél fogva pénteken úgy mentem iskolába, hogy tanultam, gondoltam, miért is ne. Nem voltak nehéz óráim, amúgy, ha tudni akarsz, nem is értettem, hogy minek is gubbasztottam az íróasztal előtt. Amikor a tanár azt mondta történelem órán, hogy felelünk, gondoltam, töriből úgysem volt még jobb jegyem ebben a szar suliban hármasnál, így hát arra jutottam, hogy jelentkezem önként felelni. El is felejtettem mondani ez egy gimnázium, elvileg elit iskola, de tele van a sok gennyes, seggnyaló kis különc stréberekkel. Na, ugye kimentem felelni, körülbelül öt perc alatt elmondtam az anyagot. A tanáron lehetett látni, hogy nem nagyon érdekli a mondandóm, azért a biztonság kedvéért még kérdezett egy-két dolgot a felelet végén, amiket persze elmondtam már közben. Én válaszoltam, akkor azt mondta, hogy látja, hogy tanultam, ügyes vagyok, tudod a sok nyálas szarság, amit ilyenkor mondanak, hogy tudta ő, hogy okos vagyok, stb., úgyis érted. Aztán, így ugye megkaptam első ötösöm történelemből a kétéves pályafutásom során. Örültem, mint majom a farkának, ha tudni akarsz, ugye reméltem, hogy otthon én leszek a király, mert már az első héten kaptam egy jó jegyet, elnézést, nem is jót, hanem a legjobbat. Az járt az eszemben, hogy hazamegyek, és úgy fogok beszélni, mint Don Vito Corleone, a mimikám, a testtartásom, s a hangszínem is olyan lesz, mint az övé. Még valami komolyzenét képzeltem a háttérben, és ahogy a nagyszüleimtől a testvéremig át mindenki megpuszítja a kezem, mint a Donnak, s én csak bólogatok és ülök az ódivatú bőr karosszékemben, közben én vagyok a család feje. Már elég jól beleéltem magam az elkövetkezendő

három órában. Aztán következett a híres informatika óra, amit úgy utáltam, hogy azt el nem tudom mondani neked. Az óra abból állt, hogy a tanult ember, kint állt a tábla előtt, és magyarázott. Az óráján akkor csinálhattuk azt, amit mi akartunk, ha karácsony volt, vagy ő beteg volt, és helyettesítették. Hát azon a napon, ötödikén, mondhatnám, hogy a szentlélek leszállt az infóterembe és megajándékozott minket egy csodálatos csinálj-amit-akarsz órával. Így rögtön mindenki rátapadt a monitorra. Én is neteztettem, aztán már kezdtem unatkozni, így beléptem msn-re. Hát, eleinte nem volt semmi különös, ha tudni akarsz, nem írt senki, és én sem írtam senkire. De egyszer csak rám írt az egyik barátom, aki azon az éven érettségizett, és mivel az egyetemek később kezdődnek, otthon volt. De csak egy szót írt nekem, egy szót, aminek akkora jelentése van, hogy azt nem lehet szavakba foglalni, először nem értettem. Aztán leesett. Rögtön kikéredzkedtem vécére, vagyis csak azt mondtam, tulajdonképpen kimentem az iskolaudvarra és elszívtam egy cigit. Egyszer csak csörgött a telefonom, amire basztam rá, ha tudni akarsz, de végül felvettem. Anyám volt. Mondta, hogy kérjem el magam utolsó óráról, majd ő igazolja, néhány perc és ott van értem, menjek a parkolóba a cuccommal. Bementem a terembe, szemeim a padlónak szegeztem, kihívtam a tanárt, hogy beszélni akarok vele. Elengedett. Mikor kiértem az épületből a barátom, aki rám írt, ott várt. Én rögtön a nyakába borultam, és bőgni kezdtem. Odakísért a parkolóba, s megvárta velem anyámat. Visszagondolva szerintem nem is köszöntem el a barátomtól, csak beültem a fekete kocsinkba.

Gondolom, most már majd megeszed a kalapod, hogy mi is történhetett, mert te is szereted a pletykákat, azt sejttem, és szereted nézni vagy olvasni más kínját, baját.

Azon a délelőtt meghalt a nagypapám. Aki rákos volt, több mint egy éve. Eddig nem mondtam el neked, de előtte való éjjel, csütörtökön a papa rosszul lett, és mentőt kellett hozzá hívni, akik kijöttek és bevitték a kórházba. Én fent voltam, nem tudtam aludni, de nem volt bennem annyi, hogy lemenjek, megnézzem, mi történik vele. Tudom, most arra gondolsz, hogy mekkora egy genny vagyok. Ne aggódj, tudom. A családom azt mondta másnap reggel, hogy minden rendben lesz vele, biztosan csak azért, mert meg akartam látogatni iskola után. A mama ott volt mellette, amikor eltávozott, én viszont nem.

Következő hétfőn feltűztem egy fekete szalagot az iskolatászkámra, amit több mint egy évig tartottam ott. Azt hiszem, hogy el kell mondanom, mit is írt nekem a barátom, 2008-ban. Arra az egy szóra vagy kíváncsi, ami megváltoztatja bárkinek a kedvét. Ha tudni akarsz, azt a szót nem tudtam előtte, hogy hogyan kell írni, nem is nagyon mondtam ki soha, mert szerencsére nem volt rá szükségem, de ahogyan öregszem, egyre többet lesz. Az a szó azon a kora őszi délelőtt nem más volt, mint: „Részvétem”.

Saitos Lajos

Estétől hajnalig

Nagy Gáspár emlékének!

Egyszer mindent be kell vallani
s a vallomást meg kell hallani
hallani: mondjuk estétől hajnalig
kinek füle van a hallásra már-már
kezdi kapizsgálni hallani

Egyszer mindent el kell mondani
mi nyelvünket égeti leírni/kimondani
hogy csupán mustármagnyi
volt hitünkől kellett élni – halni is

Szerelmetesen kelljen vallani
ki társad a bájban és bajban is
kezdi már meghallani
kimondhatatlannak vélt igényeket
végre kimondani: megszületni
szeretni nemzeni felnevelni
meghalni – s megint megszületni.

152. zsoltár

(A 151-ediket Kulcsár Ferenc – alias RC írta.)

A tisztaszobát átsöpörtem
asztalról a morzsát lesöpörtem
a konyhát kisöpörtem
a tornácot is megsöpörtem
az udvart felsöpörtem
a földes járdát a ház előtt
elsöpörtem át is gereblyéztem
mint ünnep előtt gyerekként
megannyiszor megcselekedtem
s most testben és lélekben kell
megtisztulnunk *sok bűn alatt*
hogy hajlékunkba fogadhassunk
s ha csak mustármagnyi is a hitünk
te látod azt s ha kellőn kérjük
tisztá szívvel – nem köntörfalazva
meg is szabadítasz bűneinktől
hogy veled vasárnapozhassunk
a lélek templomában, Uram!
Úgy legyen... – Ámen!

Jakubecz Márta

Útjelző kavicsok

(részlet)

12. Felülemelkedni

„Majd elnézem ahogy a víz csorog,
a tétova és gyöngéd utakat,
a fájdalom és véletlen közös
betűvetését, hosszú-hosszú rajzait –
halott köveken, élő arcokon –
elnézem őket, mielőtt
a feledést kiérdemelném.“ (Pilinszky János)

Vajon el lehet-e bújni az emberi tekintetek elől? Amikor teher a mások általi megítélésed, s pálcát törnek feletted, avagy besároznak, független tudsz-e maradni? Ki tudsz-e „szállni” a ringből, avagy te is a mérkőzéshez aljasulsz? Felülemelkedni egyet jelent az újrakezdéssel, és ezáltal szabadulsz. Mégsem kell menekülési útvonal, maradj a helyeden, de kívül a vádakon, az emberi rosszakaraton. Feledésbe merül mostohaságod, az a fajta érzés, hogy sehol sincs otthonod, minden csak átmeneti állapot – felment és megóv ez a réveteg szemlélődés, mert igazi otthonod a szívedbe zárt Jóság. E belső szobában megszűnik a fájdalom – hazaérkeztél. A mérhetetlen emberi magányt feloldja a „tisztaszoba” puritán egyszerűsége – itt megszabadulsz a fölösleges, rád aggatott cifraságoktól is, melyek kívülről kerültek rád, s igazából állandóan idegesítettek. Felülemledsz, s ezáltal megszűnik a fájdalom, előrevisz a feledés. A feldolgozott, veled történt negatív események is építenek – méltó lettél a jóteknő feledésre? Épülni tudsz a múltadon.

13. Hiánytüzek

„Uram, nem csodákért és látomásokért fohászkodom, csak
erőt kérek a hétköznaphoz.
Taníts meg a kis lépések művészetére! (...)
Őrizd meg az élet elszalasztásának félelmétől!
Ne azt add nekem, amit kívánok, hanem azt, amire szükségem van!
Taníts meg a kis lépések művészetére!“ (Antoine de Saint-Exupéry)

Ez a dolgok sora-rendje: emberek, akikről azt hitted, örökre melletted maradnak, elmennek. Meghalnak vagy elsodródhatnak tőled. Légy erős, hiszen emlékükhöz vigaszként megmarad. Ha fontosak voltak számodra, ha még mindig kötődsz hozzájuk, láthatatlanul is veled vannak. Szemedbe néznek, s megkérdezik, merre tartasz. Csak villanás, tudod, hogy képzelet, de megjelenésük ismét visszaadja hited. Más voltál általuk, hiánytüzek lángjában égész. Kincset hoztak, s bár ez az érték addig volt igazi, míg együtt örvezhettetek, távozásukkal mégsem lettél szegényebb. Örökre veled maradnak,

s általuk sokkal gazdagabb lettél. Különleges teremtménnyé váltál, mert sokan szerettek. A kapott és adott szeretet tesz téged egyedülállóvá. Ezzel a tudattal haladj tovább... minden nap csak egy lépéssel – előre. Amikor az „elmulasztott lehetőségek” árnya kísért, gondold át, hogy akkor és ott ismét ugyanúgy cselekednél... Mostani tapasztalataidat máig gyűjtögetted, naponta formálódttál. Ezért nincs „elszalasztott élet” – életutadat a rád bízott hivatásod szabta testhezállónak. Erre az útra nem léphetett rá senki más – egyéniségedhez egyéni megoldásaid társulnak. Kereszted saját megoldásaid kezdete lett – kicsi lépésekben mindig csak közelebb a Fényhez!

14. Magaslaton

„...ténfergek a hajnali ködben
küismerhetetlen torlaszok
csapdák és indulatok között
meg-megújuló reménykedéssel mégis
az emberi mértékkel mérhető élet
valahol itt lapulhat
karnyújtásnyira tőlem.” (Parancs János)

Voltál már fenn? Onnan más a világ. Szédületes alattad a mélység és összemosódik az immár arctalanná vált tömeg. Átéled kiválasztottságodat, ám ha alázat van benned, az alattad lévő tömegnek hirtelen ismét sok-sok egyéni arca lesz. Innen kezdve csak fenn szeretnél maradni. Szédítő viszont e magasság, a zuhanás veszélye nyomasztó. Segíteni akarsz azoknak, kik megbecsülnek, felnéznek rád. Ez a felelősség tarthat meg végül a magaslaton is szerénynek, ez az elkötelezettség ösztönöz arra, hogy „fentről” minél előbb földre szállj, s megkeresd azokat, akik mindössze csak karnyújtásnyira vannak tőled. Rövidül a távolság. Ez az „emberi mértékkel mérhető élet”, melyben villámgyorsan megtalálod a helyedet. Keresés és megtalálás – e kettősségben telik életed, ebben lel önkifejezést a lélek. Többször átélhetted a fenn-lenn ellentétét: téged ünnepeltek, tenyerükön hordoztak, szerettek, s te viszonzod e törődést. Voltál szinte valószínűtlen, művileg kiváltságos helyzetben, neked tapsoltak, körülvelt az élénk, szinte zavarba ejtő érdeklődés. Ám ennek ellentétét is megélted: megaláztak, rád tapostak, kinevettek, gúnyoltak, igazságtalanul feketítettek... Mégis tudnod kellett, hol a helyed. Közeli táj, ahol természetességgel mondhatod: meg-megújul számodra a remény, és sohasem érzed magad egyedül. Olyan ember vagy, mint más, semmivel sem különb – lehullanak a rád aggatott „szerepek”.

Görföl Jenő

Megégett idő

Böröndi Lajos

(Megégett idő címmel jelent meg 2020-ban verseskötete Böröndi Lajosnak a Magyar Napló Kiadónál Budapesten. Nemrég múlt hatvanhat éves, lassan delelőre ér költői pályája.

Előző számunkban 1989-ig követtük Böröndi pályáját, most a befejező részt közöljük.)

– Néhány átmentett jegyzet az eméltett kötetből: „Tegnap Pozsonyban voltam. Eredetileg a Hét béli honoráriumokért akartam elmenni, mert arról volt szó, hogy pénteken Szencre megyek találkozóra. De ezt Margitka lemondta. Aztán vasárnap hívtam telefonon Tihamért, s megrótt, hogy a vele készült

interjúból kihagytam a komáromi egyetemet, s írok erről. S hogy menjek hétfőn este. Így lett. Náluk aludtam, s kiöntötték bajaikat; lassan sejtem, mit jelent kisebbségben élni.

Másnap délelőtt a Madáchban kezdtem. Dobos Lacinál. Kedves volt. Aztán a kiadó főszerkesztőjével beszélgettem. Írni akarok terveikről. Benéztünk az Irodalmi Szemlébe is, megismerkedtem Grendellel és Hizsnyaival. Jól elszaladt az idő. Délután föltankoltam a Madáchtól egy halom könyvet – tiszteletpéldányt. Majd válogatok, és írok egyikről-másikról.,,

Ezt 1990. május 16-án jegyeztem föl. S a következő bejegyzés is Pozsonyról szól.

Ebben az időben valóban sok könyvet kaptam Pozsonyból, s többről írtam a Kisalföldbe, ahol Ceruzarajzok címmel ment egy recenziós sorozatom.

Az óvári „közéletéről” nem sok sejtésem volt, úgy sejtem, önkormányzati választásokra készültünk. Én az országos politikát figyeltem, olvasva Lezsák verseit arra gondoltam, ez az én világom. De valamiképpen mégis bele-belemártottam magamat ebbe a világba is. Ezt éppen egy május 25-én kelt naplóbejegyzés jelzi: „Tegnap este Duray volt itt. Nekem nem mondott sok újat. ... Itt volt a Tv-híradó is, megismerkedtem Pió Mártával. A Pesti Hírlapnak is kellett interjút készítenem”.

Durayval azóta is megvan a kapcsolat, többször találkoztunk, főként magyar–magyar találkozókon, legutóbb Oberpullendorfban. Néha telefonon váltottunk néhány szót. Miklóst karizmatikus személyiségnek tartom, tudom, hogy sokan vélik úgy ma, hogy maradjon a háttérben, s kezdtek leszorítani a pályáról. De ez ebben a véres közéletben szinte természetszerű, hogy felfalják elődeiket azok, akik általuk lettek valakikké.

S aztán jött a könyvhét, itt járt Eörsi Pista és Dalos. Fölülmúlták várakozásomat. Dalos György eljött a lakásomra, majd kikísértem a bécsi buszhoz. Mindketten elvittek tőlem egy-egy verseskötetet.

Szellemi izgalmakkal teli nyárelő volt. S az egész év is. Bármennyire Pozsony felé irányult a figyelmem, igazán a helyi képlékeny világot sem hagyhattam figyelmen kívül. S a könyvtárat sem.

Talán ebben az évben írtam a legtöbbet a Könyvtárosba, a szakma olvasmányos, szerintem színvonalas lapjába.

– **Persze, alapvetően könyvtáros vagy.**

Alapvetően mindent fölszívó szivacs vagyok. A könyvtárosság szolgálat, jó volt könyvtárosnak tanulni, nagyszerű tanáraitam voltak. De a csöndes szolgálat távol állt tőlem, miközben szerettem kutatni, bibliográfiákat készíteni. S a könyvtár valójában tágitotta a szemléletemet. Hozzájutottam minden fontos könyvhöz, s rengeteg folyóirathoz.

Én a régió kiskönyvtárainak segítettam, képviseltem érdekeiket a fenntartónál, jártam a vidéket, emberek között voltam. Ennek hasznát még ma is érzem.

A Könyvtárosba is falusi történeteket írtam, kis piszkálódásokat. Egy idő után rendszeresen kértek Bereczky Laciék írásokat, s kicsit sztároztak is, a lap friss lett. Aztán hívott Laci, hogy menjek főállásba hozzájuk Pestre. Ez megrémített. Mit keresek én Pesten, s két gyerekkel miért vágnék neki az ismeretlennek? Lakás, ismeretség, semmi. Azért fölmentem Pestre körülnézni, ahol Lacival és Vajda Kornállal beszélgettem. S maradtam annál a fölismerésnél, hogy ez a váltás késői lenne, s nem igazán szerencsés.

Igy ez a hajó is elment. Nem bánom ma sem.

– Pedig a főváros bizonyára irodalmi tevékenységed szempontjából is előrelépés lett volna.

– Nem tudom. Nem attól ír jó vagy rossz verseket az ember, hogy az ország melyik pontján él. Már a nyolcvanas években – tagja voltam a József Attila Körnek – éreztem a megosztottság újbóli életre keltét. S nem tartoztam én sehova, s ma sem gondolom magamat se népi, se poszt-modern vagy urbánus költőnek. Költőnek sem mindig. De történelmünk, sorsunk kérdései izgattak és izgatnak. Ezen a módon elkötelezett vagyok. A reformkor alkotóit vallom elődeimnek. Sokszor nyúlok Kölcseyhez, s még korábban Berzsenyihez, aztán próbálom fejtegetni Vörösmarty borongását. Petőfi számomra kicsit idegen, Arany pedig a bukás után lett igazán jó költő. Próbálom megérteni irodalmunkat, történelmünket. Nem teszem fel azt a kérdést, hogy hol tévesztetünk utat, mert úgy vélem, nem tévesztettünk. Helyrebillennek a dolgok, csak nem egyszerre.

Azzal, hogy Mosonmagyaróváron maradtam, a provincializmust is választottam. Tudatlanul is. De mint mondtam, én ekkor ismerkedtem meg a Felvidék íróival, lapjaival, szellemi életének mozgatóival. Magával Béccsel és Pozsonnyal, a nyugati szórvány magyarság képviselőivel. Nekem Budapest Kelet volt.

Másrészt mit jelent az előrelépés? Verseim megjelentek, könyveket adtam ki. Jól éreztem magamat a könyvek között, mindenhez hozzájutottam, amire szellemileg szükségem volt.

– De a rendszerváltás azért elsodort Mosonmagyaróváron is.

– Kicsit előre szaladtunk, de legyen. 1991 a várakozás éve volt. Én nem láttam rendszerváltást. Megtörténtek a helyhatósági változások, romantikus elképzeléseink voltak a jövőről. Helyben is győzött az MDF, képviselőik nem a bosszúállásban jeleskedtek, inkább megpróbálták átlátni a világot, teendőket kerestek, s működtetni kellett a várost. Ne feledjük: a kassza nem volt tele, sőt!

S új lakás reménye is fölcillant a Mosonyi lakótelepen, s a hiányzó pénzt is sikerült összeszedni egy kis segítséggel. S persze hitellel vágtunk bele. De újabb osztályt vállaltam a Kossuthban, s este is tanítottam. Pörgött a mókuserék.

S most, ahogyan olvasgatom az 1991-es följegyzéseket, meglep egy bejegyzés: „Zsuzsa a gimnáziumban fölillantotta, a lehetőséget. Hétfőn kell válaszolnom, hogy szeptembertől átmegyek-e főállású tanárnak 21 000 Ft fizetéssel. Nemet kell mondanom. Vannak előnyei persze, biztos fizetés, nyugodt jövő. Nyugodt közepszerűség és a rang. Mert ilyen kisvárosban ez rang. ...

Én a mozgalmasságot szeretem, s a maradás okai egymásba játszanak. Barátság, könyvtár. Az Árgus hozott tőlem két verset, s a Kisalföld is két részletben közölte a Szam izdaty címet viselő tanulmányomat, amit eredetileg az Új Forrás kért és jelentetett meg. Járt nálunk Páskándi Géza.

Tucatjával születnek a könyvkritikák, az MTI is foglalkoztatni kezdett, felvidéki kulturális eseményekről írhatok, s verseket is kért Győri Laci. De valahogy mégis tele vagyok nyugtalansággal.”

Igy szaladunk bele az őszbe.

– De hát ez mégis csak termékeny időszak!

Igen. De a háttérben ott vannak a piszkálódások is. S a bizottsági tagságot is túlértékelték. Mindnyájunknak új volt ez a szerep, magának a testületnek is. De ez az újrakezdés időszaka, a város üzemei hullanak szét, az általam nem látható vadprivatizáció is tapintható: elbocsátások, fizetésektelenség.

Nem akarom menteni az első testületet – legnagyobb erénye, hogy igyekezett rendbe tenni a várost, működtetni intézményeit, s hogy nem tisztogatásokkal kezdte – de nem volt igazából koncepciója a városra. Sodródtunk.

Visszatérve a bizottsághoz, én nem jelentkeztem, azt sem tudom, hogy kinek jutottam eszébe. Azt tudom, hogy Tuba Laci volt a jelölt, de őt nem választották meg. Rólam úgy szavazott a testület, hogy ott sem voltam. Azt hiszem egy író-olvasó találkozóra hívtak éppen akkor a Rábaközbe.

S még valamit, ez volt az az időszak, amikor nem pártkatonákat, hanem szakembereket kerestek. Később minden testület bizottsági helyeit – a külsősöket – már hű katonákkal töltötték be. S ez egyre nevetségesebbé vált. Kivétel volt az 1998 és 2002 között általam vezetett kulturális bizottság. Meg lehet nézni a névsort.

– Ez az év az újságalapítás éve is.

– Ez a másik nagy meglepetés. Késő délután otthon ért a telefon, hogy átmennék-e a művelődési központba, ahol szeretnék velem beszélgetni. Vagy harminc-negyven embert találtam a nyelvi laborban. Jórészt frissen alakult egyesületek tagjai voltak. A kérdés az volt, hogy ha a Moson Megye Polgáraiért Alapítvány Moson Megye néven időszaki lapot indít, vállalnám-e a szerkesztői feladatokat. Az újságírás és a szerkesztés nem teljesen fedi egymást, illet még nem csináltam, de más sem, hisz negyven év kihagyás után nyílt lehetősége a városnak, hogy lapja legyen.

Igent mondtam. Nem tudtam, hogy milyen veszélyes terepre merészkedtem. De nem voltam egyedül, leginkább Tóásó Gyulával kooperáltam, aki valódi szívügyének tekintette a lapot.

1991. szeptember 28-án írtam: „Az első szám megjelent, kevés helyesírás-és nyomdahibával. Lehetett volna rosszabb is.”

– A Moson Megye első korszaka 1997-ben zárult le.

Igen, akkor szűnt meg ezen a néven. Az első néhány szám megjelenése után már világossá vált számomra, hogy a szándékon kívül, hogy legyen a városnak önálló újságja, nem volt más. Pontosan fogalmaztam 1991. november 24-én: „Nincs mögötte tőke, biztos pénz, amelyik elviseli a – nem túl nagy – veszteséget. S nincs mögötte igazi nagy szellemi potenciál, így el fog szürkülni. Vagyis nem lesz helyi szenzáció a léte. És túl nagy áldozatot vállalok, hogy ezért más munkáim szoruljanak háttérbe. Tudni kell időben elmenni. Az érdeklődés csúcspontján. Ehhez persze kellene valakit találni, aki összefogja a dolgokat.

Aztán akár harmadik pontnak is gondolnám azt, hogy a polgármester jóvoltából veszélyes időszak néz(het) ki nekem, ha sikerül végigvernem ötletét, hogy fél évre a művelődési ház élén én legyek a kis terrorista, önkormányzati biztosnak nevezve. Igent mondtam a nevem forgalomba hozatalához,”

– Ez nagy fordulat, de vigyük el az újságot 1997-ig.

– Amikor kineveztek igazgatónak a művelődési ház élére, lemondtam a lap szerkesztéséről. „Etikai” okokból. Nagy Sándor vette át és Médl Sándor. Egy ideig rendszertelenül jelent meg. Aztán belépett

tulajdonosként a Mosonmagyaróvári Környezetvédő Egyesület, s Tóásó Gyulával megbeszéltük, hogy visszaveszem a lapot. Közben választások, győztek a szocialisták, a lap megjelent.

Amikor az új polgármester a Vektor Kft-vel aláírt a belterületi földek kapcsán egy szerződést, s a helyi Fidesz egy írását beszerkesztettem erről. A polgármester ezt megtudta, s „megkért”, hogy vegyem ki az írást. Én megtettem és lemondtam. A környezetvédők nem vállalva a konfliktust, a lap megszüntetéséről határoztak, pontosabban arról, hogy átjátsszák azt a Kisalföldnek. Ez nem sikerült, s 1997 áprilisában új lapot indítottam Mosonvármegye néven. De erről majd később.

– **Igen. Akkor beszéljünk arról, hogy hogyan kerültél a művelődési központ élére.**

– 1991-ben a ház néhány dolgozója petíciót nyújtott át az igazgatónak, s a szakbizottságnak, amelyben a megújulást hiányolták. Hammerschmidt János volt az igazgató, akivel jó volt a kapcsolat. A könyvtár persze közös gazdálkodás révén mindig úgy vélte, hogy háttérbe szorul pénzügyekben, s volt egyéb apró súrlódás is a két intézmény között, de egy épületben voltunk, s békés egymás mellett élés jellemezte viszonyunkat.

János népművelő volt, de hosszú ideig a pártbizottságon dolgozott, s onnét nevezték ki igazgatónak. Empatikus, jólelkű embernek ismertem meg, szociális érzékenységgel megáldottnak. De a pártbizottság nem volt jó ajánlólevél, 1991-ben tudta mindenki, hogy el fogják valamilyen módon távolítani. Ő is. Amúgy sokat betegeskedett a szívével, s hosszú ideig táppénzen volt abban az évben. S valóban „leült” a ház, nem találta föl magát az új helyzetben. S egyre kevesebb pénzt kapott, amiből nehéz volt jól gazdálkodni, s a működési költségek is kezdtek elszaladni.

A dolog pikantériája, hogy Plutzer István polgármester is innét került ki, műszaki vezetője volt korábban a művelődési központnak.

S valóban frissítésre volt szükség, de ennek a jogi megoldása sem volt egyszerű, ezért találták ki az önkormányzati biztos szerepet. S ha jól emlékszem, János táppénz után nyugdíjba tudott menni.

– **Miért vállaltad?**

– Őszintén? Hiúságból. Hogy ezt is meg tudom oldani. S nagy volt a kihívás, s bíztam abban, hogy akik kitalálták ezt a szerepet, majd támogatni fognak. Naív voltam. Szó sem volt arról, hogy az önkormányzat majd mellém áll, vagy azok mellé, akik akarnak valamit. De ennek ma már nincsen jelentősége. A rövid válasz: hiúságból.

– **Nem lehetett könnyű.**

– Nagyon nehéz volt. Az első időszak különösen. Közel ötven fő dolgozott a házban. A szervezetet át kellett szabni. Három együttműködő csoportban gondolkodtam. Rendezvényszervező, rendezvényellátó és gazdasági csoportban.

Néhányan fölmondtak, néhány embernek én mondtam föl, s próbáltam minél kisebb sérüléseket okozni. Ez bizonyára nem ment. S új embereket fölvenni, mindenképpen frissíteni szerettem volna. Ez volt a nehezebb, mert nem volt honnét.

– **A biztosság átmeneti volt, végül igazgatónak neveztek ki öt évre.**

– Így igaz. S miután azt is láttam, hogy egyedül vagyok, s hosszú az út, arra gondoltam, hogy meghirdetem az igazgatói állást, én pedig lelépek. Vagy vissza a könyvtárba – amiről tudtam, hogy nem lehetséges – vagy el innét.

Szentkúti Károllyal is ekkor ismerkedtem meg, aki a megyei közgyűlés alelnöke volt, s a megyei könyvtár élére kerestek igazgatót. S 1992 nyarán kis rábeszélésre megpályáztam az állást. Azt hiszem, előtte volt már egy forduló, ott nem sikerült igazgatót választani.

Elérkezett augusztus, jöttek a meghallgatások. Minden ment simán. A dolgozókkal is találkoztam, ők is megszavaztak, már csak a közgyűlés volt hátra. Közben az óvári pályázati felhívás is megjelent. Beszéltem a polgármesterrel, mondtam a győri dolgot is. Mondta, hogy pályázzam meg a művelődési

központot, ha már elkezdtem a munkát. S igazság szerint nem akartam Győrbe menni, de nem igazán éreztem Óváron támogatást. Inkább úgy tűnt, hogy mivel ebben a pillanatban nincsen konfliktus a házban, maradjon így a dolog. Visszavontam a győri pályázatomat, s megpályáztam az óvárit, s október 1-től kineveztek igazgatónak.

– **Akkor elindulhatott az igazi munka.**

Igen. Pénz nélkül, új dolgokat kitalálni. Színház, mozi, komoly-és könnyűzene, s a nyár. Gyakorlatilag május végétől szeptember közepéig üres volt a város. Csönd volt. S miután kollégáimmal együtt kitaláltuk a Nyári fesztivál ötletét, 1994-től valóban megtörtük a csendet. Az első fesztivál nagyágyúja Szász Endre festőművész volt, s a parkolóban sörfesztivált rendeztünk. A nyitó napon nem fértünk el a sátorban, akkora volt az érdeklődés. Közben a város templomaiban hangversenyek voltak, az utcán fúvószena.

A második fesztivál képzőművészeti performansszal kezdődött, Dolán György felvidéki festő homokdombjaival az aulában. Az egész városban koncertek. Azt hiszem, nagyon jó ötlet volt a szórakozást és az igazi kultúrát így összekapcsolni. A templomok nagyszerű színhelynek bizonyultak koncertek szervezésére. S szinte mindenki partner volt a dologban.

A legnagyobb munka a finanszírozás átalakítása volt. Sehogyan sem fért bele az önkormányzati szféra gondolkodásába egy ilyen intézmény működése. A havi finanszírozás nem volt jó. Nyáron kisebb a fűtésszámla, kevesebb villany fogy. Télen jóval magasabb a rezsiköltség. Távfűtés volt a házban, elszabadultak az árak. Emlékszem, az első év végén egyszerűen nem fizettük ki a decemberi rezsiköltséget, csak a következő év januárjában.

Az én fejemben az volt, hogy első a bér, minden ezután jöhet csak. Voltak terveim a finanszírozás átalakítására, s ezek hosszú évek után lassan meg is valósultak. Kértem támogatásként a bért, s a működési költségek előteremtését vállaltam. Ennek fejében irodákat adtunk bérbe, vásárokat tartottunk. Persze jött a kritika, hogy nem erre való a kultúrház.

– **Ekkor jöttek létre a városban az első egyesületek, alapítványok.**

– Legelőször a városvédők költöztek be a házba, csekély működési költségért. Ennek örültem. Magam is szorgalmaztam, hogy a korábban fenntartásunkban működő öntevékeny csoportok váljanak egyesületté. Ha fenntartani nem is tudjuk őket, támogatni igen. Ha mással nem, infrastruktúrával. Így jött létre a Lajta Néptáncegyesület és a Mosonmagyaróvári Fotó Egyesület.

S nevet kerestünk a háznak, a Városi Művelődési Központ nem tűnt izgalmas névnek. Flesch Károly zeneszerző neve kínálkozott rögtön, s úgy véltem a művelődési szót is le kell cserélni, így jött létre a Flesch Károly Kulturális Központ.

A névadás alkalom volt Flesch hamvainak hazaszállítására Svájcából, s eltemetése a zsidó temetőben. Fia is részt vett az eseményen, s Ida Haendel hegedűművész adott este koncertet. Valamikor később Pesten is koncertezett, s a magyar sajtó persze azt írta, hogy először Magyarországon. Megtette persze Montanaro esetében is később, amikor a világhírű oxitán zenész a Művészetek völgyében lépett fel. S olvashattam a tények iránti elkötelezettség jegyében az országos sajtóban, hogy először Magyarországon. A felesége felvidéki magyar lány, így őt ottani barátaim révén ismertem meg, s hívtam Magyaróvárra.

1994-ben aztán egy újabb rendszerváltás, győztek a szocialisták, karöltve a szabaddemokratákkal.

– **Mit jelentett ez Mosonmagyaróváron?**

Ugyanazt, amit országosan. Míg a korábbi testületben két szocialista képviselő volt, most a szabaddemokratákkal együtt többségbe kerültek. Hozzáteszem, ekkor még 23 képviselőből állt a városi testület. Ez is tanulta még a város dolgainak intézését, menet közben szerezte meg a gyakorlatot. Én eleinte furcsa helyzetben voltam igazgatóként. Megpróbáltak ugyan besorolni a lassan kialakuló két tábor mindegyikébe, de nem illetem sehova igazán. 1993-ban Kloss Andor, a Kisalföld akkori főszerkesztője megkért, hogy készítsek egy interjút Horn Gyulával, aki éppen Óváron volt. Akkor

Horn a külügyi bizottság elnöke volt. Emlékszem: nagyon kellemes beszélgetés volt, az irodából mindenkit kiküldött, s pezsgőt töltött, s elkészült az interjú. Intelligens, határozott politikusnak láttam. A tegeződést is fölajánlotta. Az interjú megjelent, majd később Székelyhidi Laci bácsi egy olvasói levélben felróta ezt nekem. Azt írta, hogy nem csoda, hogy B.L. készítette az interjút, hisz „madarat tolláról”. Jót nevettem. Később Laci bácsival nagyon jó barátságba kerültünk, ’56-os ügyek kapcsán egy húron pendültünk. Soha nem említettem neki ezt a dolgot.

Így aztán sokan besoroltak a szocialisták közé. De nem igazán illetem oda (sem), hisz 1997-ben lejárván az igazgatói megbízatásom, indítani akartak ellenem egy jelöltet, de végül nem akarták fölírni a békét. Hiszen az intézmény szépen beágyazódott a város közéletébe. Igaz, annak vezetője (jómagam) az általa szerkesztett újságban gyakran bírálta a döntéseket, de úgy tűnt, ez nem jelentett törést. Köszönhető ez a kiegyensúlyozó szerepet játszó polgármesternek, s Szirányi Péternek, aki az MSZP frakcióvezetője volt. Péterrel sok vitánk volt, de inkább eszmecsere néven említeném ezeket. Szerintem alapvetően kedveltük egymást.

Ma is vallom, egy intézményvezetőnek együtt kell dolgozni a testülettel, s a szabadság fenntartása mellett. Amíg lehetséges, addig nincsen nagy gond. Nem kell egyet érteni mindenben. Politikai erőterében mozgunk, de ezt tudomásul véve pezsgő közéletet teremtve lehet jól dolgozni.

Ennek ellenére úgy véltem, hogy a helyi hatalomba bekerülve lehet azokat az értékeket jól képviselni, amelyeket vallok. 1994-ben függetlenként indultam lakókörzetemben, s elég jól szerepeltem. Akkor Báznai Bertold, az SZDSZ színeiben győzött ott. Alpolgármesterként jól lehetett vele együtt dolgozni, az intézményt mellszélességgel támogatta.

Ekkor rájöttem, hogy csak csapatban szabad indulni. Elolvastam a törvényt, s 1998-ra összeálltunk tízen, hogy a kultúra képviseletében juttassunk be képviselőt a testületbe. Azóta is vallom, egy település értelmisége nem dughatja a fejét a homokba, aktív szerepet kell, hogy vállaljon ott, ahol él, alakítóan kell gondolkodnia a közösségről, s be kell épülnie a helyi hatalomba. Mert különben másodrangú pártkatonák foglalják el az irányító helyeket, s ott vagyunk újra, ahol voltunk.

– **Később mások is „elszerették” ezt az ötletet.**

A Lajta Néptáncgyesület színeiben kerültem a testületbe 1998-ban. A Lakásbérlők Egyesülete már korábban föltaálta ezt a lehetőséget, s az SZDSZ-szel karöltve 1994-ben Nyitrai József már testületi tag volt. Aztán fölbonította a kapcsolatot a szabaddemokratákkal, s 1998-ban az egyesület színeiben már ketten lettek képviselők. Ő és dr. Árvay István.

– **Ez az évtized hozta magával a kiteljesedő intézményi kapcsolatokat, s egyre több szál kötött Erdélyhez, a Felvidékhez, s többször megfordultál Lendván is.**

– Igen. Kiállításokat ajánlottunk, s fogadtunk, a helyi csoportoknak szereztünk föllépési lehetőségeket, de én is szívtam magamba az ismereteket. Én úgy gondoltam, kultúraközvetítés és értékteremtés egyszerre a feladatunk. A szórakoztatás mellett persze.

Ez az időszak úgy 2005-ig tartott, pezsgő kulturális élet jellemezte, viták, beszélgetések. A helyi politika nem gátolta, inkább segítette ezt a tevékenységet, kinyitottuk a várost.

– **Miért pont 2005 a határ, hiszen 2006-ban voltak újabb választások.**

– Ekkor már éreztem, hogy szaporodnak a fanyalgó kritikusok. Azok, akik nem szeretik a sikeres embereket. S a változtatás igénye is bennem volt. Már egy évtizede szinte azonos struktúra szerint szerveztük a Nyári fesztivált, sokat szerepeltünk az országos és a megyei sajtóban, de nem tudtam, hogy merre nyissunk. De aztán a dilemma eldőlt 2006-ban. Az országgyűlési választásokon győztek a szocialisták, a helyhatóságin az MDF-Fidesz koalíció.

– **A versekről is szóljunk néhány szót.**

– 2005-ben jelent meg az Összegyűrt idő című kötetem Bécsben. Ez egyfajta mérföldkő is volt az

életemben. Elmúltam ötven éves, összegeztem, s úgy láttam, közepes irodalmi teljesítmény az enyém. Nem kerestem föl szekértáborokat, ámbar fölvettem az Írószövetségbe, a periférián éreztem magamat. Nem tudtam posztmodern lenni, azok a formák, amelyekbe bevakoltam magamat, kiüresedni látszottak. Ez az időszak végül az Összefércelt világ kötetéig tartott, majd egy évtizedet ölelt föl. Akkor fölszakadtak a gátak, könnyen írtam verseket, s nem kívántam többé megfelelni senkinek.

Ez az évtized volt a legnehezebb az életemben, a fölismerések ideje jött el, a tisztulásé. Elvált a búza az ocsútól.

– **2008-ban fejezted be pályafutásodat a kulturális közontban.**

– Előtte még átalakítottam a céget nonprofit kft-vé, s miután látszott, hogy bizonytalan a jövőm az intézményben, visszavontam igazgatói pályázatomat. Végül a városba is lecsorgott a nagypolitika, én 16 éven át, a szocialista városvezetés idején vezettem a házat. S ez a fordulat után nem tűnt jó ajánlólevélnek. Ezt követően saját vállalkozásomba jelenttem be magamat, s tanítottam a piaristáknál. Ahol nagyon jól éreztem magamat.

– **Azért volt még néhány kacskaringó, amíg nyugdíjba mehettél.**

– Ezt csak nagy vonalakban érinteném, hiszen ahogyan közeledünk a mához, egyre rövidebb lesz a távlat, s könnyebben megkérdőjelezhető a hitelesség.

2010-ben dr. Nagy István országgyűlési képviselő lett, s ősszel megválasztották polgármesternek. Az előtte való években köztünk bizalmi kapcsolat alakult ki, s így nem meglepő, hogy maga mellé vett, s segítettem munkáját. Hivatalosan a város sajtóreferense lettem. S 2014-ben magával vitt a Földművelődésügyi Minisztériumba, ahol közel két évig hasonló munkát végeztem. Innét 2016-

ban kerültem ki egy szerencsétlen facebook bejegyzés okán. S ezt két év tanítás követte Darnózseli iskolájában, ahol szintén jól éreztem magamat. Végül tanárként innét mentem nyugdíjba. 2016-ig szerkesztettem a Mosonvármegyét, majd indítottam új lapot, amit jelenleg szüneteltetek. Könyveket adok ki, s ma is munkakapcsolatban állok Nagy Istvánnal, aki 2018 óta agrárminiszter. S mielőtt rákérdeznél, a várossal meglazultak kapcsolataim, köszönhetően ez az említett bejegyzésnek, s annak, hogy ezt felhasználták az általam kitalált és fölépített lap eltulajdonlásához. S annak is, hogy sokakkal szemben másként látom a szembenézést a település történelmi múltjával, fáj 1956 elmismásolása, s a közélet hiánya is fáj. És elköltöztünk egy szép kis szigetközi faluba, ahol lehet élni, és dolgozni.

Ahogyan közeledünk a jelenhez, egyre bizonytalanabb leszek, hisz az objektivitás és a távolságtartás látszana elveszni, ha erről sokat beszélnek.

– **A hivatali munka, majd az agrárium aztán tényleg közel áll az irodalomhoz!**

Az irodalomhoz minden közel áll. Izgalmas volt. Sokat tanultam. Mindig érdekelt, hogy ahol járunk, ott hogyan működnek a dolgok. Az is, hogy miért baj, ha génkezelt növényeket eszünk. Hogy miért kell nemzeti védjegy. Csak az idő, az folyt ki a kezemből. Kevesebb jutott a versekre. De végül visszatálaltam a tanításhoz, Darnózseli iskolájában tanítottam magyar nyelvet és irodalmat, és iskolai könyvtáros is voltam. Szép két év volt. Nem bántam meg semmit.

– **Néhány verseskötet, folyóiratalapítás jelezte az utóbbi tíz évet.**

– Még 2011-ben egy kiadó káéftét alapítottam, s az elmúlt időszakban közel száz, elsősorban a régió történelmével, múltjával foglalkozó könyvet adtam ki. Legnagyobb teljesítménynek Kovács Sándorné Back Irén: A mosoni zsidóság emlékezete című háromkötetes dokumentumgyűjteményét tartom, s Mosonmagyaróvár többszerzős monográfiáját. S 2020-ban a Magyar Napló Kiadónál jelent meg Megégett idő címmel egy verseskötet. Ez szinte a pálya lezárása.

Persze van vers azóta is, s folyamatosan foglalkoztat az a kérdés, hogy valóban végtelen esélyű-e az élet? S hogy meg tudunk-e békélni magunkkal? Vagy másként, hogy megtaláljuk-e a dolgokban a mindent elrendező elvet? S megtaláljuk-e Istent?

Amíg kérdezzünk, addig van remény.

Oros László

Hentz Zoltán, a Mindszenty-per egyik elítéltje

Néhány nappal ezelőtt újra elolvastam Bukovszky László történész, ki-sebbségi kormánybiztos terjedelmes cikkét, amely az Új Szóban jelent meg *Mindszenty József felvidéki „ügynökei”*¹ címmel. A kitűnően összeállított tanulmány sok mindent elárul a hetven évvel ezelőtt lezárult szlovákiai Mindszenty-perről. Részletesen bemutatja az eseményeket, annak szereplőit és a koncepciós perben elhangzott ítéleteket.

Nem akarom ezt részletezni, hisz a szerző mindent elmondott. Egy nevet azonban mégis kiemelnek a többi közül – **Hentz Zoltánét** –, mivel ő más szempontból is érdekes lehet számunkra. Az ugyanis kevésbé ismert róla, hogy pozsonyi gimnazistaként a költészetben is jeleskedett. Sőt, abban az időben megjelent egy vékony kötete – két társával közösen –, amely a könyvtárban is megtalálható.

Ki volt hát a magánéletben ez a költői vénával is megáldott ambiciózus fiatalember?

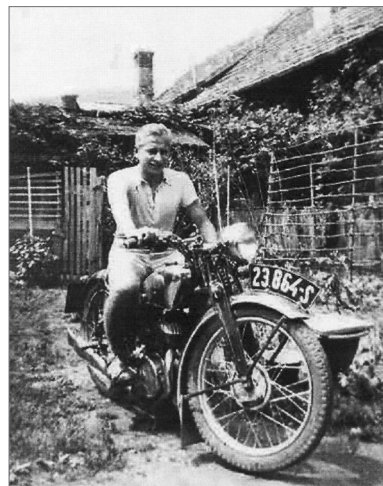
Hentz Zoltán 1923. május 6-án született a Gömör-Kishont megyei Csetneken, nem messze Rozsnyótól. Édesapjának egy pici üzlete volt a faluban, ahol lényegében mindent árult, többek között könyveket is.

Elemi iskolába a szülőfalujában járt, gimnáziumot pedig Rozsnyón kezdte, majd a Pozsonyi Állami Magyar Gimnáziumban fejezte be. Ezek voltak számára a legszebb évek, hisz szívvel-lélekkel bekapcsolódhatott a magyar iskola kulturális és irodalmi életébe. Tagja lett az 1941. szeptemberében alapított Arany János Önképzőköri körnek, ahol többek között előadásokat, felolvasásokat és szavalóversenyt rendeztek. Sőt, minden évben meghirdettek egy irodalmi és képzőművészeti pályázatot is.

Például az 1942. évi irodalmi verseny líra kategóriájában 17-en vettek részt. A harmadik díjat Hentz Zoltán, hetedik osztályos tanuló vitte el a *Halk, régi dal* című versével. Ebben az időben, tehát az 1941/42. iskolai évben az Önképzőkör vezető tanára Szalatnai Rezső, titkára pedig Hentz Zoltán volt. A körben történt eseményekről minden esztendőben évkönyvet adtak ki, először *Pozsonyi diák*², majd *Magyar diák* címmel, amelyet a választmány állított össze.

A gimnáziumban olyan jeles tanárok oktatták, mint például *Szalatnai Rezső* (1904–1977), aki a történelmet és a földrajzot igyekezett megszerettetni velük. Szalatnai már akkoriban is elismert irodalmár volt. Maga mögött tudhatott néhány kötetet (például a *Van menekvés*, 1932, vagy a pozsonyi Toldy-Kör kiadásában megjelent munkáit), illetve publikált a helyi lapokban és előadásokat tartott a pozsonyi rádióban is. De ilyen volt *Schleicher László* (1908–1999) tanára is, aki viszont a latin nyelvet tanította, és ő volt az énekkar vezetője.

Sőt, a tanuló társai közt is voltak néhányan, akik beírták nevüket a felvidéki magyarság kultúrtörténetébe. Ide sorolható például *Ébert Tibor* (1926–2015), a későbbi író és zeneművész, *Janda Iván* (1923–2007) tanár, karnagy vagy *Lipcsey Gyula* (1920–2005) jeles pedagógus.

Hentz Zoltán tehát mindig örömmel gondolt ezekre az évekre, nem is szólva arról a megtiszteltetésről, amikor Szalatnai összeállításában egy válogatás is megjelent a költeményeiből. A füzet címe **Három ifjú költő – Válogatott költemények** volt, és Hentz Zoltán mellett, a tragikus sorsú *Stelczer Endre*³ és *Szabó László*⁴ verseit mutatta be. Könyvecske a Szlovákiai Magyar Füzetek sorozatban látott napvilágot 1943-ban Pozsonyban, a Toldy-Kör kiadásában. A mindössze 24 oldalas füzetben Szalatnai méltatta az ifjú költők munkáit.

Hentz Zoltán verseivel kapcsolatban azonban megjegyezte, hogy ő a „legkevésbé kész a három költő közül.” Ez persze nem jelentette a költemények leértékelését, hisz előtte már versei és apró prózai írásai is megjelentek a pozsonyi napilapokban. Igaz, ott *Csetneki* néven publikált. A nálam lévő könyvét is így dedikálta Schleicher László tanárának 1944-ben. (Zárójelben hozzáteszem, hogy a tanár úrral még volt szerencsém néhány levelet váltani, amiről az előző könyvemben már írtam).⁵

Hentznek óriási élményt jelentett a felvidéki táj, a hegyek, a Tátra, meg persze a szűkebb hazája, Gömör is. És erről írt a verseiben, illetve a fiatalság örök témájáról, a szerelemről... A kis válogatásba öt költeménye került be, a két társának néhányal ugyan több, de így is megmutatkozik Hentz tehetsége. Íme, mutatóba egy részlet az *Eljősz velem* című verséből:

„Egyszer eljősz majd velem Gömörbe
és elviszlek a fenyvesek közé,
s amit ott fogsz látni, Neked adom.

Szökkenve ugrunk a hegyhátak mögé,
kis eldugott völgyeken átgázolunk,
hol sohase lát
emberi szem csillagtalan eget,
ott pihenünk meg egy csermely mellett.”

Ennyit hát röviden Hentz Zoltán irodalmi ambíciójáról, amit a későbbiek folyamán már nem folytatott. A háború után nehéz idők jöttek az itteni magyarságra. A jogfosztottság idején ő is részt vett a Csehszlovákiai Magyar Demokratikus Népi Szövetség munkájában, Memorandumot írtak Mindszenty bíborosnak. Mikor aztán 1948-ban a bíborost letartóztatták, illetve felvidéki vonatkozású anyagok is előkerültek, itt is megkezdődött a vizsgálat. Ekkor tartóztatták le Hentz Zoltán főiskolai hallgatót (is). A koncepciós perben, melyet a bevezetőben említett tanulmány részletesen leír, Hentzet hat évnyi börtönbüntetésre, illetve 10.000 koronás pénzbírságra ítélték. Büntetését a pozsonyi fogházban töltötte, annak köszönhetően, hogy remekül tudott rajzolni és festeni, amit a börtönőrei ki is használtak.

Végül 1952. áprilisában, három évnyi rabság után, feltételeken szabadlábra helyezték.

Börtönviselteként azonban nehezen tudott elhelyezkedni. Szerencsére az irodalmi adottságai mellett rajztehetséggel is rendelkezett, így a későbbiekben könyvek grafikai szerkesztésével is foglalkozhatott, de dolgozott a Szabad Földműves számára, illetve a szlovák Obzor kiadónak.

Ez mellett igényt tartott munkájára a szlovákiai barlangászok szövetsége is, ahol ugyancsak nagy szeretettel dolgozott, és a kutatásokban jelentős eredményeket ért el.⁶ De ez már egy másik történet lenne.

Hentz Zoltán hatvanéves korában, 1983. július 16-án hunyt el Pozsonyban.

(A második világháborút követő évek legjelentősebb csehszlovákiai illegális magyar szervezete volt a Csehszlovákiai Magyar Demokratikus Népi Szövetség. Megalakulását a magyar kisebbséget ért jogfosztó intézkedések váltották ki. Célja az volt, hogy dokumentálja ezeket, információval lássa el a csehszlovákiai magyarságot, s tájékoztassa a magyarországi hivatalokat. A földalatti szervezet munkájába elsősorban katolikus papok, református lelkészek, Pozsonyban tanuló egyetemisták kapcsolódtak be. Sokszorosított illegális lapokat is kiadtak, állandó kapcsolatot építettek ki a magyar katolikus egyház fejével, Mindszenty József esztergomi hercegprímással (akit folyamatosan tájékoztattak is a magyar kisebbséget sújtó jogfosztó intézkedésekről), sőt a párizsi békekonferenciára memorandumot is intéztek a magyar kormány vezető tisztségviselőihez, amelyben a szlovákiai magyar kisebbség érdekeinek védelmére szólították fel azokat. A csehszlovák hatóságok természetesen figyelemmel kísérték az illegális szervezkedést, s a párizsi békekonferenciát követően fokozatosan felszámolták annak tevékenységét. Az ún. "csehszlovákiai Mindszenty-perben" 1949 végén született meg az ítélet - államellenes bűncselekmény vádjával többeket hosszú börtönbüntetésre ítélve. – A szerk. –)

¹ Új Szó, 2020. január 4–5, Pozsony, 3. szám

² Pozsonyi diák, Beszámoló a Pozsonyi Állami Magyar Gimnázium Arany János Önképzőköreinek 1941/1942. évi működéséről, Bratislava-Pozsony, 1942

³ Stelczer Endre (1923–1945) költő. 1942-ben érettségizett a Pozsonyi Gimnáziumban, majd a Comenius Egyetem német-magyar szakos hallgatója lett. 1945. április 3-án, a város szovjet elfoglalását előkészítő tűzérési támadás-kor gránátszilánkoktól halálosan megsebesült. 1993-ban, magánkiadásban jelent meg az *Üzentek értem* címmel válogatás a verseiből.

⁴ Szabó László (Kövesdi, Garamkövesdi), (1924–1988) költő. A Pozsonyi Gimnáziumban érettségizett. A háború után Magyarországon élt újságíróként. A további, önálló könyveit már Kövesdi László névvel jelentette meg. Művei: *Fény nélkül*, 1944, versek, Pozsony, *Ketten az Istennel*, 1945, versek, Pozsony, *Jégkorszak*, versek, 1947, Szeged. Mind a három kötete megtalálható a könyvtáramban – dedikálva.

⁵ Oros László: Irodalmunk emlékei II, MBKKE Pilisvörösvár-Bibliotheca, Felsőszeli, 2018, 102–103. oldal

⁶ Zoltán Jerg: *Málo známy speleológ Zoltán Hentz* (<https://osobnosti.sss.sk/zoltan-hentz/>) – itt található Hentz Zoltán fényképe is az 1940-es évek elejéről.

Keller-Deák Kristóf

Jelentés a felvidéki magyarság hangulatáról 1935-ben

Az 1920-as évtizedben intenzíven megkezdődött a magyar katonai attaséi szolgálat és ezzel együtt a magyar katonai hírszerzés felállítása is. Az attasék fő feladata az adott ország hadseregének megfigyelése, arról bármilyen információ gyűjtése és jelentése. Hatványozottan igaz volt ez a szomszédos államok, így például Csehszlovákia tekintetében. Esetünkben a hírszerzésnek nem csak katonai célja volt, hanem figyelemmel kellett kísérnie a határokon túlra került magyar kisebbségek helyzetét. Csehszlovákia kapcsán egy jelentés olyan ritka alkalomról számol be, mikor a magyar katonai attasé a Felvidéken személyesen is megtapasztalhatta a magyar lakosság hangulatát. Ebbe nyerhettünk bepillantást egy jelentés által, hogy nyolcvanöt évvel ezelőtt milyennek látta a magyar hírszerzés a felvidéki magyarok helyzetét.

A jelentést Ujszászy István prágai katonai attasé jegyzi, aki 1935 nyarán egy hadgyakorlat megtekintése céljából bejárta a Felvidék keleti részét. Ugyanúgy hadgyakorlat miatt a Felvidék nyugati részét abban az évben már korábban bejárta, arról viszont jelentés nem született. Ilyen utazásokat az attasé azért tett, mert tanulmányútra ment, hogy beutazza az ország egy részét, vagy ahogy jelen esetben is, hadgyakorlat megtekintése közben utazott. Emellett utazásokat tett még a beépített embereitől származó információk megismerése miatt is. Nem egyszer írja le, hogy katonai egyenruhája feltűnően felkeltette a magyar lakosság érdeklődését és figyelemmel kísérték minden mozdulatát. Volt azonban olyan is, hogy az idő szűkössége miatt ezeket a tapasztaltokat nem tudta részletesen megfigyelni. A magyarság helyzetéről sok információhoz juthatott továbbá a csehszlovák hadseregben szolgáló magyaroktól is. Ritka alkalom tehát, hogy személyesen tájékozódhatott a felvidéki magyarság hangulatát illetően. Egy ilyen ritka alkalomból az itt szerzett tapasztalatait írta meg, egy teljes jelentést szentelve az ügynek.

Az 1935. augusztus 24-29. között megtartott csehszlovák hadgyakorlaton vett részt *Ujszászy István* az akkor prágai magyar katonai attasé, amely a leírása szerint az Ondava folyó közelében volt. Ebben az időben a felvidéki magyar lakosság nemigen találkozott magyarországi katonatiszttel, így egyenruhájának látvány miatt élénken érdeklődtek iránta és sokszor került a középpontba. Ezt ő maga is megjegyzi jelentése elején, hogy „a lakosság jóindulatú érdeklődésének középpontjában állottam, mely több helyen tüntető jelleggel bírt”.

Utazása első állomására a csehszlovák kémelhárítás hat detektívje is követte, a bártfafürdői Astoria szállóba. Itt azonban a figyelmüket kijátszva sikerült beszélni a szálloda magyar tulajdonosával, a fürdő gondnokával és a polgármesterrel, akik „töretlen magyar érzésükről személyesen” biztosították az attasét. Már ekkor, a személyét érintő kitüntetett figyelem miatt, Bártfafürdőről való elutazásakor rengeteg virágszokorral halmozták el helyi magyar gyerekek.

A bártfafürdői Astoria gyógyszálló. Ujszászy útjának első állomása. A képen az 1912-es állapot, amikor még Erzsébet gyógyszálló néven működött – Forrás: Fortepan/Magyar Földrajzi Múzeum/Erdélyi Mór cége/86618

A következő helyszín Eperjes volt. Itt a város főterén a magyar lakosság lelkes és csendes ünneplése volt a reakció megjelenésére. Továbbá egy olyan élményben is részese volt Ujszászynak, hogy egy idős szlovák férfi lépett oda gépkocsijához és szólt be az ablakán neki, hogy „még mindig magyarnak érzem magam”.

Varannó településen megállva egy izraelita kocsmáros több társával együtt biztosította az attasét saját és családja töretlen magyarsága felől. Elmondása szerint: „elsősorban magyar vagyunk, azután zsidók, gyermekeink mind beszélnek magyarul.”

Utazásának utolsó állomása Kassa volt: a prágai olasz és német katonai attaséval együtt itt másfél órát töltöttek el egy kávéházban. Mikor kassai jelenléte kiderült a lakosság előtt, nagy tömeg verődött össze „melyet csupán egyenruhám érdekelt” – írja Ujszászy. Innen indult a másik két attaséval a vasútállomásra. Útközben a kíséző tömeg éljenzésektől és felkiáltásoktól volt hangos. Ujszászy kettőt említ meg, az egyik úgy hangzott, hogy „csak egy magyar és egy német, ha ezer-ezer volna itt, nem lennének csehek a Felvidéken”. Továbbá „Éljen Magyarország, éljen a magyar hadsereg!” üdvkiáltásokat is lehetett hallani. Egy munkás pedig négyszemközt biztosította menet közben az attasét, hogy ez az ünneplés csak neki szól. Az vasútállomásra vezető úton a gépkocsivezetők mindegyike határozottan nyilatkozott az attasénak magyarságuk iránti hűségükről és arról, hogy összetartanak egymással. Az állomáson, mielőtt vonatra szállt, „öt nagy csokrot nyujtottak át, sok ember névalírást kért”.

A csehszlovákoknak azonban szúrta a szemét a magyar katonatiszt körül kialakult spontán ünneplés így kivezenyelték a rendőrséget, hogy oszlassa fel a tömeget. Ez azonban nem járt sikerrel, Ujszászyt egészen a vasúti kocsijáig kísérte a tömeg, ahol elbúcsúztatták. Ekkor megemlíti a jelentésben az attasé, hogy bárkivel találkozott is útja során eddig, az vagy tudott, vagy értett magyarul.

A korábban említett gépkocsivezetőktől tudott meg információkat a felvidéki falvakban élő magyarságról és szlovákokról is. Elmondják, hogy míg a városi magyarok összetartanak, megtartják magyarságuk, addig a vidékiek „sok helyen tótságba olvadnak”. A szlovákok helyzetéről sem festett előnyös képet az, akivel az attasé beszélni tudott, ugyanis a „tótok gyarmatosító cseh bánásmód, kíméletlen adóbehajtások miatt elégedetlenek”. A gépkocsivezetőktől tudta meg azt is, hogy a magyar honvédség esetleges Csehszlovákia elleni mozgósításakor a Felvidéken megalakulna azonnal egy magyar-szlovák légió, amely nem kisebb eredményt tudna elérni, mint „beavatkozásunk nélkül is visszaszerzi a Felvidéket”, azaz a magyar honvédség támogatása nélkül is. Az attasénak Kassán akadt egy alkalmi hírszerző informátora is, aki közölte Ujszászyval a díszmeneten részt vett csehszlovák alakulatokat és azok létszámait. Az illető szerint a részt vett csapatoknál „a 15.200 főből legalább 11.000 a mi emberünk”. Röviden kitért a kassai német kisebbség helyzetére, ahogy fogalmazott, tudakolva helyzetüket „kijózanító választ kapott” a német attasé, azaz a magyarral ellentétben a német jobban asszimilálódott.

Visszatérve Prágába az olasz és a német katonai attasé, hallva a kassai eseményeket, jókívánságokkal halmozták el magyar kollégájukat. Érdekesség, hogy még a jugoszláv attasé is pozitívan nyilatkozott Ujszászynak az esetről. A csehszlovákok nem voltak ennyire elragadtatva, jobbnak látták eltussolni a kassai eseményeket, a sajtójuk hallgatott róla.

Egy ilyen utazás a katonai attasé számára magyarok lakta területen a ritka alkalmak egyike. Ezt tudta Ujszászy István is, aki a jelentés végén összefoglalásként meg is indokolta. Véleménye szerint „mivel ilyen alkalom ritkán adódik, szükségesnek tartottam, hogy a nép szaváról és hangulatáról külön jelentést tegyek”. Jelentését pedig azzal zárja, hogy az itten magyarok hűségére biztosan lehet számítani. Ugyanakkor felhívja arra is a katonai vezetés figyelmét, hogy a csehek törekvései „ellenhatást váltanak ki”, többek között a szlovákság körében is, akiket másodrendűként kezelnek.

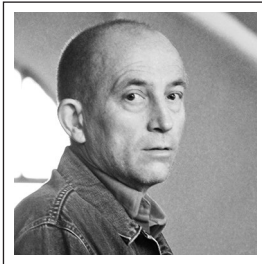
Ezt a jelentést Budapesten áttanulmányozták, és megjegyzést is fűztek hozzá, amellyel egyetértésüket fejezték ki az attasé által leírtakkal, miszerint „a jelentésben vázolt hangulat az itteni megítéléssel egybeesik”. Ez a rövid, a hírszerzés számára készült beszámoló is tökéletes ahhoz, hogy még jobban megismerjük az elszakított magyarság helyzetét a száz éve történt események tükrében.

Forrás:

HM Hadtörténeti Levéltár, Vkf. 2. oszt., 1935., 122.999 sz. irat, Hangulatjelentés Kelet-Tótföldről

Pálffy Lajos

Heckenast Gusztáv, a szűkmarkú kiadó

Pozsonyban, a Kecske-kapui temetőben, az évszázados fák alatt ott nyugszik Heckenast Gusztáv is. Akit mi ugyan Petőfiék 12 pontjának a kinyomtatása révén ismerünk, de ebben igazán nem is vett részt. A forradalom és a szabadságharc alatt újságkiadóként is tevékenykedett, emiatt vont a felelősségre a Habsburg abszolutizmus. Mint könyvkiadó pedig a kor legnagyobb magyar szerzőit publikálta, bár Petőfi is Kossuth is panaszkodott rá, szűkmarkúsága miatt.

Heckenast Gusztáv 1811-ben Kassán született, Heckenast Mihály evangélikus lelkész volt az apja, aki megjárta a jénai egyetemet is, és jeles teológiai munkáknak volt a szerzője. Mégis elszegényedett, így hát fiát ki kellett vennie az eperjesi gimnáziumból, hogy fűszerekkel való kereskedésből éljen meg néhány esztendeig. Ami nem nagyon tetszhetett az ifjú Heckenastnak, 25 évesen inkább beállt sógora, Wigand Ottó pesti, Váci utca 19-es szám alatt működő könyvkereskedésébe segédnek. Itt tanulta ki a kiadói szakmát is, Wigand a reformkor egyik legnevesebb kiadója volt, ő nyomtatta ki többek között Széchenyi István híres értekezéseit. És más ellenzéki írások mellett kapcsolatai révén Lipcsében, báró Wesselényi Miklós Balítéleteit, ami ekkor be volt tiltva a birodalomban. Mindezek miatt aztán 1834-ben el kellett hagynia az országot, Lipcsébe költözött, de kiadója és kereskedése jó kezekben, sógoránál maradt. Heckenast Gusztáv fontolva haladó, alkalmazkodó ember volt, így nem is volt baja a titkosrendőrséggel, szép jövő elé nézett, mikor az 1838 márciusi nagy árvíz elvitte mindenét.

De aztán segítségére siettek a szerzői, partnerei pedig elengedték adósságát, a Váci utcai boltban elázott 8000 kötetből pedig a gondos megszártásuk után kölcsönkönyvtárat nyitott. (Később kölcsönözhető könyveit a szezonra Balatonfüredre is leutaztatta, megalapítva így az első vidéki kölcsönkönyvtárat.) Arra is volt figyelme, hogy elindítsa a könyvkiadással foglalkozó Bibliographiai Értesítőt, ami az első ilyen kiadvány volt az országban. 1841-ben pedig jelentős nyomdai kapacitáshoz is jutott, mikor társult a nemesi származású Landerer Lajossal, aki 24 évesen vette át atyja pozsonyi és pesti nyomdáit. És már a társulást megelőzően is innovációkat eszközölt, ő készítette az országban az első színes nyomatot. Landerernek viszont voltak titkosszolgálati kapcsolatai, amikor elindították a Pesti Hírlapot, meg kellett nyernie Kossuth Lajost a szerkesztői posztra, hogy így szem előtt legyen a rebellis hajlamú prókátor. Amikor pedig Kossuth egyre radikálisabb hangot ütött meg, Bécs úgy távolíttatta el a lap éléről, hogy a kiadóval lecsökkentették a fizetését, amit 2400 forintról időközben kilencezerre srófoltt fel. Kossuth szitkozódások közepette fel is mondott, így aztán Bécs és a kiadó is jól járt.

Eme társulással pedig a két főszereplőn kívül jól járt a magyar kultúra ügye is, hiszen a kiadó 1848-ra már kilenc modern nyomdagéppel rendelkezett, és elsősorban magyar szerzők, Csokonai, Kölcsey, Berzsenyi, Kisfaludy, Jókai és Vajda János műveit nyomtatták ki. Emellett később kiadták a Magyar Remekírók sorozatot is, és a cég portfóliójába 1848-ra vagy nyolc, jórészt magyar nyelvű sajtótermék is beletartozott. Többek között az Életképek is, amit Petőfi szerkesztett. 1848 júliusában az örökké pénzsűkében lévő költő 200 forint előleget vett volna fel Heckenasttól egy

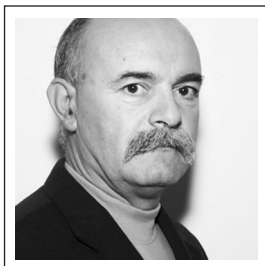

lejáró váltójára, de Petőfi szerint „ez a silány fráter” csak százat adott neki. Amúgy az a bizonyos történelmi nyomtatás március 15-én állítólag úgy volt, hogy mikor Petőfiéktől Landerer számon kérte a cenzor pecsétjét, azok teljesen zavarba jöttek. Ekkor a forradalom és szabadságharc ügyét mindvégig lelkesen támogató nyomdász azt javasolta nekik, hogy akkor talán foglaljanak le egy sajtót, azaz nyomdagépet. És némi tanakodás után a márciusi ifjak így is tettek.

Landerernek el kellett menekülnie Világos után vidéki birtokára, Heckenastot pedig perbe is fogták az általa kiadott hírlapok forradalmi hangvételéért. 1854-ben aztán Heckenast elveszti társát, de 1863-ig a nevet megőrzi még a cégben. Tíz esztendő múlva pedig ereje megfogyatkozván, eladja élete művét a feltörekvő Franklin Társulatnak. És Pozsonyba költözik, ahol még öt esztendőt ad neki az Isten. Ezalatt fellendíti ott is a könyvkiadást, és összebarátkozik a nálánál harminc évvel fiatalabb osztrák költővel, Peter Roseggerrel. Akit nem mellesleg háromszor is jelöltek irodalmi Nobel-díjra. 1875-ben már újonnan épült, a Kecske és az egykori Kisfaludy Károly utcák sarkán álló palotájában fogadja fiatal barátját. Aztán 1877 végén asztmában megbetegszik, és 1878 áprilisának közepén viszik utolsó útjára, a Kecske-kapui temetőbe. Az 1868-ban emelt neogótikus temetőkápolna szentélyének külső falán van egyszerű síremléke, ha arra járunk, hajtunk fejet előtte, sokat tett a magyar kultúráért.

Hornyák István

A pozsonyi Jeszenák-sírbolt

Báró Jeszenák Jánosnak, az 1848/49-es forradalom és szabadságharc mártírjának alakja felvidéki, különösen pozsonyi körökben minden bizonnyal sokkal ismertebb, mint a teljes magyar nyelvterületen vagy a szórványban élő magyarok körében. Az aradi 13 nevét sokan úgy tudják, mint a miatyánkot, de rajtuk kívül több tucat katona, nemes ember, pap vagy egyszerű polgár és földműves is vértanúhalált halt kötél, lőpor és golyó által, s az ő nevük, bár a történetírók feljegyezték, korántsem annyira ismert. Pozsonynak is van 13 vértanúja, kik nemzetiségileg és társadalmi pozíciójukat tekintve legalább olyan vegyes képet mutatnak, mint a korabeli Magyarország, de mindannyian

azért haltak meg, mert a szabadságot szomjúhozták és szembeszálltak Bécs önkényuralmával. Volt azonban a városnak három olyan szülötte is, aki nem a Szamárhegyen, a Disznólegelön vagy a várárokon lelte halálát. Aulich Lajos tábornokot Aradon, Batthyány Lajos miniszterelnököt Pesten, Jeszenák János főispánt és kormánybiztost ugyancsak Pesten érte utol a végzete.

Az előbbi kettő földi maradványainak kijáró végtisztesség megadása és végső nyugalomra helyezése egyaránt évtizedeket késett, hiszen az Újépületben kivégzett Batthyány holttestét titokban helyezték el a ferencesek templomának kriptájában, s csak bő két évtized múltán pihenhetett meg a fiumei úti sírkertben emelt mauzóleumban. Az aradi bitófa tövében elföldelt Aulich csontjait pedig több mint 80 évvel később egy árvíz mosta ki a földből, de ezután is évtizedek teltek el, míg a vértanúk emlékoszlopa alá nem került. Hasonló kálvárián esett át Jeszenák János holtteste is, miután a feltűnést kerülendő, először egy alig jelölt sírkamrában nyugodott sokáig, míg végül szülővárosában méltó nyughelyet nem talált.

Királyfi báró Jeszenák János a családjában a IV. volt ezen a néven. A szabadságharc későbbi vértanúja 1800. január 22-én született Pozsonyban, ahol a családnak két palotája is volt. Egyik a Mihály utcában, másik a Főtéren. A szülővárosában jogi tanulmányokat folytató, majd birtokain gazdálkodó főnemesnek az utazásain szerzett tapasztalatai és a modern Magyarország megteremtésében elévülhetetlen szerepet játszó gróf Széchenyi Istvánnal való levelezése is hozzájárult eszmevilága kialakulásához, s a Nyitra vármegyei közgyűléseken, illetve a pozsonyi reformországgyűléseken nőtt ki magát ellenzéki politikussá. A később szintén szomorú sorsú gróf Batthyány Lajos miniszterelnökkel, az 1839-40-es országgyűlésen a főrendiházi ellenzék vezetőjével ápolt jó kapcsolata és elkötelezett ellenzékiisége révén lett 1848 áprilisában Nyitra vármegye főispánja, majd szeptemberben teljhatalmú kormánybiztos. A szabadságharcot vívó ország törvényes kormányának képviselőjeként a rábízott területen mindaddig sikeresen szervezte a külső erők, különösen a Hurban-féle szlovák szabads csapatok támadásainak visszaverését, míg a császáriakkal megröszdött túlerő nem vált megsemmisítővé. A világsi fegyverletétel után előbb fogságba esett, majd hadbíróság elé került, amely kötél általi halálra ítélte. Az ítéletet 1849. október 10-én végrehajtották. Tetemét a pesti Kálvin téri református templom sírboltjában helyezték el, csak a családi címerrel jelezve, hogy kinek a földi maradványai nyugszanak ott. Özvegye, Forgách Alojzia grófnő az önkényuralom szigorának enyhülését követő kiegyezéskor, az amnesztia adta lehetőséget kihasználva, Jeszenák János holttestét 1867-ben Pozsonyba szállíttatta, hogy a Kecskekapu utcai evangélikus temetőben levő családi sírboltban helyezhessék végső nyugalomra.

Sok idő telt el, míg az özvegy méltó emléket állíthatott elhunyt férjének. Erre 1869. október 10-én, a halálának 20. évfordulóján került sor.

A síremléket az az 1816. február 8-án Poprádon született Alexy Károly készítette, aki kora elismert szobrásza volt, és Jeszenák János márványba faragott arcásával iratkozott fel a Pozsonyban állított szobrok kifaragóinak hosszú listájára. Alexy késmárki tanulmányait félbehagyva, serdülő fiúként ment Bécsbe, ahol rámosolygott a szerencse, és az akadémián mások mellett Josef Klieber keze alatt elsajátíthatta a szobrászművészet csínját-bínját. Bécsben sikerrel mutatta be Viktória királynőről készült kisméretű lovasszobrát, és álló bronzfigurákat készített a birodalom hadvezéreiből. 1844-ben megmintázta Mátyás királyt azzal a szándékkal, hogy emlékmű lehet belőle. Ennek gipsz változatát hozta el Pozsonyba, ahol az országgyűlésen az elnöki emelvényt borító vörös drapéria előtti bemutatásától remélte, hogy felkarolják ötletét. Ebből aztán csak annyi lett, hogy a mintából kisebb bronz példányokat öntöttek. Alexy az 1847. évi országgyűlés alkalmával is járt Pozsonyban, ekkor készítette Lonovics József érsek mellsobrát.

Jeszenák özvegyének felkérésekor Alexy Károly már befutott szobrász volt, és a megrendelést legjobb tudása szerint készítette el.

A megbízás nyilvánvalóan kedvére való volt, hisz maga is részt vett a szabadságharcban, amiért várfogságot szenvedett. A königgrázi fogolytáborból kiszabadulva a mártír Batthyány Lajosnak, a forradalmi kormány miniszterelnökének büsztjét kezdte megformázni. Ez azonban akkor még bünténynek számított, és a szobrot lefoglalták, őt pedig újból több hónapos börtönbüntetésre ítélték. Ezután sem változtak meg azonban az érzései, és kiszabadulása után elkészítette Petőfi Sándornak a mellsobrát. Mellesleg ez volt a Petőfiről készült első szobor. Ekkor készítette el Széchenyi István mellsobrát is. A zaklatás elől végül emigrált, és Londonban talált új hazát majd egy évtizedre. Ott is sikeres volt, műveivel kiállításokon szerepelt. A Kristálypalotában kiállított Raphael és Fornarina

szoborcsoporthal keltett feltűnést, és komoly megrendeléseknek is eleget tett, egyebek mellett márvány síremlékeket készített. Hazatérte után, a romantika szellemében született kispasztikáival is a háta mögött, sikeresen megpályázta az épülőben levő vigadó külső szobordíszei egy részének az elkészítését. Alexy sodró lendületű kompozíciójának életnagyságú, görögruhás táncoló női alakjai közül is kiemelkedik egy kanászsipkás, parasztruhás magyar leány. Bőséges tapasztalattal és elismeréssel a tarsolyában tehát avatott kézzel láthatott hozzá Jeszenák János síremlékének elkészítéséhez. Az oltár alakú, carrarai márványból faragott fő lapon a mártír mellszobra látható, amely egy címerrel díszített oltárkövön nyugszik. Az 1849-diki állapotokat jellemzően a címert részben egy lepel takarja el, s nem látni, rajta van-e a korona. A mellszobor mellett a hazafiság génusza áll, mellére szorítva egyik kezét, miközben a másikkal a mártíromság töviskoszorúját helyezi a vértanú homlokára. A fehér dombormű csiszolt trieszti szürkemárvány keretbe illeszkedik, amely a családi sírbolt rácsozott csarnokának falához tapad. A keret felső részén egy sziklacsoporthoz egyszerű kereszt áll, a hit örök jelképeként. A posztamentum Gyulai Pál sorai olvashatók: „Szerette hazáját szívvel, szóval, tettel; Védte szabadságát híven, becsülettel. Áldozott, szenvedett, jutalmát nem kérte, s nem küzdhetve többé, verpadon halt érte”.

Alexy Károly műalkotásánál nem kevésbé jelentős a Jeszenák család sírboltja, amely a pozsonyi Kecsekapu utcai evangélikus temető egyik legmonumentálisabb építménye. Tervezője és kivitelezője az az ifj. Feigler Ignác, aki a pozsonyi Feigler építészdinasztia egyik kiemelkedő alakja volt a 19. század második felében. A neoklasszicista sírbolt romantizáló árkádokkal kiegészített oldalszárnyainak falán helyezték a Jeszenák család elhunyt tagjainak sírköveit. Romló állaga miatt sokáig csak a hely szelleme volt az, ami felemelő érzést váltott ki az arra járóból, mostanság, hogy a Csemadok kezdeményezésére létrejött összefogás jóvoltából sikerült az építményt részben megújítani, már esztétikai élményt is jelent a látványa.

Szakálos Éva

A gombaszögi pálos kolostor

Egy rendhagyó feltárás egyedülálló leletei

A mai Szilice (Silica) település mellett, a Sajó völgyének déli szélén, a Szilicei-fennsík tövében fekszenek az egykori Szűz Mária tiszteletére felszentelt gombaszögi pálos kolostor maradványai. A középkori Magyar Királyság egyik legészakibb fekvésű pálos kolostora egy kisebb magaslaton állt a Fekete-patak és Fehér-patak között.

Kutatástörténet

Az épület kutatástörténete hasonlóan kalandos, mint az épületegyüttes létrejöttének és pusztulásának körülményei. A kolostorral első ízben a szalóci polgármester felkérésére Peter Tajkov, a Kassai Műszaki Egyetem tanszékvezetője és Balogh Árpád technikus foglalkoztak és szondázó ásatásokat végeztek a kolostor területén. Ekkor a bozótos magaslaton mindössze egy falcsonk jelezte a kolostor helyét. A 2011–2012 közt zajló munkálatok során feltérképezték a templom alaprajzát és már ekkor megfigyelték a nagymennyiségű falkép-töredéket a falomladékokban, megállapították a templom ha-

Szakálos Éva előadás közben (Fotó Görföl)

A gombaszögi pálos kolostor, a templomhajó déli fala (falcsonk) (Fotó: Mordovin Maxim)

jójának szélességét és hosszúságát. A szalóci önkormányzat nagyszabású elképzelései nem valósultak meg, a munkálatok leálltak, a feltárt szelvények betemetetlenül maradtak és a területet újra benőtte a bozót. Ilyen helyzetben vette át a lelőhely kezelését az egész területet megvásárló Sine Metu Polgári Egyesület. Az előzetes tereprendezést követően 2017 őszén az egyesület vezetője, Orosz Örs felkereste a rimaszombati múzeum és a budapesti ELTE BTK Régészettudományi Intézetének szakembereit, hogy végezzék el a kolostor templomának teljes feltárását. A munkákra 2018-ban került sor a rimaszombati Gömör-Kishonti Múzeum szervezésében, Alexander Botoš vezetésével. A feltárásokban Mordovin Maxim koordinálásával részt vettek az Eötvös Loránd és Pázmány Péter egyetemek régészet szakos hallgatói is. A nagyjából háromhetes régészeti feltárás során sikerült teljes egészében feltárni a templom belsejét, majd szakszerű dokumentálás után a tanúfalak elbontására is sor került.

Az ásatás eredményeiről – számos újsághír mellett – azóta egy ismeretterjesztő és egy tudományos jelentés látott napvilágot, illetve bekerült a szlovákiai és kárpátaljai erődített helyszíneket összegyűjtő monográfiába.

2019-ben a kutatások folytatódtak, ekkor már Peter Tajkov vezetésével, illetve Balogh Árpád közreműködésével, de változatlanul az ELTE BTK régészet szakos hallgatóinak ásatási gyakorlatának keretében. A nyugati körítőfal belső oldalának kitisztítása során a régészek több helyiséget is feltártak, melyek rendkívül gazdag leletanyagot szolgáltatottak. A legfontosabb eredmények között egy bizonytalan funkciójú, korábban ágyútoronyként értelmezett épület teljes felületű feltárása jelentette, melyről kiderült, hogy nyolcszög alaprajzú, félköríves szentélyű temetőkápolna volt.

A 2019-es feltárás legjelentősebb eredményeként jegyzett temetőkápolna szolgáltatotta 2020-ban az egyik legnagyobb meglepetést a kolostor feltárásának eddigi történetében. Egy meglepő fordulat folytán ugyanis előkerült a kápolna lábazati zónájának kifestése, mely amellel hogy különleges motívumaival és dekorativitásával lenyűgöző látványt nyújt, a kolostor kifestéséhez és a megrendelő személyéhez is közelebb viheti a kutatást.

A gombaszögi pálos kolostor története

A kolostor történetével részletesen Monika Tihányiová, a pozsonyi Comenius Egyetem Történettudományi Intézetének munkatársa foglalkozott. Kutatásai nyomán már a korai időszakról rekonstruálható a kolostor története, valamint a hozzá kapcsolódó személyek és adományozások sora. Gombaszög vagy Závozalja területének első említése 1243-ra tehető. A területet a Bebek család ősei kapták IV. Béla királytól. A kolostort feltehetően 1371-ben Bebek László és Bebek György alapították. Az egyetlen fennmaradt tárgyi bizonyíték, mely feltehetően a gombaszögi pálos kolostor alapítását jegyző síremlék, Bebek György sírköve, amely ma is látható a Tornagörgői templom szentélyében. A síremlék felirata arról árulkodik, hogy Bebek György volt a Szűz Mária tiszteletére felszentelt kolostor alapítója.

1396-ban a pelsőci Bebek család a kolostornak adományozza a Borsod vármegyei Szentpéterhez tartozó nagy kiterjedésű szőlősbirtokot préházsal. Még az adott évben Luxemburgi Zsigmond felszabadította a gombaszögi pálosokat a birtokaikat sújtó adók, valamint a vám fizetése alól. A rendelet hátterében minden bizonnyal a kolostor patrónusai a Bebek család képviselői álltak. 1406-ban a Bebek család a pálosoknak adományozta Kemej puszta területét, így a pálosok egy egész faluhoz jutottak. Ebben az adományozásban figyelemfelkeltő, hogy említésre kerülnek a pelsőci Bebek család tagjai, mint a kolostor alapítói. A szőlő- és bortermelés minden bizonnyal kiemelt tevékenységnek számított a gombaszögi pálosok körében, mivel további Szentpéter környéki szőlősbirtokokat kaptak a Bebek családtól 1428-ban, 1446-ban és 1449-ben. 1446-ban Imre vajda a kolostornak adományozta saját birtokrészét a szomszédos Szalóc településen. Ezt követően pár évvel később 1452-ben Veronika úrnő, Imre vajda özvegye tíz szőlősbirtokot adományozott a Torna vármegyében fekvő Szőlősdárdón.

Temetőkápolna a templom nyugati bejárata előtt (Fotó: Mordovin Maxim)

A feljegyzések szerint a 15. század második felében a környékbeli földesurak adományaként újabb birtokokkal gazdagodtak a gombaszögi pálos szerzetesek.

A 16. században a királyságban zajló események és a folyamatos belviszályok a pálos rendet is érzékenyen érintették. Ebben az időszakban a magántulajdonon túl az egyházi tulajdon is állandó veszélynek volt kitéve. Az egyházi javak erőszakos kisajátítása és az egyes területek elkobzása sajnálatos módon főként azoknak a főuraknak kedvelt tevékenysége volt, kiknek elődeik az előző századokban az egyes szerzetesrendek letelepítésében és felvirágoztatásában kiemelkedő szerepet vállaltak. 1532-ban a Bebek család tagjai még a forrásokban hithű katolikusként tetszelegnek. Ennek köszönhetően a gombaszögi kolostor azon csekély számú kolostorok közé tartozott, amelyeknek a 16. század elején még jelentős anyagi gyarapodásban volt részük. A század első felében a Bebek család utolsó nemzedékének viszonyát a pálos rendhez hűen tükrözi Bebek Imre története. Szent Pál fejereklyéjét II. Lajos király szerezte meg a prágai főnemesektől. Az ereklyét 1523-ban helyezték el a budai Szent Lőrinc kolostorban. Az ereklye ünnepélyes elhelyezésének idején Bebek Imre épp Budán tartózkodott és napok óta rettenetes fogfájás kínozza. Ekkor döntött úgy, hogy csatlakozik a pálosok ereklyét kísérő menetéhez. Egyszerű ruhát vette fel és fejfedő nélkül, gyertyával a kezében csatlakozott a menethez. A feljegyzések szerint a zarándoklatot követően fogfájása elmúlt és nem is tért vissza. A történetet tekintve tehát nem meglepő a tény, hogy a viszontagságos idők ellenére is a család tagjai támogatták és további gazdag adományozással segítették a pálosok mindennapjait.

A 16. században jegyzik a kolostor további birtokait is, melyek bizonyosságot adnak a gombaszögi pálosok kivételes gazdagságáról. A kolostor gazdagsága és jelentősége közismert volt. Így a vészterhes idők közeledtével 1555-ben legfőbb értékeiket, így a nemesfém-ből készült ötvösmunkákat és egyéb

egyházi felszereléseiket a rozsnyói polgárok házaiban helyezték biztonságba. Imre rendfőnök és Péter vikárius ezen felül 2000 forint és 46 ezüstmárka készpénzt, egy ékkövekkel kirakott, aranyozott kelyhet, 60 darab ezüströgöt és egy ezüst keresztet helyeztek biztonságba Rozsnyón. Mindezt épp időben tették, mivel a 16. század második felére megváltozott a Bebek család helyzete és a család leszármazottai protestáns hitre tértek. Közülük Bebek György, az I. Miksa elleni zendülők feje, feleségével Patócsy Zsófiával épp ebben az időben tért vissza Törökországból. Bebek György kihasználta a királyság bizonytalan helyzetét és a tornai Szádvár várából folyamatos rajtaütésekkel tartotta sakkban a környező települések lakóit, valamint megpróbálta kisajátítani birtokaikat. Hasonló tervei voltak a gombaszögi kolostorral és a pálosok birtokaival is. 1566-ban elfoglalta a gombaszögi birtokokat, a kolostort pedig erődítménnyé alakította át. Ezt követően a gombaszögi rendházat is kifosztotta, közel 10.000 forint értékű kincstárakat elkobozta, a szerzeteseket pedig száműzte. A korabeli beszámolók szerint azonban mindez nem volt elég a vehemens utódnak. Megtudta, hogy a rendháznak komoly értékű letétje van Literatus Jakab, rozsnyói polgár házában és az itt talált javakat is magához vette. Hogy a fosztogatást és a birtokok elkobzását követően nyomatékosítsa szándékát, Lukács vikáriust és négy szerzetes társát elfogatta és török ruhába öltöztetve gúny tárgyává tette a jámbor pálosokat.

Bebek György halála után gróf Schwendi Lázár császári hadvezér leromboltatta a kolostorból épített erődítményt a kolostor fennmaradt javait pedig a királyi birtokokhoz csatolták.

A kiemelkedő jelentőségű és gazdag pálos kolostor a 16. század végére teljesen elpusztult (kizárólag egy magas fal áll a mai napig hírvivőként), a pálosok borzovai birtokai és Gombaszög pedig

Temetőkápolna, lábazati zóna díszítése (Fotó: Nászaly Gábor)

Lábazati zóna díszítése, részlet – rozetta (Fotó: Nászaly Gábor)

a 17. században az Esterházyak birtokába került. A rend sokáig pereskedett érte, a királyi tábla azonban a hercegi családnak ítélte meg. Végül a kismartoni Esterházy Antal a birtokok megváltásaként 1100 rénesforintot adott a magyar rendtartománynak.

A kolostor temploma és két egyedülálló művészettörténeti felfedezés

A templom

A régészeti feltárások során napvilágra került a kolostor temploma, mely dolomitos tört mészkőből, kemény, meszes habarcsba rakott falú, egyhajós épület volt. A feltárás során előkerült egy sarokboltozat, mely egyértelművé tette, hogy keleten a templom szentélye poligonális záródású volt. A templom hajójába két irányból lehetett belépni. A főbejárat egyértelműen a nyugati oldalon nyílt és egy további átjáró vezetett északra, a kerengő irányába. A gombaszögi templom belső elrendezésének szokatlan eleme a két mellékoltár elhelyezése. Két oltáralapozás is megmaradt, mindkettő a hajó északi falánál helyezkedett el: első a nyugati, míg a második a középső déli támpillér vonalában. A teljes hajót egykoron díszes padlótegélakkal fedték le. Ezeken legalább háromféle mintát azonosított a kutatás eddig: Anjou-címer, griff és kétfarkú szirén. A teljes templomot bordás keresztboltozattal fedték, ennek egyértelmű bizonyítékaiként a padlóra zuhant boltozati bordák és művészettörténeti szempontból az ásatás fő lelete egy festett zárókő. Az alig megmunkált, 50–53 cm átmérőjű, 44 cm vastagságú kőfaragvány valódi jelentőségét a rajta lévő

Dextera Dei, Isten áldó jobb keze motívum adja. Az ábrázolás nagy része fennmaradt, annak ellenére, hogy a faragott zárókő egy része az esés során megsemmisült. A zárókő festése különleges, italianizáló stílusú, az azt megfestő művész kiemelkedő kvalitásairól tesz tanúbizonyságot. Az ujjak árnyékolása, a kéz megformálása és maga a motívum aprólékosan kidolgozott, annak ellenére, hogy a boltozaton, nehezen látható helyen kapott helyet. Ebből könnyedén következtethetünk arra, hogy a templom többi freskója is hasonló, ha nem sokkal magasabb minőséget képviselt.

A zárókő környezetében kerültek elő a templom boltozatának bordái is. Több helyen, töredékesen fennmaradt a bordák díszítése, mely klasszikus geometrikus motívumokból tevődött össze. A festés minősége teljes egészében eltér a zárókőön található motívum minőségétől. Ezek a secco technikával készült díszítő motívumok többnyire egyszerű ecsetvonásokkal készültek, illetve sok helyen sablonokat használtak a festők. Ez összességében nem meglepő, mivel a magasan lévő faragott kövek díszítésére általában a középkori művészetben nem fordítottak nagy gondot.

A templom szentélyéről alig rendelkezünk információval. Nem zárhatjuk ki Peter Tajkov 2011-ben megfogalmazott elképzelését, hogy ezen a helyen egy kriptá volt. Emellett szólna a jelentős vastagságú feltöltődés, illetve egy gótikus minuscule feliratú, vörösmárvány sírkő töredéke is. Kézenfekvő elképzelés, hogy a kolostor pusztulása után a kincskeresők nagyobb erővel ásták, pusztították az épületnek azon részét, melyben a gazdag Bebek család egy vagy akár több tagja is feküdt.

A temetőkápolna

A gombaszögi pálos kolostor területén zajló ásatások eddigi legmeglepőbb és legváratlanabb felfedezése az az eredetileg ágyútoronynak vélt nyolcszögletű építmény, melyről a 2019-es ásatás során bebizonyosodott, hogy egy szentéllyel ellátott kisméretű kápolna épület. Amellett, hogy ez az objektum az ásatás egyik meglepetése volt, már a korai kutatás során kiderült, hogy az alsó részén falképtöredékek találhatók. Egészen 2020 őszéig a kápolna lábazati zónája nem került kibontásra az esetleges falképek megóvása miatt. Azonban a terület tisztítása során az ott hagyott földréteg leomlott és láthatóvá váltak a töredékesen, ám szinte sértetlenül fennmaradt kifestés részletei. Művészettörténeti szempontból ez az eddigi legnagyobb felfedezés, mivel a kápolna lábazati zónájának teljes kifestése rekonstruálható a fennmaradt részleteknek köszönhetően. A lábazati zónát vörös-okker dekoratív festés díszíti. A fennmaradt részen vörös és okker függőleges sávok váltják egymást, a falsáv törésvonalánál egy kék színű sáv tagolja a sorban egymást követő sávokat. Az egyes függőleges sávok találkozásánál, az alsó részen medalionba foglalt rozetták láthatóak. A kék színű alapon lévő 10 ágú rozetta sárga és rózsaszín színezetet kapott. A két központi sávban töredékesen fennmaradt a két szabályos körből álló központi dísz, mely minden bizonnyal az összes sávban megismétlődött. Az egyes sávok között és a medalionok esetében is jól láthatóak a részletes és aprólékos szerkesztés nyomai. A díszítés ritmusa, annak ellenére, hogy falképek csak töredékesen maradtak fenn, nagyszerűen rekonstruálható.

A pontos rekonstrukcióhoz azonban nem csak a töredékesen fennmaradt lábazati zóna nyújt segítséget, hanem az alapító Bebek György nemzeti templomának, a pelsőci templomnak a XIV. század második harmadára datálható kifestése. A pelsőci templom szentélyének keleti falán, a jelenlegi orgonakarzat alatt ugyanis fennmaradt a középkori kifestés lábazati zónája, melynek motívumai, színvilága valamint kivitelezése is teljes egészében megegyezik a gombaszögi kápolna feltárt falképeivel. Az egymást váltó vörös és okker függőleges sávok, a sávok között és a sávok központi részében megjelenő rozetták megformálása egy azonos műhely működésére utal a pelsőci templomban és Gombaszögön. Egyedüli eltérés a két dekoratív díszítés közt, hogy a pelsőci templom rozettái nem 10, hanem 8 ágúak, valamint a gombaszögi lábazati zóna esetén egy jóval aprólékosabb, precízebb szerkesztési mód figyelhető meg.

Csemadokos rendezvény a templomromnál (fotó Görföl)

A gombaszögi kolostor templom gazdag falképdíszítéséről kizárólag egy nagyon halvány elképzelésünk lehet. A feltárt töredékek, az italianizáló stílusú zárókő, az aranyozott részletek és legfőképp a kápolna nagyszerű állapotban fennmaradt lábazati zónája azonban kézzelfogható bizonyítékai annak, hogy Bebek György, a kolostor alapítója nemcsak nemzeti templomának díszítésére fektetett kiemelt hangsúlyt, de hasonlóan fontos volt számára az általa alapított kolostor, valamint az előzetes feltételezéseink alapján temetkező kápolnájának díszítése is. Talán a frissen feltárt lábazati zóna kifestése pontot tehet annak a vitának a végére is, hogy a György sírkövén megtalálható évszám valóban a gombaszögi pálos kolostor alapítását jelzi-e? Mivel a pelsőci templom kifestése kétségtelenül a nevéhez köthető, így bizonyosságot nyert az is, hogy a gombaszögi templom és kápolna is az ő támogatói tevékenységének lenyomata.

A gombaszögi pálos kolostor feltárása azonban még közel sem ért véget. A templom és közvetlen környezetének rejtett kincsei már napvilágra kerültek, azonban maga a kolostor, a szerzetesek lakóhelye még a mai napig a föld alatt várja, hogy a lelkes amatőrökből és elhivatott régészekből álló csapat folytassa a feltárási munkálatokat. A temetőkápolna és díszítésének felfedezése azt mutatja, hogy a terület sokkal több meglepő leletet rejt magában, mint amire előzetesen számítani lehetett. Így hatalmas reményekkel állunk a további ásatási szezon előtt és várjuk mit tartogat még számunkra ez a különös hely.

(A cikk kiragadott részeket tartalmaz. A teljes tanulmány A gombaszögi pálos kolostortörténete és régészeti kutatása címmel a PPKE BTK Művelődéstörténeti Műhely, Rendtörténeti konferenciák, Decus Solitudinis címet viselő sorozatban, 2021-ben jelenik meg. Szerzői: Mordovin Maxim – Alexander Botoș – Peter Tajkov - Szakálos Éva.)

Muzsnay Árpád Fábry Zoltán-díjat kapott

Kölcsey Ferenc 1823. január 22-én fejezte be a Himnuszt. Ennek emlékére 1989 óta ezt a napot a magyar kultúra napjaként ünneplik Magyarországon, de másutt is, ahol a világon magyar közösségek élnek.

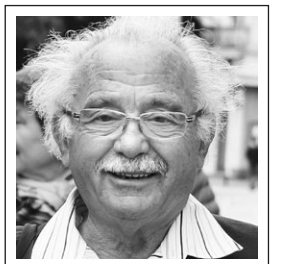
A Csemadok Országos Tanácsának 2008. január 22-én megtartott ülésén a jelenlévők úgy határoztak, hogy életmű díjat alapítanak, amelyet mindig a magyar kultúra napi ünnepség keretén belül adnak át az arra érdemes Csemadok tagoknak. Eddig 62 életmű-, 38 közművelődési-, 8 Gyurcsó István és 3 Fábry Zoltán-díjat adományoztak. 2009 óta ez az országos esemény Galántán valósul meg a Szlovákiai Magyar Társadalmi és Közművelődési Szövetség, azaz a Csemadok szervezésében. A világjárvány azonban minden hagyományt felülír. A díjátadót ezúttal Dunaszerdahelyről, a Ma7 médiacsalád stúdiójából közvetítették. A nézők virtuálisan találkozhattak a díjazottakkal, és a vendégek is videóüzenetben szóltak.

2021-ben Csemadok **életmű díjat** kapott Kantár Éva (Szímő), Petro Lajos (Vilke), Suba Anna (Vágtornóc) és Szcsuka Edit (Hosszúszó). Közművelődési díjban részesült Gaál Ildikó (Losonc), Győri Béla (Nemeshodos), Lőrincz Sarolta Aranka (Ipolybalog), Morovics Ibolya (Alsószeli), Nagy Géza (Csicsó) és Radosicky Györgyi (Ógyalla). **Gyurcsó István-díjat** Hornyák István (Éberhard) és Molnár Zsuzsanna (Dunaszerdahely) kapott. **Fábry Zoltán-díjban** Muzsnay Árpád (Szatmárnémeti) részesült

Muzsnay Árpád köszöntőjét az alábbiakban közöljük

Levél a Felvidékre

Számomra több szempontból is jelképes a Csemadok megtisztelő és kitüntető díjának mostani átvétele – még ha az a jelenlegi járványhelyzet miatt a szokásostól eltérően is történik. Kölcsey Ferenc szűkebb pátriájában születtem s éltem le eddigi közel 80 esztendőmet. Hiszen Nagykaroly, Szatmárnémeti, Szatmárcseke és vidéke – a történelmi Szatmár – Kölcsey Ferenc társadalmi és politikai tevékenysége, irodalmi munkássága zömének színhelye, s napjainkban a romániai Szatmár megyéhez tartozik a szülőfalu, Sződemeter is.

Évekkel előbbi egyik írásomban – „Életem Kölcsey” címet adtam neki – részletesen vallottam arról, hogy kisgyermek koromtól napjainkig mily sokszor jutott döntően meghatározó szerephez az általam legnagyobbak közt számon tartott s törekvései révén máig ható kiemelkedő reformkori személyiség politikai, közéleti és irodalmi tevékenysége, valamint annak propagálása és éltetése életutam alakulásában.

Az érettségi vizsgámat megelőző hónapban: 1957 májusában a róla elnevezett szatmárnémeti iskolavégzettjeként számtalanszor volt cselekedeteimre döntően ösztönző s meghatározó az iránta érzett tisztelet és rajongás – az az összmagyarságban gondolkodás, ami a világ bármely részén élő nemzettársaink ajkán is ott zengő nemzeti imánk éneklésekor az egymást váltó korszakok ideológiáját átvészelve (a legutóbbit Kodály Zoltánnak és Illyés Gyulának köszönhetően) hazát és nemzetet tartva elsődlegesen szem előtt minden magyarnak a békés továbbélés és építés folytatására kíván áldást, lehetőséget.

Nem hiszem, hogy lehetett-e volna megtisztelőbb és jobb alkalmat találni arra, hogy sokszínű, de mégis egységes kultúránk Kölcsey Hymnusa végleges megfogalmazása által szentesített napjára emlékezve részesüljek szülőföldemtől távol elismerésben, (ma már több országhatáron átívelő) összetartozásukat jelképező ölelésben, mint e mai galántai ünnepi összejövetel!

Köszönet ezért a javaslattevőknek és az azt megszavazóknak épp úgy, mint a Felvidék általam annyiszor csodált és annyira szeretett, közös történelmünkhöz, valamint a magyar kultúra szépségéhez és gazdagodásához sokban hozzájáruló lakosainak. Hiszen Pozsony Kölcsey Ference mellett – mert az övé is! – most ott visszhangzik bennem a zólyomi Balassi Bálint, a Kassán a partiumi anyanyelvét nyelvújító reformjai alapjául tekintő Kazinczy Ferenc, az alsósztrégovai Madách Imre, a szklabonyai Mikszáth Kálmán, a Csitári hegyek alját és Galántát népdalgyűjtésével és táncával világhírűvé tett – a földkerekség egészén a zenei anyanyelv, a nemzeti kultúrák és hagyományok fontosságát elismertető Kodály Zoltán, felelevenedve emlékezetemben egyik nagyon kedvelt tanárom: Balogh Edgárnak a „sarlósokról” és az őket Ady- és Kölcsey- kultuszukban messzemenően támogató – szintén összmagyarságban gondolkodó –, a kolozsvári Korunk mindkét sorozatával szoros kapcsolatot ápoló Fábry Zoltán. De hogy egyszerű, nagyon személyes dolgot említsek: kiskereskedő szatmári nagyapám szülővárosom egyik múlt század eleji újságjában megjelent apróhirdetése is a Felvidék és a Partium, a Kárpát-medence lakóinak szoros kapcsolatáról győzött meg. Üzletében – így reklámozta – naponta friss kassai virsli és sonka kapható. A gazdasági, kulturális és személyes kapcsolatok mély gyökerekig nyúló és ható célszerű visszaállítása, azok állandó erősítése feladatként állt mindig előttem.

A több mint három évtizede történt romániai eseményeket követően a felélenkült művelődési életnek és kapcsolatteremtéseknek köszönhetően ezekre lehetőséget is találtam, s hosszan sorolhatnám azoknak a Csemadok, vagy a hozzá közel álló felvidéki magyar politikai és művelődési szervezetek tagjainak nevét, akik a mai Szlovákia területén társaim voltak, s hiszem, hogy lesznek a jövőben is, hogy e világiárvány lecsengését követően közösen keressük és munkálkodjunk összetartozásunk tudatának ápolásában, továbbépítésében.

Rövid, szűk egy évtizedig tartó pedagógusi, majd közel negyedszázados hivatásos újságírói ténykedést követő immár három évtizedet meghaladó művelődés-szervező tevékenységem során sikerült gyümölcsöző kapcsolatokat kiépítenem a Felvidék magyarságával.

Szülőföldem földrajzi adottságait, valamint a térség történelmi és kulturális örökségét szem előtt tartva és kamatoztatva kerestem segítőket, találtam lelkes aktív résztvevőket az 1990 óta évenként megrendezésre kerülő, ma már hagyományosnak tekinthető olyan rendezvények szervezésében, mint Az élő Rákóczi nevet viselő majtényi megemlékezések, melyek a szabadságharc eseményei kerek évforduló alkalmakor Kárpát-medence-szerte színesebbé és vonzóbbá váltak a közös nagyságos fejedelmünket és korát idéző felvidéki vonatkozásokat is taglaló tudományos tanácskozásonak köszönhetően.

Felbecsülhetetlen segítséget nyújtottak a Borsod-Abaúj-Zemplén megye közművelődési élete irányítói az ezredforduló éveiben szervezett térségi Dialógus találkozóikkal, melyeken Szatmár és vidéke, a Felvidék és Kárpátalja közel eső településeinek művelődési „napszámosai” teremthettek élő kapcsolatokat, oszthatták meg tapasztalataikat, közösen tervezgethették az egymás rendezvényein való részvételt. Ugyancsak hálával és szeretettel tudok emlékezni az akkor még komoly tekintélynek örvendő Magyarok Világszövetsége alelnökeire: Dobos Lászlóra és a vele dolgozó Pogány Erzsébetre. Nekik, meg Máté Lászlónak, Füzék Erzsébetnek, Boda Ferencnek, Mézes Rudolfnak, Görföl Jenőnek, Z. Urbán Aladárnak, Gál Sándornak – és sorolhatnám a neveket még hosszú percekig keresztül –, nekik köszönhető aztán az egyre népesebb és rendszeres részvétel az Adyt idéző novemberi Érmindszenti zarándoklatokon, az augusztus eleji sződemeteri Kölcsey-megemlékezéseken, a szeptemberi

erdődi, szatmárnémeti és nagykárolyi Petőfi-ünnepségeken, vagy a Fábry Zoltán tevékenységét is idéző Jakabffy Elemér Napokon. Magától értetődően üdvözölhattuk aztán az évek folyamán a nem egyszer csoportosan bennünket megtisztelő felvidéki művelődéskedvelőkkel együtt ünnepi szónokaink és előadóink sorában Duray Miklóst, Duka Zólyomi Árpádot, Kolár Pétert, Hrubik Bélát, Köteles Lászlót... – elnézést kérve ha e felsorolásból is valakinek a neve kimaradt.

Az EMKE hosszú éveken keresztüli alelnöke-, most pedig főtanácsosaként tevékenykedve – talán – szerénytelenség nélkül állíthatom, hogy a szatmáriaknak a felvidéki művelődési élet szervezőivel kialakult jó viszonya érezhetően erősítette a Csemadok és az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület kapcsolatait, Erdély-szerte gyarapodó együttműködési megnyilvánulásait.

Voltam ünnepi vendége is a szervezetnek Pozsonyban, Kassán, Galántán... – nem is egyszer...

Lélekben ma is Veled, itt vagyok: Felvidék !

Szatmárnémeti, 2021 januárja

szél-járás

Szerzőink

Bobory Zoltán költő (Székesfehérvár) • **Böröndi Lajos** költő (Feketeerdő) • **Dudás Károly** író (Vajdaság) • **Gál Sándor** költő (Buzita/Buzica) • **Gecsei Ádám** író (Mosonmagyaróvár) • **Görföl Jenő** helytörténész (Bratislava/Pozsony) • **Hornyák István**, újságíró (Éberhard/Malinovo) • **Jakubecz Márta** író (Felsőszeli/Horné Saliby) • **Kálóczy Katalin** szerkesztő, művelődésszervező (Budapest) • **Keller-Deák Kristóf** történész (Budapest) • **Kerék Imre** költő (Sopron) • **Kotolácsi Mikóczy Ilona** egyesületi elnök (Salzburg) • **Mezey László Miklós** író (Budapest) • **Muzsnay Árpád** újságíró (Szatmárnémeti/Satu Mare) • **Nagy Erika** író (Dunaszerdahely/Dunajská Streda) • **Kertai Csenger** költő (Budapest) • **Kovács László** helytörténész (Egyházgelle/Holice) • **Oros László** helytörténész (Felsőszeli/Horné Saliby) • **Pállfy Lajos** újságíró (Budapest) • **Pap Boglárka** Petőfi ösztöndíjas (Pozsony/Bratislava) • **Saitos Lajos** költő (Székesfehérvár) • **Tuba László** helytörténész (Mosonmagyaróvár)

Kölcsy szülőfalujában, Sződemeteren is emlékeztek

Január 23-án, szombat koradélután Kölcsy Ferenc szülőfalujában szép számú résztvevő emlékezett a magyar kultúra napjára.

A nemzeti imánk nevét viselő egyházi és művelődési központ, valamint a szomszédságában található (még Kölcsy Ferenc anyai dédnagyanyja: Bideskúti Zsigmondné által építtetett) református templom előtt összegyűlt érdeklődőket Pakulár István beszolgáló lelkész köszöntötte.

Őt Csűry István, a Királyhágómelléki Református Egyházkerület püspökének igehirdetése, valamint Bendel Júlia tansági tanárnő beszéde követte, majd köszöntötte a jelenlevőket Nagy Szabolcs, a román parlament RMDSZ-es Szatmár megyei képviselője, Pataki Csaba, a megyei önkormányzat elnöke és Gheorghe Marian helybeli polgármester.

A megemlékezést Pakulárné Buú Julianna lelkész, a Kölcsy Ferenc Egyházi és Művelődési Központ vezetője irányításával diákok verses műsora zárta.

A templom oldalánál álló Kölcsy szobor (Kő Pál alkotása) talapzatára az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület nevében Muzsnay Árpád, a szervezet főtanácsosa helyezte el a megemlékezés virágszálát.

Két említésre méltó érdekessége a megemlékezésnek:

- Az egyházi és művelődési központ lépcsőfeljárója mellett csak a magyar és román nemzeti lobogók díszlegettek az idén. A felvidéki magyarsághoz hasonlóan a sződemetereiek is az EU-s zászló bevonásával tiltakoztak az őshonos nemzeti kisebbségek problémái uniós szintű elutasítása ellen.
- A román és a magyar nemzeti kultúra napjának megünneplését csupán egy hét választja el egymástól. Beszédében említést is tett erről Kölcsény szülőfalujának polgármestere – a szobor talapzatán elhelyezett koszorúján békésen megfért mindkét nemzet háromszínű szalagja.

(A fényképfelvételeket Muzsnay Árpád, Egyedi Bernadett és Elek György készítette.)

Muzsnay Árpád

Várostarténeti vetélkedő Mosonmagyaróváron

2020-ban negyedik alkalommal hirdetett vetélkedőt iskolásoknak a Mosonmagyaróvári Városvédő Egyesület és a Huszár Gál Városi Könyvtár. 2017-ben a település üzemének történetéről, 2018-ban az alapításának 200. évfordulóját ünneplő Széchenyi István Egyetem Mezőgazdaság- és Élelmiszer-tudományi Karáról (az egykori Magyaróvári Gazdasági Akadémiáról), egy év múlva a vendéglátás és kereskedelem utóbbi száz évének helyi eseményeiről, végül 2020-ban a város műemlékeiről kaptak feladatokat az általános és középiskolák tanulói. Ez utóbbi ötlet abból született, hogy a városvédők „Mosonmagyaróvár műemlékeinek védelme, felmérése, értébecslése és népszerűsítése közösségi programok szervezése útján” (TOP-7.1.1-16-H-ESZA 2019-00961 számú) elnevezésű projekt keretén belül 2020-ban a település tíz jeles műemlékének felmérését végezték el, majd az így gyűjtött ismeretek széles körben való megismertetése érdekében vetélkedőt hirdettek 8-10. osztályos tanulóknak. Kimlei Péter helyismereti könyvtáros dolgozta ki a benyújtandó pályamunkák tartalmi és formai követelményeit, s az értékelés szempontjait. Merthogy a koronavírus járvány nem engedte meg a személyes szóbeli vetélkedést. Ezért a pályázóknak a kijelölt tíz műemlék közül egynek le kellett írniuk a pontos nevét, megszövegezniük az építészeti leírását, történetét és mai állapotát, és saját és archív fotókkal illusztrálniuk az így elkészült munkát. Kiegészítő feladatként a műemlékhez és környezetéhez kapcsolódó szobrok, emléktáblák, síremlékek stb. tanulók által készített fotóit kellett csatolni, és egy megadott történelmi korban játszódó, elképzelt történetet alkotni ugyancsak a műemlékhez kötődően. A kiíráshoz a pályázók megkapták az épületekről a fontosabb tudnivalókat, amelyeket természetesen további forrásokból vett adatokkal, tényekkel egészíthettek ki. Kikerülhetetlen volt a műemlékekkel való személyes találkozás, amelyet saját készítésű fotókkal kellett bizonyítani, ezt szolgálta a kiegészítő feladatok egy része is.

Sajnos a járvány korlátozta a tanulók forrásgyűjtő munkáját és a fényképek elkészítését, ezért csak 9 pályamű érkezett be a megadott határidőre, amelyből öt választotta témájául a magyaróvári várat. Bizonyára ebben része volt annak, hogy a város legismertebb és egyik legfontosabb műemlékéhez izgalmas történelmi események fűződnek, s a Nemzeti Kastélyprogram és a Nemzeti Várprogram keretében 2019-2020-ban komplex műemléki felújítás történt a vár teljes földszinti részén, a belső udvaron és homlokzatán. Egy dolgozat a főhercegi uradalmi malomról, egy a főhercegi sörfőzdeiről, egy Moson talán legszebb polgári épületéről (Korona Szálló), egy másik Magyaróvár régi és szép lakóházáról, a múzeumnak helyet adó Cselley-házról készült. Természetesen a kiíróknak figyelembe kellett venni a járványügyi előírásokat, ezért a pályaművek beküldése és értékelése az interneten történt. Egyedül a jutalmak átadását szerveztük meg személyes találkozással, de a csapatokat egyenként hívtuk meg a személyes kontaktusok csökkentése érdekében. A zsűri három tagja: dr. Kalmár Sándor egyetemi docens, a Mosonmagyaróvári Városvédő Egyesület alelnöke; Kimlei Péter tanár, könyvtáros és Tuba László nyugalmazott könyvtárigazgató volt. Összesen 60 ponttal jutalmazhattuk a pályaműveket, s a három értékelő pontjainak átlaga határozta meg a helyezéseket. Szoros volt a verseny, mert az első három helyezett pontszámai között mindössze 1–2 pont volt a különbség, de a zsűri tagjai a képernyők előtt ülve hamar megegyeztek a sorrendről.

Első helyezett lett a Mosonmagyaróvári Piarista Gimnázium, Általános Iskola és Óvoda 8. osztályos csapata (Erdősné Benke tanár, Fitus Iringó, Szakács Maja, Stróbl Rebeka, Radák Zsombor) a magyaróvári várról szóló alapos, szépen illusztrált munkával. Szorosan követte őket a Győri Sz. C. Bolyai János Általános Iskola nyolcadikos csapata (Hegedűs Borbála tanár, Bernáth Eszter, Kéri Csenge, Molnár Melina, Pandur Sára) a főhercegi uradalmi malomról írt igényes pályázatukkal. A képzeletbeli dobogó 3. fokára a Piarista-iskola 8. osztályának csapata került a főhercegi sörfőzdeiről készített pályaművel (Erdősné Benke Éva tanár, Faddi-Horváth Annamária, Galambos Fanni, Koszorus Bence). A 2020. december 4-ei értékelőn és jutalom-átadáson az első hat csapat részesült jutalomban, amit Tuba László zsűrielnök adott át a felkészítő tanárnak és a tanulóknak. Összejevetelünket azzal a jó érzéssel zárhattuk, hogy jó néhány tanulóval megszerettettük városunk jeles, régi épületeit, akik felnőtté válva védelmezői lesznek a településünk küzdelmes évszázadai alatt megmaradt, megmentett értékeknek.

Tuba László

Ifjúsági munka a korlátozások előtt, alatt és után a Csemadokban

A Szlovákiai Magyar Társadalmi és Közművelődési Szövetség – Csemadok Ifjúsági Tagozata nagy lendülettel és tervekkel kezdte az új évet 2020-ban. Január első hetében második alkalommal rendezték meg a szervezet ifjúsági tréningjét, az Add tovább a lángot! Tizenöt fiatal vett részt a rendezvényen. A Csemadok díszelnöke, Fábry Zoltán emlékére vetélkedőre hívták az alap- és középiskolás tanulókat. Egy korábbi írás nyomán, *Fábry Zoltán, aki mindnyájunkért élt* címet viselte a több fordulóból álló megmérettetés. Kezdetben tíz csapat jelezte a részvételét Dél-Szlovákia szerte, majd öt csapat menetelt a döntőig, mely a Stószhoz közeli Szepsiben rendezték meg.

A pandémia beálltával időszerrűvé lett, hogy az online térben láttassák magukat, ezért létrehozták a Csemadok Ifjúsági Tagozat facebook oldalát, ahol azóta is rendszeresen közölnek különböző tartalmakat, mint a Mesék felnőtteknek Felvidékről videósorozat. Májusban kezdték felvenni az első történeteket, kisebb megszakítással a mai napig minden csütörtök este új mese, monda, legenda várja a kíváncsi hallgatóságot. Nagy megkönnyebbülés volt a személyes találkozások feloldása a nyár idejére, így szigorúbb egészségügyi keretek között, de megvalósulhatott a harmadik Add tovább a lángot! ifjúsági tréning. Ez alkalommal már húsz résztvevő és öt állandó tréner töltött el néhány kellemes napot a Gombaszögi Nyári Tábor helyszínén. Szerencsére a többségről elmondható, hogy

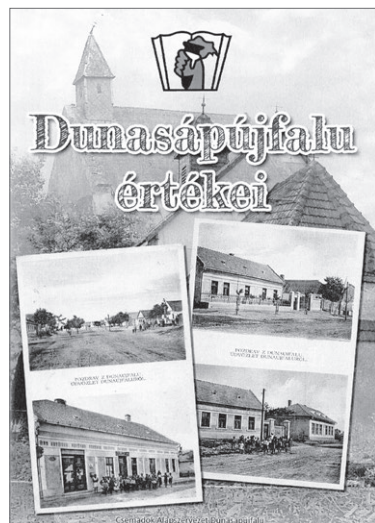
aktívan segítik a hozzájuk legközelebb eső alapszervezet munkáját, kiveszik részüket az ifjúsági oldal szerkesztésében is. Szívesen ismerkednek a cikkírással, online tartalomgyártással, így az Első Kézből havilapba, mely a Csemadok saját lapja, minden tréning után írnak beszámolókat, élményeket, Ősszel a magyar nyelv napja alkalmából videómontázst készítettek, melyben elmondják miért szeretik a magyar nyelvet, miért hálásak érte. Ennél nagyobb megtekintést a karácsonyi időszakban közzétett igazán kedves felvétel kapott. Szanyi Márk és párja, Bába Katika nagyszüleit és az ő barátaikat kérdezték a gyerekként megélt ünnepi készülődésről, szokásokról, emlékeikről.

A 2021-es évet egy némafilmmel indították, melynek már a címe is, „Add tovább, hogy magyar vagy” a jelenleg aktuális népszámlálás fontosságára hívja fel a figyelmet. A fiatalság is várja, hogy elüljön a korlátozások időszaka, s újra együtt lehessenek. Addig is, a virtuális térben folytatják a megkezdett munkát.

Pap Boglárka

A felvétel a gombaszögi táborban készült a nyári tréning idején

Értékes könyv egy felvidéki faluról

Egy műfajteremtő könyv jelent meg egy Csemadok alapszervezet kiadásában „Dunasápújfalu értékei” címen. Az, hogy műfajteremtő ez a könyv, bizonyára magyarázatra szorul. Ismereteim szerint ugyanis ezidáig egy településről általában vagy teljességre törekvő falumonográfia jelent meg, vagy pedig egy-egy jelentős jelenségének (épített emlékek, néprajzi jellemzők, népzenei hagyomány, nyelvjárás) leírását tartalmazó tanulmány.

Neszméri Tünde könyvében szerencsés módon ötvözi ezt a két műfajt, eltalálva a kettő ideális arányát. Ennek az állításnak az igazságát hadd bizonyítsák a kötet egyes fejezetei: A község történetét az ismert kiadványokban fellelhető ismeretek alapján foglalja össze. Az épített örökség fejezetében szakszerű leírást ad ezekről: a templomról, a szakrális emlékekről, az egyes épületekről. A hagyományvilágról szóló fejezetben merít a régi szakirodalomból, de az újabb munkákból is, sőt a saját gyűjtésében (nagyanyjától) írja le pl. a lakodalmi menüt.

Értékes része a község nyelvjárásáról (a falu az ö-ző nyelvjárássziget-hez tartozik) írt fejezet, mely nyelvjárási szaktanulmányként is megállná a helyét. Az iskolatörténet (mivel ma sajnos már nincs magyar iskolája a falunak) különös jelentőséggel bír. Az olvasó számára talán legértékesebb az a fejezet, melyben a nagyanyjával, idősebbekkel való beszélgetések alapján bontakozik ki a falu hagyományvilága, történeti emlékezete (az 1938-as visszacsatolás). A Csemadok történetét és jelenét érzelmi fűtöttséggel taglalja a szerző, ez nem csoda, hisz maga is egész eddigi életét a Csemadokban végzett munkának szentelte. Van a könyvnek a különleges fejezete a „Ludovika lovastanya”, mely egy mai vállalkozás hagyományőrző szerepét mutatja be. Ez az írás egyértelmű bizonyítéka annak, hogy a szerző nem csak a múlt értékeit tartja értéknek a faluban, hanem a mai értékteremtő munkát is. Ezáltal is vált ez a kis könyvecske műfajteremtővé.

Amit Neszméri Tünde könyvéről elmondtam, azt azért is tettem, hogy másokban is fölkeltssem az érdeklődést egy ilyen munka megírására. Úgy vélem, hogy aki körülnéz a saját falujában, összegyűjti értékeit – a múltbélieket és a jelenkoriakat – képes egy ilyen munka megírására és megjelentetésére.

Kovács László

Két kötetnyi szerelmes vers a Kráter Műhelytől

Az Örök útitársak című antológia

A rajzfilmrendező, grafikus, művelődéstörténész Jankovics Marcell mondta egy nem régiben megjelent vele készült interjúban: „*Minden érték a múltból jön*” (Magyar Nemzet, 2021. január 22.). Megállapítása természetesen igaz a nép- és műköltészetre is, éppen ezért mindenkor indokolt a magyar líra történetébe visszakalandozó, elkalauzoló antológiák megjelentetése. Ezúttal olyan válogatásról lesz szó, amely a magyar szerelmes vers történetét idézi meg a kortalan népköltészet remekeitől, a műköltészet esetében a XVI. századtól a rendszerváltozásig. A fél évezredre visszatekintő, a nagy érzésről, illetve férfi-nő kapcsolatról, házasságról szóló antológiát az ismert irodalomtörténész, tanár és könyvszerkesztő, Lisztóczy László állította össze, és a kiadványnak az *Örök útitársak* címet adta — Dsida Jenő szép költeménye után.

Minden válogatás esetében önként adódik a kérdés: miért épp ez a költő, miért épp ez a mű került a kötetbe. Vagyis a szerkesztőnek mindenkor illik megindokolnia a válogatás szempontjait. Lisztóczy László korrektül el is mondja az előszóban, hogy szubjektív értékítélete és ítései ízlése mellett igyekezett objektív szempontokat is érvényesíteni. Ezek elsője az volt, hogy a magyar irodalomtörténeti kánonban csaknem vitathatatlan szerepű alkotók népszerűnek tartott verseit válogassa össze. Mérlegelte azt is, hogy az adott vers mondandója, stílusa, poézise mennyire tükrözi szerzője költői karakterét, meg hogy az adott költemény milyen egyedi színt ad hozzá a magyar líratörténet tablóképéhez, illetve miképp képvisel sajátos árnyalatot az antológia többi darabjához viszonyítva. Ilyenképpen Lisztóczy László az irodalomtörténeti kánonban szereplő, ismertnek vagy népszerűnek számító költemények közül válogatott szerzőnként egyet-egyet. E kényes egyensúlyokra ügyelő munkájában természetesen segítségére volt több évtizedes pedagógusi tapasztalata és antológiakeresztő gyakorlata is. E szempontok érvényesülésével az *Örök útitársak* a magyar szerelmi líra fél évezredének legfőbb esztétikai és poétikai színvonalát reprezentálja.

A magyar költészet értékeinek tudatosítása, a klasszikus versek ismeretének fölfrissítése mellett az összeállítónak voltak még közvetettebb céljai is e munkájával. Bemutatni a legemberibb és legintenzívebb emberi érzés mikrokozmoszát, a rajongást és a kiábrándulást, az imádat és a gyűlölet egymást váltását, a szemérmes tartózkodás és a lobogó szenvedély kettősségét, verssel szemléltetni a beteljesülés boldog pillanatait és a vágy őrjítő hiányérzetét, továbbá a közösen megvívott életküzdelmek összekovácsoló erejét, a másik elvesztésének fájdalmát, illetve az elmúlás tudatosítását. És vannak versek, amelyek ugyan rajongó érzelmekről szólnak, de háttérükben földereng a történelem perspektívája vagy a fárasztó köznapok miliője – illusztrálván, hogy még a nagy érzésbe belebódult pár sem szabadulhat meg a társadalmi környezet befolyásaitól.

Végül is egy ilyen könyv arra tanít, amit Benedek Marcell oly egyszerű természetességgel fogalmazott meg könyve címével: *Szépen élni* (Budapest, 1968. Magvető). Az író úgy tartotta, hogy a szép élet nem a fiatalság kiváltsága, az ember egész életében kinyithatja lelkét a szépségek felé, idősebb korában is törekedhet a tartalmas, szellemi értelemben igényes életre, tudatosítva: „*A világ szépsége a művészi szépségen át igazul*”. Az *Örök útitársak* darabjainak többsége a szép és tiszta élet vágyát és boldogító célba érését fogalmazza meg.

Az antológia fölépítése magától értetődően egyszerű; alapja az időrend, a versek keletkezésének

dátuma. Első részébe kerültek a magyar népköltészet ismert szerelmes darabjai, negyedszáznál is több. Olyan népszerű dalokkal találkozhatunk itt, mint a Queen együttes jóvoltából világszerte ismert *Tavaszi szél vizet áraszt*, vagy az *Ejhaj gyöngyvirág*, / *teljes szegfű szarkaláb* kezdetű, aztán a *Csillagok*, *csillagok*, *szépen ragyogjatok*, és mondjuk, *A csitári hegyek alatt*. A kisded népköltészeti összeállítás is Csoóri Sándor igazát bizonyítja, miszerint a műköltészet szerelmes darabjai mindig magukon viselik a keletkezésük korának érzelmi divatjait, szerelemfelfogását. Ezzel szemben a népköltészet darabjaiból rendre hiányzik mindenfajta kordivat, időtől függő életérzés. A népköltészet – örök, tehetjük hozzá.

A rövid népköltészeti szemle után következnek a magyar költők munkái, a XVI. században élt Tatár (Tar) Benedektől a tragikusan korán elhunyt Turcsány Péter 1990-ben írott verséig. A szerzők névsorából ránézésre kiderül, hogy immár valamennyien eltávoztak, ilyenformán lezárt életművük megítéléséhez és a válogatás szempontjaihoz megvan a kellő irodalomtörténeti, esztétikai, kritikai távlat. A kötetbe beválogatott 132 költő háromnegyede XIX–XX. századi alkotó, e két évszázad jelentős és többségében iskolai tananyagban szereplő, esetleg népszerű lírikusa Berzsenyi Dánieltől Ady Endrén és Illyés Gyulán át Nagy Gáspárig.

A XX. századiak között szép számmal vannak határon túli költők, a kisebbségi irodalom megalapozóitól a közelmúlt jeleseit, Reményik Sándortól Győry Dezsőn át Magyar Lajosig. Sőt egy költő, a szerb Vitkovics Mihály személyében képviselteti magát a hazai kisebbségi irodalom is. Érdemes megfigyelni, hogy jelen vannak a kötetben a költő-házaspárok, mint Petőfi és Szendrey Júlia, Nagy László és Szécsi Margit, Szilágyi Domokos és Hervay Gizella. És ott van még apa és fia: Áprily Lajos és Jékely Zoltán. Az pedig az anyag időbeli kiterjedéséből és a magyar líra természetéből adódó vonása az összeállításnak, hogy együtt szerepelnek benne a klasszikus metrumok képviselői az avantgárd szerzőkkel, a népiek és az urbánusok, istenfélő konzervatívok és elvhű szocialisták – Wass Alberttől Kassák Lajoson át Petri Györgyig, vagy Erdélyi Józseftől Benjámin Lászlóig. Van köztük számos formaművész, poeta doctus és népből jött, ösztönös zseni, mint Babits Mihály, Kosztolányi Dezső, illetve Sinka István és a korondi fazekas dinasztiából származó Páll Lajos. Hiánytalanul fölvonulnak a klasszikusok, kezdve Csokonaival, végezve Csoóri Sándorral vagy Juhász Ferencel. Az összeállító – nyilván a maga ízlése sugalmazására és a versanyag színesítésére – néhány kevésbé ismert, a magyar vershagyományban csak lábjegyzetként szereplő alkotót is beválogatott, ilyen Ungvárnémeti Tóth László, Vályi Nagy Ferenc, Apor Elemér.

Csak a költők névsorának áttekintése meggyőzheti az olvasót, hogy az *Örök útítársak* a magyar szerelmi líra első vonalában állók munkáiból szemelget, de olyan módon – lerázva magáról a tankönyvszerűséget, a didaktikusság gyanúját –, hogy az ismert klasszikusok, illetve az iskolai tananyagban szereplők mellett szóhoz jutnak a kismesterek, a méltatlanul elfeledettek, vagy épp nem elsődlegesen költőként ismert tollforgatók is – Orczy Lőrincről Karinthy Frigyesig. És még nem is szóltunk a korstílusok, a műfajok, a versformák, a beszédmodok sokféleségéről. Arról, hogy az antológiában található virágének, poéma, ekloga, dal, óda, fohászos vallomás, sanzonszöveg, megannyi klasszikus vagy formabontó alakzat, netán nyelvi leleményekben tobzódó játékos költemény. Ady megrendült vallomásától (*Órizem a szemed*) Heltai Jenő és Szép Ernő orfeumi hangulatú, vidám dalaiig (*Mert dalaimnak...*; *Add a kezéd*) ér a sor, a formaművész bravúrijától az epigramma tömörségű megszólalásig. Akad vers, amelyből fölsejlik a szerelmesek társadalmi környezete, kapcsolatuk történelmi miliője (Magyar Lajos: *Állj mellém...*); van, amelyik egy hosszú szerelem históriája (Szabó Lőrinc: *A huszonhatodik év*); és van, amelyik az erotikus évdést jeleníti meg (Karinthy Frigyes: *Pityang*). Az antológia verskorpusza műfaji, stílári, poétikai szempontból is szemlélteti a magyar költészet elmúlt évszázadainak hihetetlen gazdagságát, varázslatos sokszínűségét.

(*Örök útítársak. Válogatás a magyar költészet legszebb szerelmes verseiből. Válogatta, szerkesztette, az előszót írta: Lisztóczy László. Pomáz, 2020. Kráter Műhely Egyesület, 248 p.*)

Korom és csillagpor – Czirok Ferenc szerelmes versei

Az Ausztriában élő, esztergomi kötődésű Czirok Ferenc második verses kötetéről aligha lehet érdemben szólni, hogy meg ne említenénk az elsőt, a *Pityang és csillagablak* címűt (Pomáz, 2019. Kráter Műhely Egyesület). Annak az volt az egyedi vonása, hogy „párversekből” állt; mintegy három évtizednyi különbséggel írott költeményekből: az 1970-es években keletkezettekől és azok ezredforduló utáni párdarabjaiból, utólagos reflexióiból. Arról az első kötetéről szólva (*Emlékek ereje – Czirok Ferenc verseiről*. = Szél-járás, 2020. 1. sz. 80-84. p.) említettem, hogy Czirok versvilágának talapzata az egymásra rakódott emlékek sokasága. Ez magától értetődő volt, hiszen a verskorpusz két, egymástól három évtizednyi távolságra álló keletkezési időre teget jelenített meg: egy sorkatonai szolgálattal és némileg elhamarkodott házasságkötéssel súlyosbított ifjúéveket, valamint az érett férfi és az irodalomban tájékozott, az írói mesterség fogásait időközben megismerő tollforgató jelenhez közeli korszakát. A második kötet anyagának, az ezredforduló előtt és után keletkezett lírai darabok elemzésekor sem lehet kitérni az emlékezés alkotói jelentőségének újbóli említése elől. Ugyanis Czirok Ferenc jelenkori nézőpontja is a múltidéző. Új versei kötetének szerzői előszava is azzal kezdődik, hogy emlékei között kutakodva találta meg azokat a szerelmes életepizódokat, lélekállapotokat, érzelmeket, amelyek az élet nyűgeitől bekormozott lelkét a csillagok szférájába emelték. Vallomása szerint ebben a kétszintes világban az „első működő erő” a szerelem; az a földi szerelem, ami az égbe röpít, a vágyak beteljesedésének csillagkapujáig. Hiszen a szerelem előtt nincs akadály, hiszen mint az ókori görög mitológiából, vagy épp Dante óta tudjuk, még a halált is legyőzheti. A szerző metaforája szerint a szerelem beteljesülése nem más, mint belépés azon a csillagkapun, ahol a lírai ego találkozhat régi és újabb szerelmeivel, Euridikével, Beatricével, a két Júliával, Capulettel és Szendreyvel, az örök Annával, Lillával és Lédával, meg a többi irodalmi nőalakkal vagy a valóságos imádottal. Czirok Ferenc azt is tudja, ebbe a paradicsomi szférába nem sokan juthatnak el, ő mindenesetre a könyvével útmutatást ad ehhez az érzelmi-lírai expedícióhoz.

Azt is tudjuk, legkésőbb Ady Endre óta, hogy ha a költő szól, magáról beszél. Nincs ez másként Czirok Ferenc esetében sem. Hangja mindig a lírai alanyé, aki a lét széles horizontjával a szeme sarkában néz vissza a múltjába. Világtávlatban és időperspektívában tekint vissza, miközben szellemileg igényes, érzelmileg hiteles képet rajzol a régebbi és újabb szerelmekről. Deduktív módon, az érett férfi valóságérzékelésével és bölcs belátásával tekint hajdani érzelmi életére.

A múltidézés, az emlékezés folyamata óhatatlanul előhívja azt az elméleti kérdést, hogy létezik-e abszolút hiteles költői emlékezés. Van-e az emlékidézésnek valamilyen korrekt mércéje, vagy csupán reprodukciós próbálkozásokról beszélhetünk? Maga így ír erről: „*Emlékek közt bolyongani olyan, mintha egy elvirágzott pityang tovalibbenő ernyőcskéjébe kapaszkodna az emlékező*”. A lírai formájú emlékezés bonyolult dolog, hiszen a poézis sajátos eszközeivel, a szóképekkel, a versnyelvvel idéződnek meg a hajdani impressziók, arcok, hangulatok, helyzetek, gondolattöredékek vagy érzelmi villanások. Ugyanakkor a lírai ego makacsul próbál ragaszkodni régi önmagához, akár az időmúlás torzítását elszenvedő emlékképeihez is. Azt hiszem, ez a ragaszkodás a múlt tudatba vésődött képeihez – ez adja a költő emlékidézésnek hitelességét. Az emlékekhez fűződő bensőséges, tiszta és őszinte viszonyból bomlik ki és jelenik meg a mában az abszolút igaz emlékkép, úgy, ahogyan József Attila tanította: „*az igazat mondd, ne csak a valódit, / a fényt, amelyetől világlik agyunk*” (Thomas Mann üdvözlése). Nos, Czirok Ferenc igaz emlékeinek gyűjteménye a *Korom és csillagpor*.

A költő régi arcokra, régi érzelmekre, régi vonzalmakra emlékezik, például tizennyolc éves korának elsietett kapcsolatára (*Különös emlék*); tudatosítja, hogy a szerelem emléke kitörölhetetlen (*Kormos marad*); földidezi tévedését, amikor a hálát összetévesztette a nagy érzéssel (*Életem része voltál*). Egyik

verséből kirajzolódik a történelmi háttér is, az 1968. augusztusi éjszaka, amikor a szocialista országok „testvéri segítséget nyújtottak” Csehszlovákiának (1968. *Tücskök, tankok, csillagok*); máskor ugyanazt a történetet ábrázolja a lány és a fiú szemszögéből (*Rövid történetek*). Ahogy a legtöbb költő, ő is egymásba fonódva ábrázolja a szerelem megannyi ellentmondását: a mámoros öröm és a kínzó kétségek váltakozását (*Kétségek között*), a bolondulásig fölfokozott, önszuggesztióval fölspantolt érzést (*Belebolondulva*), és persze tudja, hogy a „szerelem átkozott gyötrelme” (*Vergődés*). Tudja, hogy a vágy olyan kínzó tud lenni, hogy már eltorzítja a szívet (*És tényleg...*); és közelről ismeri a nagy érzés elmúltát is (*Megérett az idő; Rendezetlenül*). Arról is ír, hogy a szerelem egyszerre a legönzőbb és legáldozatkészebb érzés (*Új hittel dalolva*), hogy vakká tesz és téveszmékbe kerget (*Kétség*); hogy vágy és alázat nem zárják ki egymást (*Kétüléses tűzmadár, V*). Egyszóval a múltba néző Czirok Ferenc sokat tud a szerelemről, és e tudását a lírai alany hol heves, hol elégikusan kibeszélő szándékával osztja meg olvasóival.

A kérdés most már az, hogyan, miféle poétikai eszközökkel adja elő sokszínű, gazdagon rétegezett mondandóját. Szögezzük le rögtön: személyében nem poeta doctusról beszélünk; Czirok Ferenc nem egy bravúros formaművész, inkább poeta natus, született költő, a tekintetben mindenképp, hogy fiatal éveitől kezdve hajtja az önkifejezés vágya, az alkotás teremtő ambíciója, ahogy erre tanulság volt első verses kötete és az a tény, hogy a képzőművészet ágaiban is jócskán kipróbálta magát. (E kötetét is maga illusztrálta.) Verseit nem a versformákkal, metrumokkal vagy ütemekkel való briliáns technikák jellemzik, hanem ugyanaz, ami a művek tartalmi hitelét adja: az őszinteség ereje, az önkifejezés vágya, a kibeszélés szándéka, a hajdani élmény mai megosztásának akarása. Hitelességének ereje az emlékeit is dinamizálja. Valahogy úgy, ahogyan a *Látomás* című darabjában szól: „Búgó, zúgó, rontó és rohanó, / éneklő és kiabáló, vadul sodró / lendület magaddal ragadtál. / Vittél vígságba, szerelembbe, táncba”. Vagy így: „Ölő fergeteg húzott / magába csókoddal. / Emlékeimben édes dal / lett minden érintésed. / Szerelmünk ébresztő éneke” (*Ölő fergeteg*). Sokszor fergeteges ritmust diktál, majd mélázva tűnődik; egyszer rajongásig hajszolja magát, másszor rezignáltan, elégikus hangon mereng. Úgy ír, ahogyan a hajdani szerelmes férfi viselkedett, vagy amiként a mai böles visszagondoló és tapasztalt ember érez.

Azt is el kell mondani, hogy Czirok Ferenc egyáltalán nem eszköztelen költő, hiszen találó hasonlatai, szemléletes szóképei, érzékletes helyzetrajzai vannak, és mindig ritmust ad a verseinek: „*Időtlen köveken / jár még a szerelem / velünk és veletek / romokon lépdelenek*” (*Emlék lettünk*). Lám, egy egyszerű, de többjelentésű kép, ami dinamikus sodrással jelenik meg az olvasó előtt. Olykor ötletes strófákat alakít ki (*Apró dalok*), rutinosan szólal meg a haiku formában (*Aphrodité üzenete kimonóban* című fejezet), 12 részes versfüzért alkot (*Szerelmesek kalendárium*), és egyáltalán nem idegen tőle a dalforma (*A tetőre érve*), de előfordul kötetében a Balassi-strófa egyszerűsített változata, az ún. „balassiáda” is (*Hit, szerelem, kétség; Csókokban tobzódik*). Verseinek többsége valamiféle átmenetet képez a szabad vers és a kötött formák között, ám ez nem zavarja a versolvasót, mert textusait rendre a belső ritmus dinamizálja. Például így: „*dörömbölt / a ritmus bennem, / éreztem, / hogy mit kell tennem: / lángos / lánggal ölelni, égő / szemmel / szeretni*” (*Ha veled voltam*). Verseiben igyekszik egyensúlyban tartani az érzelmes „kibeszélés” direkt formáit és a képes beszéd poézisét, az önkifejezés szándékát és a szómágia bűvöletét, a hitelességet és az érzelmi sodródást. Olyan ösztönös költő, aki az 1970-es évek zsenyéitől, első költői próbálkozásaitól a tudatos alkotómunka, a művészi igényesség felé tartva jutott el az ezredfordulóig, vagyis e kötet anyagáig.

Közhelyes igazság: a lírai emlékezés mindig összetett, mert áttételesebb, sokrétebb, absztraktabb, mint a köznapí múltidézés, mert a poézis eszközeivel történik. Czirok Ferenc esetében ez a sajátos eszköz elsődlegesen az elszántság hitele, ragaszkodása önnön múltja hús-vér és szellemalakjaihoz. A hozzájuk fűződő bensőséges viszonyának hiteles megjelenítése versvilágának legfontosabb és legrokonszenvesebb karakterjegye.

(Czirok Ferenc: *Korom és csillagpor. Versek. Pomáz, 2020. Kráter Műhely Egyesület, 148 p.*)

Mezey László Miklós

Az emlékezés méltósága

Böröndi Lajos: *sor/tűz című verseskötetéről*

Böröndi Lajos **sortűz** című kötetében állhatatosan ki-tart 1956-os forradalmunk emlékezetének ébrentartásában, újra meg újra felidézi a Magyaróvári sortűz ártatlan áldozatait, az iszonytató eseményeket, melyek történtek.

A kötet alaphangja ma is a megrendülésé, a változatlan fájdalomé. Vajon mi is ébren tartjuk magunkban az azóta eltelt időszak akkori történéseinek visszhangját?

Böröndi arra biztat bennünket, hogy a gyilkosokat néven kell nevezni se ne engedjünk a megbocsátás üres szölamaiban történő idézgetésének, a tények deformálásának. A nemzeti amnézia jeleit is megtapasztalva: mintha el lehetne bagatellizálni az akkori tragikus események visszhangját, a forradalom és szabadságharc igazi történetét, hős halottainak emlékezetét: Magyar Katalin, Gérecz Attila, Gulyás Lajos és más fiatal kortársaik emléke nem hunyhat ki a mai újabb nemzedékek agyában – szívében sem. A költő ma sem óvakodik az emlékezéstől, e versekben állít emléket, egész könyvet szentel nekik, egységesen megkonstruált verseiben.

Az 56' utáni és máig tartó időszak tömör összefoglalása például talán leginkább megrázó szonettje: a metszet című, idézzük itt egészében:

bejöttek az oroszok
aztán kicsit itt maradtak
ővni védeni ellenük
a szocialista forradalmat

ránk hoztak dögvészt rákosít
egyenlőséget szabadságot
aki nem dögöl bele
a börtönablakon kiáltott

azt hittük aztán ötvenhatban
minden kiégett ruszki tankban
a szabadság világa lángolt

aztán kádár jött szürke vásott
gyűrött kabátban hozta nekünk
a kötelet és a szabadságot

Az alábbi is egyike, ikerverse szinte a fenti szonettnek: elszántan személyes hangú vers, a melléje illeszkedő az októberek című is.
Íme, pár strófa belőle:

már beásták a golyószórókat Magyaróváron
csupán a fölséges nép hiányzott
eljött az is fiúk és vidám lányok
tömegsírokon lovak patkónyoma

s az ájulás vastag szalagjai

Haynau már felhörpítette sörét
Dudás szemében a kislányok
fűre fröccsenő vére
lemegy a nap
ősz van október hava

Böröndi Lajos múlhatatlan érdeme, hogy egységes szerkezetű kötetében örökítette meg forradalmunkat. Tovább éleszti a lángot, amit kortársai: Nagy Gáspár, Buda Ferenc, a tragikus végű Gérecz Attila és más költők gyűjtöttek. Emlék- idézőn, de sohasem feledhetően!

Kerék Imre

szél-járás

A rettenet könyve

A mosoni zsidóság emlékezete

Három vaskos kötetben, közel ezer oldalon jelent meg egy hiánypótló könyv, amely a mosoni zsidóság történetét dolgozza fel. A Kovács Sándorné Back Irén jegyezte kiadvány fontos állomás a múlttal történő szembenézés során.

Mosonmagyaróvár és környéke történelmének dokumentáltsága meglehetősen gazdagnak mondható, köszönhető ez annak, hogy a valaha Magyaróvár Moson vármegye székhelye volt, s megyei levéltára gazdag anyagot őriz. Igaz, 1945 után a győri megyei levéltár fiókintézményévé vált, így a gazdátlanság az azt követő évtizedek történetének dokumentumgyűjtését is befolyásolta. S hiába a levéltári törvény, a legújabb kor iratanyaga nem minden esetben esik át levéltári rostán.

Egy mosoni képes levelezőlap 1936-ból.
Az olimpiai lángot köszönti a Strebel Művek előtt a bécsi országúton
a tetőn és a gyár előtt felsorakozott nézősereg karlendítéssel.

S a vármegyei szerep eltűnése a kutatások fontosságát is eljelentéktelenítette, s a város értelmiségének „hiánya”, szervezetlensége, szerepének háttérbe szorítása sem kedvezett a közelmúlt feltárásának. S 1956 tragédiája pedig az 1944-45-ös időszak történetének kutatását is háttérbe szorította. De hiányoznak azok a főállású történészek, akiknek feladatául róná ki a város történetének feldolgozását. Így esetlegesen születnek kiadványok, ezek eljutása az érdeklődőkhöz is nehézkes.

Így igazán nagy fegyvertény, hogy 2018-ban, hosszú előkészületek után napvilágot látott egy vaskos monográfia Tuba László szerkesztésében Mosonmagyaróvár címmel, amely megpróbálja 2014-ig összegezni az ezen a téren végzett kutatások eredményét.

A mosoni zsidóság emlékezete ezek fényében még inkább tűnik jelentős könyvnek, s főként akkor, ha a kötetet föllapozva dokumentumok ezrével találkozunk. S megdöbbenve konstatáljuk, hogy egy házaspár családi indíttatástól vezérelve ezek összegyűjtésére áldozta az életét.

Az utolsó közös fénykép: a szerző édesapjával az udvaron.

Back Irén édesapja nem jött haza a haláltáborból, bátyja szerencsére igen. Ezt követően határozta el a szerző, hogy felkutatja a mosoni zsidóság minden fellelhető dokumentumát, megírja történetüket, a városban és a környéken betöltött szerepükkel együtt.

S fölkutat mindenkit, aki emlékezni tud és mer. Így három rétege van a könyvnek, egy történelmi, egy dokumentum és egy emlékezés rétege.

A közzétett dokumentumok kivétel nélkül az eredetiről készült másolatok, a visszaemlékezések a túlélők, az iskolatársak, a szomszédok elbeszélései.

A harmadik kiegészítések kötet azokat az iratokat tartalmazza, amelyek az első két kötet közlésfolyamába nem fértek be. Így a házaspár – hisz Back Irén férje, Kovács Sándor is részese volt a gyűjtőmunkának – több évtizedes küzdelmének eredménye a könyv.

Ami kirajzolódik előttünk, az a város szégyenének története, leírása. Nem mentség, hogy másutt is hasonlóan telt el a rettenet két éve. A publikált korabeli újságcikkekből az is kiderült, hogy sokan túlteljesítették a központi kívánalmakat. S hogy kevesen nyújtottak segítő kezét.

Későn, túl későn érkezett ez a szembenézésre sarkalló könyv. De megszületett, és kikerülhetetlen. Fontosságát az is jelzi, hogy több tengeren túli és európai egyetem könyvtárában megtalálható.

Kovács Sándorné Back Irén: *A mosoni zsidóság emlékezete I-III. kötet. Mosonvármegyei Kiadó 2016–2017.*

Böröndi

Magyarul olvasok!

Keressük az ausztriai magyar diaszpóra 2021-es kedvenc magyar könyvét!

A Salzburgi Magyar Egyesület, 2021. január 22-én, a Magyar Kultúra Napja alkalmából, olvasási játékot hirdet az ausztriai magyar diaszpórában élő gyerekek és felnőttek számára.

A cél: Keressük az ausztriai magyar diaszpórában a 2021-es év könyvét.

2020-ban elindítottuk a Salzburgi Magyar Minikönyvtárat. Felhívásunkban ennek kínálatából teszünk fel egy-egy könyvlistát öt korosztály számára. A könyvlistákon magyar szerzők magyar remekművei vannak. Aki ezek közül a könyvek közül valamelyiket elolvassa és a könyvről beküld egy rövid értékelést, bekerül egy sorshúzásba. Ahány könyvet olvasol, annyszor kerül be a neved a kalapba, s annál nagyobb eséllyel nyered meg a játék díjait. Egy e-book readert, egy könyvecsomagot, vagy egy 50 Euró értékű salzburgi óvárosi ajándékutalványt.

A játékba bárki becsatlakozhat, különösen biztatjuk a gyerekeket, fiatalokat is a részvételre!

A verseny öt kategóriában indul, a szerint, hogy kiknek ajánljuk a könyveket, s félévente hirdetünk nyertest. Azaz július 20-án és december 20-án.

Ismerkedők - azoknak a 7–9 éves gyerekeknek, akik most ismerkednek a könyvekkel, betűvetéssel.

Felfedezők - azoknak a 10–12 éves gyerekeknek, akik már ráéreztek az olvasás örömeire.

Kalandorok - azoknak a 13–15 éves fiataloknak, akik már ismerik az olvasás ízét.

Könyvmolyok - (16 éves kortól) - azoknak a fiataloknak, vagy épp már felnőtteknek, akik elkötelezetten, életre szólóan az irodalom szerelmesei.

Hódítók - (18–99 éveseknek) - azoknak a felnőtteknek, akik szeretik az élet nagy kérdéseivel foglalkozó, elgondolkodtató, élénk tükröt is tartó irodalmat.

A kategóriák természetesen átléphetők, bátran olvashat egy Hódító is a Könyvmolyok listájáról, illetve egy Ismerkedő korosztályú gyermek a Felfedezőkéből.

Mi a teendő? Olvass! Nézz körül a könyvtárunk kínálati listájában. Ha megvan a könyv otthon, vedd is le a könyvespolcra! Ha nincs, kölcsönözd ki tőlünk. Vagy valamelyik barátodtól. Vagy kérd szülinapra a nagymamától. Olvasás után pedig nincs más hátra, mint beküldeni a válaszokat a következő kérdésekre:

Mit olvastam? Hogy értékelem a könyvet? 1–5-ig tartó skálán, ahol az 1 a feledhető, az 5 a kiváló kategória. *Mi tetszett a könyvben?* (2–3 gondolat vagy a kedvenc idézetem.) *Kinek ajánlanám a könyvet?*

ISMERKEDŐK (7-9)	FELFEDEZŐK (10-12)	KALANDOROK (13-15)	KÖNYVMOLYOK (16 -)	HÓDÍTÓK (18 -)
MÓRICZ ZSIGMOND: TÖBBET ÉSSZEL, MINT ERŐVEL	SZABÓ MAGDA: TÜNDÉR LALA	LACKFI JÁNOS, VÖRÖS ISTVÁN: SZILÁGYI ORZSÉBET E-MAILJÉT MEGÍRTA	DURICA KATARINA: VÁROSI RÓKÁK	GURUBI ÁGNES: SZIV UTCA
VADADI ADRIENN: MATRICÁS LACI ÉS A NAGY ZENEBONA	LÁZÁR ERVIN: A NÉGYSZÖGLETŰ KERÉK ERDŐ / SZEGÉNY DZSONI ÉS ÁRNIKA / A KISFIŰ MEG AZ OROSZLÁNOK	REJTŐ JENŐ: A SZÓKE CIKLON / A TIZENNÉGY KARÁTOS AUTÓ	KERTÉSZ IMRE: SORSTALANSÁG / KERTÉSZ IMRE-ESZTERHÁZI PÉTER: EGY TÖRTÉNET	SZABÓ MAGDA: KATALIN UTCA
IGAZ DÓRA: AZ ELSŐ BÉ HÖRCSÓGE	WÉBER ANIKÓ: AZ OSZTÁLY VESZTESE	GÁRDONYI GÉZA: EGRI CSILLAGOK	MÁRAI SÁNDOR: A GYERTYÁK CSÖNKIG ÉGNEK	FIALA BORCSA: DRILL
FINY PETRA: ISKOLÁSOK KÉZIKÖNYVE	MÉSZÖLY ÁGNES: A KIRÁLYNÉ VIOLÁJA	ÖRKÉNY ISTVÁN: EGYPERCES NOVELLÁK	SZERB ANTAL: UTAS ÉS HOLDVILÁG	PÉTERFY NOVAK ÉVA: EGYASSZONY / APAD ELŐTT NE VETKÖZZI
DÁNIEL ANDRÁS: KUFLIK ÉS A SZÉLPOSTA	NYULÁSZ PÉTER: HELKA / CIPRIÁN	MOLNÁR FERENC: PÁL UTCAI FIÚK	MÉHES GYÖRGY: BIZALMAS JELENTÉS EGY FIATALEMBERRŐL	EDIT ÉVA ÉGER: A DÖNTÉS
VARRÓ DÁNIEL: CSÜTÖRTÖK, A KISÖRDÓG	DÁNIEL ANDRÁS: A KÖNYV, AMIBE BEMENT EGY ÓRIÁS	HELTAI JENŐ: A 111-ES	F. VÁRKONYI ZSUZSA: FÉRFIDÖK LÁNYREGÉNYE	ZÁVADA PÁL: HAJÓ A KÖDBEN
GAZDAG ERZSI: MESEBOLT	KERTÉSZ ERZSI: PANTHERA, A HÖGÖMB FOGSÁGÁBAN	VARGA - KÖRTVÉLYES ZSUZSANNA: A RADNAYAK	SZABÓ MAGDA: FRESKÓ	GRECSÓ KRISZTIÁN: JELMEZBÁL
WEÖRES SÁNDOR: BÓBITA, ZIMZIZIM VAGY?	BÁLINT ÁGNES: SZELEBURDI CSALÁD	DALLOS SÁNDOR: ARANYECSET	WASS ALBERT: FUNTINELLI BOSZORKÁNY	TOMPA ANDREA: OMERTA
BÁLINT ÁGNES: EGY EGÉR NAPLÓJA	TAMKÓ SIRATÓ KÁROLY: MEDIRÁM KIRÁLYLÁNY MESÉLŐ KERTJE	OTTLIK GÉZA: ISKOLA A HATÁRON	MADÁCH IMRE: AZ EMBER TRAGÉDIAJA	VAMOS MIKLÓS: DUNAPEST
BERG JUDIT: RUMINI / LENGE MESEK	HOLDEN ROSE: MICSODA KÖLTÖZÉS / MICSODA KALAMAJKA	KOMJÁTHY: MONDÁK KÖNYVE	DRAGOMÁN GYÖRGY: FEHÉR KIRÁLY	KEPES ANDRÁS: TÓVISZUSZTA

A válaszokat beküldheted írásban illetve videóüzenetben egyaránt az info@salzung.com e-mail címre. Az általatok olvasott könyvekből összeállítjuk az **ausztriai magyar diaszpóra 2021-es évi olvasó-naplóját**, s kihirdetjük az itteni magyarok kedvenc könyvét. Ismerkedő és felfedező olvasóktól szívesen vennénk **rajzokat** is az olvasónaplóba, illetve az is érdekelné bennünket, hogy milyen számodra **új magyar kifejezéssel** találkozta a könyvben. **Tartsatok velünk, s olvasásra fel!**
Kotolácsi Mikóczy Ilona

(Nemrégiben új lendületet vett a nagymúltú Salzburgi Magyar Egyesület. A szervezetet egykor 56'-os menekültek hozták létre. A SalzUng néven újraszerveződött egyesület tagjai rendszeres összejövetelek alkalmával ápolják a magyar nyelvet és kultúrát Salzburiban.
A Salzburgi Magyarok Egyesülete 1993-ban került hivatalosan is bejegyzésre, és az Ausztriai Magyar Egyesületek és Szervezetek Központi Szövetségének tagegyesülete. Az évek során egyre redukálódott a szervezet aktivitása, a tagok száma. 2019 elején egy fiatal magyar családból álló közösség tagjai úgy gondolták, hogy szülőhazájuktól távol is szükségét érzik a magyar kultúra és nyelv ápolásának és továbbadásának, így színes programokkal, alkotótáborokkal, hétfégi magyar iskolával vittek életet a már meglévő egyesületbe. Kotolácsi Mikóczy Ilona a SalzUng egyesület elnöke rádiónknak adott interjújában elmondta, hogy komoly tervekkel rendelkeznek a salzburgi magyaroktatás jövőjét illetően is.) Forrás: Volksgruppen.ORF.at

Elmúlásunk az elmúlásodban, Huszár Laci

Dohogok, ahogyan Te dohogtál sokszor, Huszár Laci. Váratlan és súlyos veszteséget okoztál. A hiányodat hoztad létre. Hogyan fogunk vele megbirkózni?

Sokféle kulturális közösségnek voltál meghatározó tagja: a felvidéki népzene gyűjtésében, revitalizálásában és dokumentálásában, az amatőr művészeti tevékenységek és csoportok módszertani képzésében és támogatásában, a felvidéki magyar kultúra értékeinek feltárásában, a belőlük épített adatbázis létrehozásában mindenütt ott a névjegyed. Az utóbbi években feltétel nélkül rajongtál Barabási Albert-Lászlóért, az Erdélyből elszármazott világhírű hálózatkutató fizikusért. Hálózatok vonalainak csomópontjában látlak: sok irányból vezetnek Hozzád közös tevékenységek, a rájuk fonódó barátságok, a szeretet száalai.

Közösségeid között volt egy csapat, a csapatunk, amolyan igazi. Róla szólnék most Nélküled. A Kárpát-medencei magyar közművelődés színes és meghatározó személyiségeiből állt. Abban a korszakban, amelyet még átmelegített az összetartozás friss öröme. A 90-es évek közepén a feléledő határon túli magyar kulturális szervezetek, mozgalmak élére tehetséges, tapasztalt és elkötelezett vezetők választódtak ki. A regionális, „otthoni” építkezés sem volt egyszerű, de ők vállalták az útra kelést a közös gondolkodás és cselekvés felé. 1996-ban létrejött a Kárpát-medencei Magyar Közművelődési Tanács (kuratórium), melyben a határon túli ernyőszervezetek, az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület, a Csemadok, a Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség (akkor még a Jugoszláviai Magyar Művelődési Társaság is), a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, illetve a Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, a Horvátországi Magyarok Demokratikus Közössége, illetve a Horvátországi Magyarok Szövetsége és nem utolsósorban a muravidéki Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet – amelynek mint modellnek jelentős szerepe volt a későbbi intézeti hálózat létrejöttében.

A Kárpát-medencei magyar közművelődés szervezet- és tevékenységrendszerének felzárkózása, fejlődése néhány éven belül új igényt teremtett: a közművelődési munka szakszerű, módszertanilag megalapozott elvégzéséhez szükséges tudást, képességet. A nagyobb magyar közösségek néhány év

leforgása alatt létrehozták magyar művelődési intézeteiket, amelyek 2008-ban formálisan is szövetséget kötöttek: létrejött a Kárpát-medencei Közművelődési Kerekasztal. (Kulturális tettei között a Kárpát-medencei Magyar Kulturális Napok vándorrendezvényét érdemes megemlíteni.) Az intézetté alakulás mindenütt máshogyan ment végbe: a helyi politikai támogatás és a magyar kulturális jelenlét életerejének függvényében. Ilyen értelemben folyt a „harcod” előbb a Csemadok Művelődési Intézete, majd a Szlovákiai Magyar Művelődési Intézet megalapításáért.

Az egyetemes magyar közművelődésről való közös gondolkodás parancsoló szüksége hívta életre azt a posztgraduális képzést, amelyben elsőrendűen az intézetigazgatók mint jövőbeli kulturális mediátorok vettek részt az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. Lelkesedtél tanárokért, a szakmai tudásért, írtál nekem szakdolgozatot, áttekintve benne a szlovákiai magyar közművelődést. Szuverén gondolataid voltak, mégis kompromisszumra kész voltál, amikor kellett. Többször figyelmeztetted, amikor a várakozásaimtól elmaradt valóságot kértem számon: a népműveléshez kell egy csipetnyi szélhámosság.

Az elképzelések szerint a kerekasztal elnöki tisztségét felváltva töltötték volna be az intézetigazgatók, Te lettél a sorban az első. S aztán Te is maradtál mint a szellemi folytonosság képviselője, hiszen társaink egy részét a helyi közösség politikai képviselete ragadta magával, és fájdalmas veszteségek is érték bennünket: Szöllősy Vágó Laci, Kötő Jóska. Ezzel a szereped is átalakult: az elődök helyébe lépő fiataloknak mentora lettél s egy kicsit jelkép is, az alapítók közösségéé.

Szólnék arról a példaértékű együttműködésről, amely Csallóköz és Muravidék között alakult ki 1993-tól kezdve a legendás Kelepelő gyermektáborok talaján. Barátságod, közös munkátok Kepe Lilivel azóta tartott. Ahogyan a mi szakmai kapcsolatunk is barátsággá színesedett. Rendszeresen jelentkezted: hol tart az intézet, a kerekasztal, az értéktár projektje, a furfangos manőverek, hogy a törekvéseitek megvalósítására, az intézeti munkatársak fizetésére legyen fedezet, de tudtam az unokáid megszületéséről, a lányaid életeseményeiről. Ritka képességed, hogy nem engedted el annak a kezét, akit valaha megbecsülésre, szeretetre érdemesnek tartottál. Sok ajándékot kaptam Tőled: a közös muzsikálás és éneklés, a rétesfesztivál, a csallóközi társasjáték, a sok közös utazás (Zentára, Lendvára, Kárpátaljára). Értesítettél arról is, hogy „terminátor” vagy, pacemakert kaptál, hogy a szíved jól zakatoljon, s újult erővel állsz neki a feladataidnak. Tele tervekkel, lendülettel hová lettél?

Veled hal meg összetartozásunk, önfeledtségünk. Mégis: jó volt Veled élni, a barátodnak lenni, Laci, megköszönném, ha tehetném.

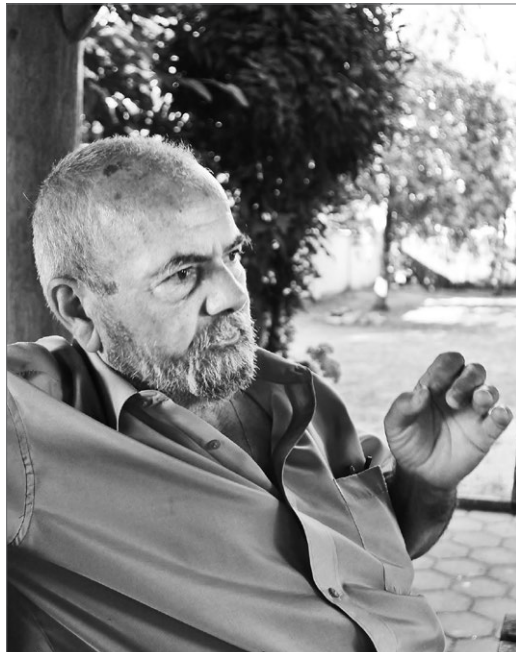
Kálóczy Katalin

Képek:

1. Huszár László és Kálóczy Katalin
2. Együttműködési szerződés aláírása a lendvai Magyar nemzetiségi Művelődési Intézet és a Csemadok között, Diószeg, 2014. március. Balról Huszár László, Bárdos Gyula, Kepe Lili, Görföl Jenő, Mézes Rudolf

Búcsú Németh Gyulától

2020. december 6-án meghalt Németh Gyula, művelődésszervező, költő, publicista. Egykori csemadokos kollégánktól, barátunktól lapunk munkatársai és olvasói nevében is búcsúzunk, hiszen amíg betegsége és a sors egyéb megpróbáltatásai engedték, írásaival, fotóival jelen volt a szél-járásban. Németh Gyula lapunk lelkes terjesztői közé is tartozott.

Barátunk 1949-ben született Naszvadon, az Érsekújvár melletti nagyközségben, amely ma már város. Talán véletlen, talán nem, hogy ugyanabban az évben, amikor a Csemadok is megalakult. Tény viszont, hogy a csemadokos munka, a kultúra szeretete végigkísérte életét. A naszvadi alapszervezet munkájában közel két évtizedig vállalt munkát, de közben volt a Csemadok Komáromi Járási Bizottságának titkára, a Csemart (a rendszerváltás idején a Csemadokhoz kötődő kulturális-kereskedelmi vállalkozás) munkatársa, a képzőművészet megszállottja. Bár maga is fotózott, nem is rosszul, inkább azt tartotta fontosnak, hogy másoknak teremtsen meg a lehetőséget. A komáromi Csemadok Galéria megálmodója, a naszvadi nemzetközi Tűzzománc fesztivál egyik megvalósítója, majd igazgatója volt. Fényképei mellett írásai (vers, novella, tudósítás, recenzió) a szlovákiai magyar lapok szinte mindegyikében megjelentek. Természetesen megírta a Csemadok naszvadi alapszervezetének történetét, és egyik látogatásom alkalmával nem leplezett örömmel adta át a Naszvadiak exodusa című szépen kivitelezett kötetet, melyben faluja talán legnehezebb éveit tárta az olvasó elé. A deportálás

(a lakosok cseh országrészekbe telepítése) 860 naszvadit érintett, alig egy évre rá a kitelepítés (erőszakos Magyarországra költöztetés) 580 naszvadi családot, 2683 főt szakított el szülőfalujától. Csoda-e, hogy az ilyen megpróbáltatások után talpraállni képes falujához ennyire ragaszkodott?

Idézzük most Gyergyádesz Lászlónak, a Nemzetközi Zománcművészeti Alkotóműhely volt igazgatójának sorait: Szomorú szívvel emlékezünk Németh Gyulára, a költőre, szépíróra, fotóművészre, Csemadok zászlóvivőre... és a jó ügy által megszállott Tűzvirág szervezőre, aki új szint vitt, új, színes éveket vitt mind a művészek, mind Naszvad népének életébe. Világszínvonalat teremtett egy csöppnyi faluban, bizonyítva, hogy a legkisebből is kisarjadhatnak a legnagyobb dolgok.

Könyveidet, verseidet, emberségedet, Naszvad-szeretetedet őrzöm, valamint egy gyönyörű, szívszorító színes fotográfiát szobám falán, a Fejfáinkról a neveinket sorozatból. Hátán a kézírásod kerek, jól olvasható betűi: *“Gyergyádesz Lászlónak, közvetlen, emberi kapcsolatunk és barátságunk jeleként (is), meg mai, szerzői estem emlékeként is. Őszinte barátsággal és tisztelettel, Németh Gyula, Naszvad 2012. október 26.”*

Könnyekkel teli ez a nap. Lacrimosa, Lacrimosa. Esengve szálljon egekbe imánk: Könyörülj Istenünk rajtunk, s Te, Kegyes Jézus adj NEKI nyugalmat.

Barátunktól e sorokon kívül egy fotójával is búcsúzunk. Emlékét megőrizzük.

Görföl

A MOSONVÁRMEGYE KÖNYVKIADÓ KÖNYVAJÁNLATA

A Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltára tisztelettel meghívja Önt

Deák Ernő
Útkeresés a jövőbe
Betakarított tanulmányok, értekezések, értékelések

c. kötetének bemutatójára

Időpont ■ **2020. február 13.**
(csütörtök) 16.30 óra

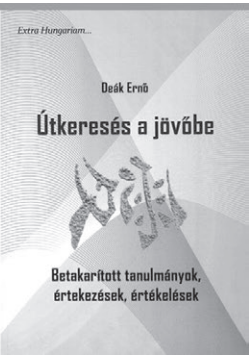
Helyszín ■ Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltára
(Szombathely, Hefele Menyhért utca 1.)

Az estet bevezeti ■ **Bariska István** történész, levéltáros

A könyvet bemutatja ■ **Böröndi Lajos** költő, kiadó

Kiadó ■ Mosonvármegye Kiadó, 2019

A rendezvényen kép és hangfelvétel készülhet

Extra Hungariam...

Deák Ernő

Útkeresés a jövőbe

Betakarított tanulmányok, értekezések, értékelések

Az *útkeresés a jövőbe* kötet Deák Ernőnek a Bécsben élő történésznek, a Bécsei Napló főszerkesztőjének az elmúlt fél évszázad alatt megírt, megjelent, elhangzott, tanulmányait, értekezéseit, értéke-
léseit tartalmazza. A vaskos könyvet a Mosonvármegye Kiadó 2019-ben adta ki. A könyv öt fejezetet tartalmaz. I. Magyarok Ausztriában: megfigyelések, mérlegelések. II. Történelmi útbaigazítás. III. Extra Hungariam. IV. Arccal Magyarország felé. V. Az irodalom köréből. A könyvet a szombathelyi bemutató meghívójával ajánljuk az olvasók figyelmébe. (Ára: 5000 Ft.)

Honalapajánló: A Mosonvármegye Lap-és Könyvkiadó honlapja elkészült. Itt megtalálható a *szél-járás* elmúlt két száma a lap nevének menüpontja alatt. Hír14Mosonvármegye címen innternetes hírújságunk olvasható. Könyveink, kiadványaink ugyancsak ezen a honlapon a megfelelő menüpontra kattintva megrendelhetők!

1954-ben születtem Kapuváron. Középiskolás Győrben voltam, s ezt egy év fölül munka követése a Soproni Szégyengvárban, majd Szombathely, ahol 1978-ban szerettem tanári és könyvtárosi diplomát. A szél innen Mosonmagyaróvárra sodort. Itt voltam könyvtáros, kultúraszervező igazgató, a minitán az ELTE magyar szakát is elvégeztem: tanár, több középiskolában, Írtam újságkba, négy éven át a városi há- zán sajtóreferensi munkát végeztem. Ezt követően Budapestre, a Földmű- vésügyi Minisztérium parlamenti államtitkárságának tanácsadójaként dolgoztam, majd a Szigetköz egyik kedves faházának iskolájában, Durnő- zselin tanítottam nyugdíjazásomig. Első verseskötényem a Szépirodalmi Könyvkiadónál jelent meg 1989-ben, ezt később egy tucatnyi követte. Életem „összefecelt” világunk megismerésének kísérlete, törté- nelmiünk megértésének gyakorlata. Könyvkiadói tevékenységemmel is ezt próbálom segíteni. Hazám a Kárpát-medence, otthonom Fekete- erdő, ez a csöppnyi fala a Szigetköz csücskében.

Hajladoznak a szélben a fiatal jegyek tanulnak fűl élni s ámulnak milyen kék az ég s milyen harsogó az élet még nem ismerik a fejszék subogását amikor felgyűrűk inguk ujját a legények

(Még nem ismerik)

A hullám belefagyott a képbe, s a megdermedt táj ragyogott, mint a gyémánt, amikor fény érte. Lehullott a Nap, s besötétedett, s szemközét fölragyogott Máriafürdő nyakéke. S Berény gyöngyei szikrát vetettek a holdsütésben. Vonyarag ért a két fali fénye. Én néztem a szemkötő sötétebe hulló tájat. Nézem már ezer éve.

(A Bolaton télen)

Böröndi Lajos

Megégett idő

2600 Ft

9 786155 721917

KOVÁCS SÁNDORNÉ BACK IRÉN
A MOSONI ZSIDÓSÁG EMLÉKEZETE
I. KÖNYV

1948. szeptember 26.
Felvatták a mosonmagyaróvári mártírok emléktábláját.
(A gószürmepélgén a kormányt Ortutay Gyula vallás-és közoktatásügyi miniszter képviselte.
A kép bal oldalán látható kislány a szerző.

MOSONVÁRMEGYE • 2016

KOVÁCS SÁNDORNÉ BACK IRÉN • A MOSONI ZSIDÓSÁG EMLÉKEZETE • I. KÖNYV

Egy mosoni képes levelezőlap 1936-ból.
Az olimpiai lángot köszönti a Strebel Művek előtt a bécsi országúton
a tichón és a gyár előtt fehorakozott nézőcsereg karlendítéssel.

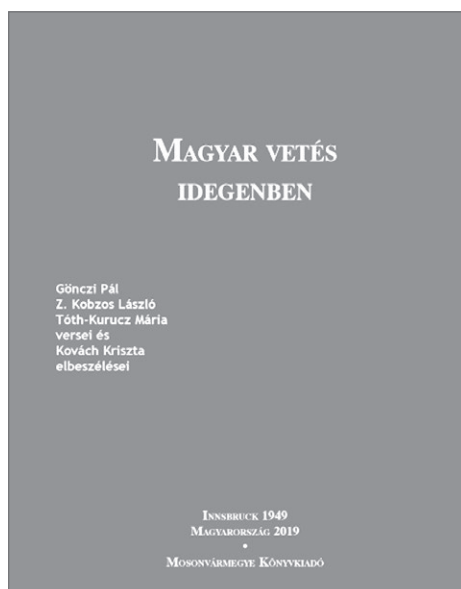
Böröndi Lajos

sor | tűz

versek

Mosonvármegye Kiadó • 2018

Bárdics Tihamér, vasesztergályos, élt 17 évet • Dannauer Antal, gyári munkás, élt 40 évet • Demeter János, kőműves tanuló, élt 17 évet • Domonkos Antal, segédmunkás, élt 27 évet • Dózsa Katalin, gyári munkás, élt 35 évet • Fábián József, kubikus, élt 19 évet • Ferenci Lajos, főerdész, élt 51 évet • Gyécsék István, erdészeti fogatos, élt 35 évet • Hornyák Béla, vízvezeték szerelő, élt 36 évet • Horváth Gyula, főiskolai hallgató, élt 21 évet • Kardos András, kubikus, élt 51 évet • Kardos Miklós, géplakatos ipari tanuló, élt 16 évet • Kelemen Rezső, öntődei munkás, élt 16 évet • Kemény Márton, géplakatos, élt 24 évet • Kiss János, kubikus, élt 30 évet • Koloszar Zoltán, ipari tanuló, élt 16 évet • Kovács István, kőműves, élt 41 évet • Kreizer Sándor, tűzoltó, élt 22 évet • Laczkovits Dezső, villanyzerelő, élt 32 évet • Letenyei Ferenc, segédmunkás, élt 24 évet • Meszlényi István, műszerész ipari tanuló, élt 15 évet • Meszlényi József, könyvelő, élt 42 évet • Miks József, gyári munkás, élt 15 évet • Nagy Árpád, főiskolai hallgató, élt 20 évet • Németh Károly, kőműves, élt 31 évet • Neszméri Ernő, bádogos, élt 37 évet • Neuberger Flóriánné Rácz Margit, háztartásbeli, élt 39 évet • Óri László, műszerész ipari tanuló, élt 15 évet • Paár Jenő, villanyzerelő ipari tanuló, élt 16 évet • Pandúr György, géplakatos, élt 31 évet • Pápai Ferenc, segédmunkás, élt 19 évet • Picher Béla, géplakatos, élt 26 évet • Pintér Gizella, főiskolai hallgató, élt 19 évet • Rácz Anna, gyári munkás, élt 26 évet • Rehling Zoltán, járadékos sütő, élt 51 évet • Röbl Ferenc, gyári munkás, élt 20 évet • Savanyú Józsefné Mátyus Erzsébet, gyári munkás, élt 23 évet • Sipos Gyula, árukiadó, élt 20 évet • Szalai István, főiskolai hallgató, élt 20 évet • Szimhardt Károly, vízvezeték szerelő, élt 23 évet • Szuhányi József, élt 37 évet • Takács Miklós Ferenc, autószerelő, élt 17 évet • Tolnay László, géplakatos ipari tanuló, élt 17 évet • Varga Erzsébet, főiskolai hallgató, élt 19 évet • Virág Vendelné Farkas Margit, gyári munkás, élt 20 évet • Wachek Lőrinc, géplakatos, élt 19 évet • Wachtler Lajos, élt 27 évet • Wesztergom Imre, főiskolai hallgató, élt 20 évet • Wilhelm Mihály, villanyzerelő ipari tanuló, élt 18 évet • Wojnesitz Istvánné Ganszter Róza, gyári munkás, élt 56 évet • Zsoldos Mihályné Maximov Anna, háztartásbeli, élt 38 évet.

„Egy szép napon Concín Mária (Vas Mária) – aki akárcsak én, az Innsbrucki Magyar Ház és Kultúrcentrum törzstagja – említette, hogy birtokában van a ‘45-ös menekültek verseit és elbeszéléseit tartalmazó Magyar vetés idegenben című füzet, az akkoriban létező Innsbrucki Magyar Irodalmi Kör 1949-es kiadásában. Gondot okozott neki, hogy az értékes irodalmi termék esetleg elkallódik, feledésbe merül. Hamarosan engem is elfogott a lelkesedés, és megígértem, hogy törni fogom a fejemet és érdeklődni fogok, hogy hogyan is lehetne egy új kiadást étrehozni.”

Csordás Ádám orvosprofesszor fogalmaz így a Mosonvármegye Kiadó gondozásában megjelent antológiáról, amely az 1949-es innsbrucki füzet magyarországi kiadása.

Az antológia irodalomtörténeti kuriózum, amely korlátozott szában a kiadó címén még elérhető.

**A könyvek korlátozott számban megrendelhetők a kiadó címén:
*mosonvarmegyekft@gmail.com***

